

XXXIX
CLEM
g. P. IVN
4

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ
ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ.

CLEMENTIS
AD CORINTHIOS
EPISTOLA PRIOR.

Ex laceris reliquijs vetustissimi exemplaris Bibliothecæ Regiæ, eruit, lacunas explevit, Latinè vertit, & notis brevioribus illustravit.

PATRICIVS IVNIVS *Pet. F. Scotobritannus,*
Seremo Britanniarum Fr. & Hib. Regi
CAROLO *à Bibliothecis.*

Βασιλεῖ τ' ἀγαθῷ, ἀγαθῷ τε δοτῆρι.

OXONII,

Excudebat IOHANNES LICHFIELD
ACADEMIÆ Typographus
An. Dom. MDCXXXIII.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO Principi, CAROLO Britanniarum Fr. & Hib. Regi.

CLementis Romani, Apostolorum ætati supparis, Pauli discipuli, & Petri, doctrinâ, pietate, ac martyrij gloriâ successoris, verè genuinum hoc scriptum ϗ ἀναμφισβήτητον, *tot retrò seculis desideratum, & votis ab omnibus qui sacram antiquitatem vene-*

¶ 3 *rantur*

rantur, ac literas meliores colunt, flagrantissimis expetitum, augustissimis tandem, REX SERE^me ET REGVM OPTIME, *nominis tui auspicijs, lucem aspicere gestit. Te justitiâ & clementiâ terras moderante, qui in cœlis & libro vitæ nomen inscriptum habet, genus humanum rursus invisere, et cœlo typographico per orbem universum quà Sol patet, diffundi gloriatur. Thesaurus hic incomparabilis, qui in tenebris oblivionis, tanquam in penetralibus & visceribus terræ, per tot annorum centurias altissimè defossus jacuit, felicitati tuorum temporum,* Rex Sere^me, *servatus est, & duplicis dominij jure, quia in fundo tuo inventus, & à servo ac mancipio tuo erutus (addo etiam, quòd non casu, aut cœco aliquo & fortuito impetu, sed consilio & imperio tuo, è latebris in lucem & diem protractus sit) te dominum solum agnoscit, tuáque munificentissimâ dextrâ in populos spargi, & tanquam uberrimo congiario gentes omnes locupletare*

cupletare

cupletare desiderat. Neque enim æquum est, vt diutius vnius bibliothecæ angustijs, licet Regiæ, claudatur, quod Christiano orbi prodesse potest, nec inexhausta tua liberalitas, & boni publici studium, quo flagras, vnquam hoc sinet. Ad me quod attinet, si tenui huic nostro labori, & industriæ qualicunque album calculum Sere^ma^ Ma^tas^ V^a^ *adjecerit, præmio satis amplo me beabit, & ad maiora, quæ in manibus habeo, animos addet, & accendet. Interea* Deum Opt: Max: *veneror, vt* Sere^mam^ Ma^tem^ V^am^ *vna cum lectissima* Heroina *castissimi thori consorte, & beatâ sobole, subditis tuis, quorum tutela & securitas saluti vestræ innititur, quamdiutissimè florentem & incolumem præstet, vt senatum fidelem, populum obsequentem, regiam tutam, & imperium securum, largiatur; pacemque & concordiam, quam Ecclesiæ Romanæ nomine, divinâ hâc & planè Apostolicâ epistolâ, dissentientibus olim Corinthijs, author suasit, te*

principe

principe, pacis amantissimo, et Pacifici filio, tuis Ecclesiis et Regnis, firmam, stabilem, et perpetuam esse velit: γένοιτο, γένοιτο.

Sere^{mae} Ma^{tis} V^{ae} servus,

ac subditus humillimus

PATRICIVS IVNIVS *P. F.*

VETERUM TESTIMONIA DE CLEMENTE Romano, & eius scriptis.

Paulus ad Philipp. 4. 3.

Καὶ ἐρωτῶ καί σε σύζυγε γνήσιε, συλλαμβάνου αὐταῖς, αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθλησάν μοι, μετὰ καὶ Κλήμεντος, καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς.

Ignatius epist. ad Trallenses.

Τί δὲ διάκονοι, ἀλλ' ἢ μιμηταὶ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων; λειτουργοῦντες αὐτῷ λειτουργίαν καθαρὰν, καὶ ἄμωμον, ὡς Στέφανος, ὁ ἅγιος Ἰακώβῳ τῷ μακαρίῳ, καὶ Τιμόθεος καὶ Λῖνος Παύλῳ, καὶ Ἀνάκλητος καὶ Κλήμης Πέτρῳ.

Idem ad Philadelph.

Ὀναίμην ὑμῶν τῆς ἁγιωσύνης, ὡς Ἠλία, ὡς Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ὡς Μελχισεδὲκ, ὡς Ἐλισσαίου, ὡς Ἱερεμίου, ὡς τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, ὡς τοῦ ἠγαπημένου μαθη-

τοῦ, ὡς Τιμοθέου, ὡς Τίτου, ὡς Εὐωδίου, ὡς Κλήμεντος, τῶν ἐν ἁγνείᾳ ἐξελθόντων τὸν βίον.

Iustinus ad Orthodoxos resp. 74.

Εἰ τῆς παρούσης καταστάσεως τὸ τέλος ἐστὶν, ἡ διὰ τοῦ πυρὸς κρίσις τῶν ἀσεβῶν, καθά φασιν αἱ γραφαὶ προφητῶν τε καὶ ἀποστόλων, ἔτι δὲ καὶ τῆς Σιβύλλης, καθώς φησιν ὁ μακάριος Κλήμης ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ.

Irenæus lib. 3. cap. 3. ex Euseb. hist. eccles. lib. 5. cap. 6.

Θεμελιώσαντες οὖν καὶ οἰκοδομήσαντες οἱ μακάριοι ἀπόστολοι τὴν ἐκκλησίαν, Λίνῳ τὴν τῆς ἐπισκοπῆς λειτουργίαν ἐνεχείρισαν· τούτου τοῦ Λίνου Παῦλος ἐν ταῖς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολαῖς μέμνηται· διαδέχεται δὲ αὐτὸν Ανάγκλητος· μετὰ τοῦτον δὲ τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται Κλήμης, ὁ καὶ ἑωρακὼς τοὺς μακαρίους ἀποστόλους, καὶ συμβεβληκὼς αὐτοῖς· καὶ ἔτι ἔναυλον τὸ κήρυγμα τῶν Αποστόλων, καὶ τὴν παράδοσιν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων, οὐ μόνος. ἔτι γὰρ πολλοὶ ὑπελείποντο τότε ὑπὸ τῶν Αποστόλων δεδιδαγμένοι. Επὶ τούτου οὖν Κλήμεντος στάσεως οὐκ ὀλίγης τοῖς ἐν Κορίνθῳ γενομένης ἀδελφοῖς, ἐπέστειλεν ἡ ἐν Ρώμῃ ἐκκλησία ἱκανωτάτην γραφὴν τοῖς Κορινθίοις, εἰς εἰρήνην συμβιβάζουσα αὐτοὺς, καὶ ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν αὐτῶν, καὶ ἣν νεωστὶ ἀπὸ τῶν Αποστόλων παράδοσιν εἰλήφει.

Clemens Alexandrinus lib. 4. Strom.

Ναὶ μὴν ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ ὁ ἀπόστολος Κλήμης καὶ αὐτὸς ἡμῖν τύπον τινὰ τοῦ γνωστικοῦ ὑπογράφων λέγει. Τίς γὰρ παρεπιδημήσας πρὸς ὑμᾶς, τὴν πανάρετον καὶ βεβαίαν πίστιν ὑμῶν οὐκ ἐδοκίμασεν; τήν τε σώφρονα καὶ ἐπιεικῆ ἐν Χριστῷ εὐσέβειαν οὐκ ἐθαύμασεν; καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς φιλοξενίας ὑμῶν ἦθος οὐκ ἐκήρυξεν; καὶ τὴν τελείαν καὶ ἀσφαλῆ γνῶσιν οὐκ ἐμακάρισεν; ἀπροσωπολήπτως γὰρ πάντα ἐποιεῖτε, καὶ ἐν τοῖς νομίμοις τοῦ Θεοῦ ἐπορεύεσθε. Et statim infra. Ατενίσωμεν οὖν εἰς τοὺς τελείως λειτουργήσαντας αὐτοῦ τῇ μεγαλοπρεπεῖ δόξῃ. λάβωμεν Ενὼχ, ὃς ἐν ὑπακοῇ δίκαιος εὑρεθεὶς, μετετέθη &c, quæ sequuntur ex Clementis ad Corinthios Epistola, strictim excerpta.

Idem lib: 4. Strom.

Αὐτίκα ὁ Κλήμης ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ, κατὰ λέξιν φησί, τὰς διαφορὰς ἐκτιθέμενος τῶν κατὰ τὴν ἐκκλησίαν δοκίμων. Ἤτω τις πιστὸς ἤτω δυνατός τις γνῶσιν ἐξειπεῖν· ἤτω σοφὸς ἐν διακρίσει λόγων· ἤτω γοργὸς ἐν ἔργοις· & quæ ſupra immediate præcedunt Αὕτη ἡ πύλη τοῦ κυρίου δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ πολλῶν τοίνυν ἀνεῳγμένων πυλῶν ἐν δικαιοσύνῃ, αὕτη ἡ ἐν Χριστῷ, ἐν ᾗ μακάριοι πάντες οἱ εἰσελθόντες, καὶ κατευθύνοντες τὴν πορείαν αὐτῶν ἐν ὁσιότητι. priora lib. 6. Strom: repetuntur. Ἤτω τοίνυν πιστὸς ὁ τοιοῦτος. &c.

Idem Lib: 5. Strom.

Ἀλλὰ κἂν τῇ πρὸς Κορινθίους Ῥωμαίων ἐπιστολῇ, ὠκεανὸς ἀπέραντος ἀνθρώποις γέγραπται καὶ οἱ μετ' αὐτὸν κόσμοι.

Origines περὶ ἀρχῶν *lib. 2.*

Meminit ſanè Clemens Apoſtolorum diſcipulus etiam eorum quos ἀντίχθονας *graeci nominant, atq; illius partis orbis terræ ad quam neq; noſtrorum quiſquam accedere poteſt, neq; ex illis qui ibi ſunt quiſquam tranſire ad nos, quos & ipſos mundos appellavit, cum ait.* Oceanus intranſibilis eſt hominibus, & hi qui trans ipſum ſunt mundi, qui his eiſdem dominatoris Dei diſpoſitionibus gubernantur. & quæ ſequuntur paulò infra.

Idem contra Celſum Tom. 2.

Καὶ Κλήμης δὲ ὁ Ῥωμαῖος Πέτρου Ἀποστόλου μαθητὴς σύμφωνα τούτοις ἐν τῷ παρόντι προβλήματι πρὸς τὸν πατέρα ἐν Λαοδικείᾳ εἰπὼν ἐν ταῖς περιόδοις, ἀναγκαιότατόν τι ἐπὶ τέλει τῶν τοιούτων λόγων, φησί· περὶ τῆς γενέσεως δοκούντων ἐμβεβηκέναι, λόγῳ τι παρεσχημένα κάτω Καὶ ὁ πατήρ, σύγγνωθί μοι ὦ τέκνον, οἱ μὲν γὰρ χθὲς σου λόγοι ἀληθεῖς ὄντες, συνελογίσαντό μοι συνθέσθαι σοι· ἡ δὲ ἐμὴ συνείδησις μικρά με ὥσπερ πυρετοῦ ἔλλειμμα πρὸς ἀπιστίαν βραχέα βασανίζει· σύνοιδα γὰρ ἐμαυτῷ τὰ τῆς γενέσεως πάντα μοι ἀποτελεσθέντα. &c. quæ ſequuntur.

Eusebius Eccles. hist. lib. 3. cap. 12.

Δωδεκάτῳ δὲ ἔτει τῆς αὐτῆς ἡγεμονίας, τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας Ἀνάκλητον, ἔτεσιν ἐπισκοπεύσαντα δεκαδύο διαδέχεται Κλήμης, ὃν συνεργὸν ἑαυτοῦ γενέσθαι Φιλιππησίοις ἐπιστέλλων ὁ ἀπόστολος διδάσκει λέγων· μετὰ καὶ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς. τούτου δὴ οὖν ὁμολογουμένη μία ἐπιστολὴ φέρεται, μεγάλη τε καὶ θαυμασία, ἣν ὡς ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τῇ Κορινθίων διετυπώσατο, στάσεως τηνικάδε κατὰ τὴν Κόρινθον γενομένης· ταύτην δὲ καὶ ἐν πλείσταις ἐκκλησίαις ἐπὶ τοῦ κοινοῦ δεδημοσιευμένην πάλαι τε καὶ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἔγνωμεν· καὶ ὅτι γε κατὰ τὸν δηλούμενον, τὰ τῆς Κορινθίων κεκίνητο στάσεως, ἀξιόχρεως μάρτυς ὁ Ἡγήσιππος.

Idem lib. 3. cap. 32.

Ὥσπερ οὖν ἀμέλει τοῦ Ἰγνατίου ἐν αἷς κατελέξαμεν ἐπιστολαῖς, καὶ τοῦ Κλήμεντος ἐν τῇ ἀνωμολογημένῃ παρὰ πᾶσιν, ἣν ἐκ προσώπου τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας, τῇ Κορινθίων διετυπώσατο, ἐν ᾗ τῆς πρὸς Ἑβραίους πολλὰ νοήματα παραθείς, ἤδη δὲ καὶ αὐτολεξεὶ ῥητοῖς τισιν ἐξ αὐτῆς χρησάμενος, σαφέστατα παρίστησιν ὅτι μὴ νέον ὑπάρχει τὸ σύγγραμμα. ὅθεν εἰκότως ἔδοξεν αὐτὸ τοῖς λοιποῖς ἐγκαταλεχθῆναι γράμμασι τοῦ ἀποστόλου· Ἑβραίοις γὰρ διὰ τῆς πατρίου γλώττης ἐγγράφως ὡμιληκότος τοῦ Παύλου, οἱ μὲν τὸν εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν, οἱ δὲ τὸν Κλήμεντα τοῦτον αὐτόν, ἑρμηνεῦσαι λέγουσι τὴν γραφήν· ὃ καὶ μᾶλλον εἴη ἂν ἀληθές, τῷ τὸν ὅμοιον τῆς φράσεως χαρακτῆρα, τήν τε τοῦ Κλήμεντος ἐπιστολήν, καὶ τὴν πρὸς Ἑβραίους ἀποσῴζειν, καὶ τῷ μὴ πόρρω τὰ ἐν ἑκατέροις τοῖς συγγράμμασι νοήματα καθεστάναι. Ἰστέον δ' ὡς καὶ δευτέρα τις εἶναι λέγεται τοῦ Κλήμεντος ἐπιστολή, οὐ μὴν ἔθ' ὁμοίως τῇ προτέρᾳ καὶ ταύτην γνώριμον ἐπιστάμεθα· ὅτι μηδὲ τοὺς ἀρχαίους αὐτῇ κεχρημένους ἴσμεν. ἤδη δὲ καὶ ἕτερα πολυεπῆ καὶ μακρὰ συγγράμματα, ὡς τοῦ αὐτοῦ, χθὲς καὶ πρώην τινὲς προήγαγον, Πέτρου δὴ καὶ Ἀππίωνος διαλόγους περιέχοντα, ὧν οὐδ' ὅλως μνήμη τις παρὰ τοῖς παλαιοῖς φέρεται, οὐδὲ γὰρ καθαρὸν τῆς ἀποστολικῆς ὀρθοδοξίας ἀποσῴζει τὸν χαρακτῆρα. Vide præterea lib. 3. cap. 4. & 28. & lib. 4. cap. 21. & 22.

Athanasius disput: contra Arium in synodo Nicæna.

Ἄρειος εἶπεν οὕτως ἔχει. σὺ δέ τι φὴς με ἀΐδιον συμπίθεσθαι τὸ θεῖον, οὐκ ἐπικεράσω ποτὲ Κλήμεντος τοῦ παρακολουθήσαντος Πέτρῳ τῷ ἀποστόλῳ, ὃς καθαιρεῖ τὴν τοιαύτην δόξαν.

Cyrillus

Cyrillus Hierosol: catechesi 18.

Ἤδει θεὸς τὴν ἀπιστίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ ὄρνεον εἰς τοῦτο κατειργάσατο, φοίνικα οὕτω καλούμενον ὡς γράφει Κλήμης, καὶ ἱστοροῦσι πλείονες, μονογενὲς ὑπάρχον κατὰ τὴν Αἰγυπτίων χώραν, ἐν περιόδοις πεντακοσίων ἐτῶν ἐρχόμενον δείκνυσι τὴν ἀνάστασιν. οὐκ ἐν ἐρήμοις τόποις, ἵνα μὴ ἀγνοηθῇ τὸ γινόμενον· ἀλλ' ἐν φανερᾷ πόλει παραγινόμενον, ἵνα ψηλαφηθῇ τὸ ἀπιστούμενον· σηκὸν γὰρ ἑαυτῷ ποιήσαν ἐκ λιβάνου καὶ σμύρνης καὶ λοιπῶν ἀρωμάτων καὶ ἐν τῇ συμπληρώσει τῶν ἐτῶν εἰς τοῦτον εἰσελθὸν, τῇ δόξῃ τῷ φανερῶς καὶ σήπεται· εἶτα ἐκ τῆς σαπείσης σαρκὸς τοῦ τελευτήσαντος, σκώληξ τις γεννᾶται, καὶ οὗτος αὐξηθεὶς εἰς ὄρνεον μορφοῦται· μὴ ἀπιστήσῃς δὲ τοῦτο. καὶ γὰρ τὰ μελισσῶν γεννήματα οὕτω βλέπεις ἐκ τῶν σκωλήκων μορφούμενα, καὶ ἐξ ᾠῶν ὑγροτάτων ἐθεώρησας ὀρνίθων πτερὰ καὶ ὀστέα καὶ νεῦρα ἐξερχόμενα. εἶτα, πτεροφυήσας ὁ προειρημένος φοῖνιξ, καὶ τέλειος, οἷος ἦν ὁ πρότερος φοῖνιξ γενόμενος, ἀνίπταται τοιοῦτος εἰς ἀέρα, οἷος καὶ τετελεύτηκεν, παραστήσας νεκρῶν ἀνάστασιν ἀνθρώποις ἐπιδεῖξαι. θαυμαστὸν μὲν ὄρνεον ὁ φοῖνιξ ἀλλ' ὄρνεον ἄλογον, καὶ οὐδέποτε ἔψαλε τῷ θεῷ· περιίπταται τὸν ἀέρα, ἀλλ' οὐκ οἶδε τίς ἐστιν ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ &c.

Optatus Milevitanus lib. 2.

Ergo cathedrâ vnicâ, quæ est prima de dotibus, sedit prior Petrus, cui successit Linus, Lino successit Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Evaristus & cæt. vsq; ad Siricium.

Epiphanius lib. primo adversus Carpocrasios.

Ἐν Ῥώμῃ γὰρ γεγόνασι πρῶτοι Πέτρος καὶ Παῦλος οἱ ἀπόστολοι αὐτοὶ καὶ ἐπίσκοποι, εἶτα Λῖνος, εἶτα Κλῆτος, εἶτα Κλήμης σύγχρονος ὢν Πέτρου καὶ Παύλου, οὗ ἐπιμνημονεύει Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ. καὶ μηδεὶς θαυμαζέτω, ὅτι πρὸ αὐτοῦ ἄλλοι τὴν ἐπισκοπὴν διεδέξαντο ἀπὸ τῶν ἀποστόλων, ὄντος τούτου συγχρόνου Πέτρου καὶ Παύλου· καὶ οὗτος γὰρ σύγχρονος γίνεται τῶν ἀποστόλων· εἴτ' οὖν ἔτι περιόντων αὐτῶν, ὑπὸ Πέτρου λαμβάνει τὴν χειροθεσίαν τῆς ἐπισκοπῆς καὶ παραιτησάμενος ἤργει. λέγει γὰρ ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ· Ἀναχωρῶ, ἄπειμι, ἐσταθήτω ὁ λαὸς τοῦ θεοῦ, περὶ τούτου συμβουλεύων (εὕρομεν γὰρ ἔν τισιν ὑπομνηματισμοῖς τοῦτο ἐγκείμενον) ἤτοι μετὰ τὴν τῶν ἀποστόλων διαδοχὴν ὑπὸ Κλήτου τοῦ ἐπισκόπου οὗτος καθίσταται, οὐ πάνυ σαφῶς ἴσμεν. &c.

γρ. Φιλιπ.

γρ. εὐσταθ.

Idem contra Ebionitas.

Χρῶνται γὰρ καὶ ἄλλαις τισὶ βίβλοις, δῆθεν ταῖς περιόδοις καλουμέναις Πέτρου, ταῖς διὰ Κλήμεντος γραφείσαις, νοθεύσαντες μὲν τὰ ἐν αὐταῖς, ὀλίγα δὲ ἀληθινὰ ἐάσαντες, ὡς αὐτὸς Κλήμης αὐτοὺς κατὰ πάντα ἐλέγχει, ἀφ' ὧν ἔγραψεν ἐπιστολῶν ἐγκυκλίων τῶν ἐν ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις ἀναγινωσκομένων, ὅτι ἄλλον ἔχει χαρακτῆρα ἡ ἑαυτοῦ πίστις καὶ ὁ λόγος, παρὰ τὰ ὑπὸ τούτων εἰς ὄνομα αὐτοῦ ἐν ταῖς περιόδοις νενοθευμένα. αὐτὸς γὰρ παρθενίαν διδάσκει, καὶ αὐτοὶ οὐ δέχονται. αὐτὸς γὰρ ἐγκωμιάζει Ἠλίαν, καὶ Δαβίδ, καὶ Σαμψὼν, καὶ πάντας τοὺς προφήτας, οὓς οὗτοι βδελύττονται.

Basilius de spiritu S^to ad Amphilochium, cap. 29.

Εἰρηναῖος ἐκεῖνος, καὶ Κλήμης ὁ Ῥωμαῖος, καὶ Διονύσιος ὁ Ῥωμαῖος, καὶ ὁ Ἀλεξανδρεὺς Διονύσιος· & paulo infra; ἀλλὰ καὶ ὁ Κλήμης ἀρχαϊκώτερος, Ζῇ φησὶν, ὁ θεὸς καὶ ὁ κύριος Ἰησοῦς χριστὸς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Εἰρηναῖος δὲ ἐκεῖνος ὁ ἐγγὺς τῶν ἀποστόλων γενόμενος.

Hieronymus in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum.

Clemens de quo Apostolus Paulus ad Philippenses scribens ait, Cum Clemente & cæteris cooperatoribus meis quorum nomina scripta in libro vitæ, *quartus post Petrum Romanus Episcopus. Si quidem secundus Linus fuit, & tertius Anacletus, tametsi plerią; Latinorum, secundum post Petrum Apostolum, putent fuisse Clementem. Scripsit ex persona Romanæ Ecclesiæ ad Ecclesiam Corinthiorum valde vtilem epistolam, quæ & in nonnullis locis publicè legitur, quæ mihi videtur characteri epistolæ, quæ sub Pauli nomine ad Hebræos fertur, convenire. Sed & multis de eadem epistola non solum sensibus, sed iuxta verborum quoq; ordinem, abutitur: omnino grandis in vtraq; similitudo est. Fertur & secunda eius nomine epistola, quæ à veteribus reprobatur. Et disputatio Petri & Appionis longo sermone conscripta, quam Eusebius in tertio historiæ Ecclesiasticæ volumine coarguit. Obijt tertio Traiani anno, & nominis eius memoriam vsq; hodie Romæ extructa Ecclesia custodit.*

Idem lib. primo adversus Iovinianum.

Ad hos & Clemens successor Apostoli Petri, cuius Paulus Apostolus meminit, scribit epistolas, omnemq; penè sermonem suum de virginitatis

tis puritate contexuit: & deinceps multi Apostolici & Martyres, & illustres tam sanctitate quam eloquentia viri, quos ex proprijs scriptis nosse perfacile est.

Idem in Esaiæ cap. 52.

De quo & Clemens vir Apostolicus, qui post Petrum Romanam rexit Ecclesiam, scribit ad Corinthios. Sceptrum Dei Dominus Iesus Christus, non venit in iactantia superbiæ, cùm possit omnia, sed in humilitate.

Idem in 4. caput epist. ad Ephesios.

Cuius rei & Clemens ad Corinthios testis est, scribens; Vinculum charitatis Dei quis poterit enarrare? et supra in commentarijs ad 2dum caput. *Quærimus quoq́, quid sit, in quibus aliquando ambulastis, secundùm seculum mundi huius: vtrum nam & aliud seculum sit, quod non pertineat ad mundum istum, sed ad mundos alios, de quibus & Clemens in epistola sua scribit.* Oceanus & mundi qui trans ipsum sunt. & cæt.

Idem sub finem interpretationis comment: Originis in epist. ad Romanos.

Post hoc sane vocat nos opus, quod olim quidem iniunctum est, sed nunc à beato Gaudentio Episcopo, vehementius perurgetur, Clementis sc. Romani Episcopi, Apostolorum comitis, quorum vt successoribus darem cognitionem, libri à nobis in latinum vertuntur, in quo opere bene novi, quòd laborem labor multiplicat, si sortem suscipiat. Satisfaciam sanè in eo amicis meis, dabo titulo nomen meum, authoris nihilominus vocabulo permanente; nam Hieronymi ne putetur, Clemens scribetur & cæt.

Ruffinus de adulteratione librorum Originis.

Clemens Apostolorum discipulus, qui Romanæ Ecclesiæ post Apostolos, & Episcopus & martyr, præfuit, libros edidit, . qui græcè appellantur Ἀναγνωρισμοὶ ie. Recognitio *in quibus cum ex persona Petri Apostoli, doctrina quasi vere apostolica in quamplurimis exponatur; in aliquibus ita Eunomij dogma scribitur, vt nihil aliud quam ipse Eunomius disputare credatur:* & paulo infra. *Sunt etiam alia nonnulla libris eius inserta, quæ ecclesiastica regula omnino non recipit. Quid quæso de his sentiendum est, quod apostolicus vir, imo penè Apostolus, non*

ea :

ea scribit, quæ Apostoli dicunt, cui Paulus Apostolus testimonium dedit, dicens. Cum Clemente et adiutoribus meis cæteris, quorum nomina sunt in libro vitæ: *& scribat hoc quod libris vitæ contrarium est? An id potius credendum est, quod supra diximus, quod perversi homines ad assertionem dogmatum suorum, sub virorum sanctorum nomine tanquam facilius credenda, inserverunt ea quæ illi nec sensisse nec scripsisse credendi sunt.*

Augustinus epist. 165.

P*Etro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Evaristus*, et cæt: usq; ad Anastasium qui Siricio successit.

Eucherius Lugdunensis de contemptu mundi.

C*Lemens vetustâ prosapiâ Senatorum, atq; etiam ex stirpe Cæsarum, omni scientiâ refertus, omniumq, liberalium artium peritissimus, ad hanc iustorum viam transiit; itaq; etiam in ea excellenter effloruit, ut principi quoq; Apostolorum successor exstiterit.*

Photius in Bibliotheca.

ΑΝεγνώσθη βιβλιδάριον, ἐν ᾧ Κλήμεντος ἐπιστολαὶ πρὸς Κορινθίους δύο ἐνεφέροντο· ὧν ἡ πρώτη διʼ αἰτίας αὐτοὺς ἄγει, στάσεσι καὶ ταραχαῖς καὶ σχίσμασι τὴν πρέπουσαν αὐτοῖς εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν ἐμπολιτεύεσθαι λύσαντας, καὶ παραινεῖ παύσασθαι τοῦ κακοῦ. ἁπλοῦς δὲ κατὰ τὴν φράσιν καὶ σαφὴς ἐστιν, καὶ ἐγγὺς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ ἀπεριέργου χαρακτῆρος. αἰτιάσαιτο δʼ ἄν τις αὐτὸν ἐν ταύταις· ὅτι τὲ τοῦ ὠκεανοῦ ἔξω, κόσμους τινὰς ὑποτίθεται εἶναι· καὶ δεύτερον ἴσως, ὅτι ὡς παναληθεστάτῳ τῷ κατὰ τὸν φοίνικα τὸ ὄρνεον ὑποδείγματι κέχρηται· καὶ τρίτον, ὅτι ἀρχιερέα καὶ προστάτην τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐξονομάζων, οὐδὲ τὰς θεοπρεπεῖς καὶ ὑψηλοτέρας ἀφῆκε περὶ αὐτοῦ φωνάς· οὐ μὴν οὐδʼ ἀπαρακαλύπτως αὐτὸν οὐδαμοῦ ἐν τούτοις βλασφημεῖ. ἡ δὲ δευτέρα καὶ αὐτὴ, νουθεσίαν καὶ παραίνεσιν κρείττονος εἰσάγει βίου, καὶ ἐν ἀρχῇ Χριστὸν τὸν θεὸν κηρύσσει. πλὴν ὅτι ῥητά τινα ὡς ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς ξενίζοντα παρεισάγει·

ὧς

ὧν οὐδὲ ἡ φράσις ἀπήλλακτο παντελῶς, καὶ ἑρμηνείας δὲ ῥητῶν τινῶν ἀνοικείως ἔχει· ἄλλως τε δὲ καὶ τὰ ἐν αὐταῖς νοήματα ἐρριμμένα πως, καὶ οὐ συνεχῆ τὴν ἀκολουθίαν ὑπάρχει φυλάττοντα.

Idem alibi.

Οὗτός ἐστιν ὁ Κλήμης, περὶ οὗ φησιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῇ, μετὰ καὶ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς. τούτου καὶ ἐπιστολὴν ἀξιόλογον πρὸς Κορινθίους γράφει, ἥτις παρὰ πολλοῖς ἀποδοχῆς ἠξιώθη, ὡς καὶ δημοσίᾳ ἀναγινώσκεσθαι· ἡ δὲ λεγομένη δευτέρα πρὸς τοὺς αὐτοὺς, ὡς νόθος ἀποδοκιμάζεται, ὥσπερ ἐπιγεγραμμένος ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ Πέτρου καὶ Ἀππίωνος πολύστιχος διάλογος. τοῦτόν φασιν οἱ μὲν δεύτερον μετὰ Πέτρον ἐπισκοπῆσαι Ῥώμης, οἱ δὲ τέταρτον. Λῖνον γὰρ καὶ Ἀνάκλητον μεταξὺ αὐτοῦ καὶ Πέτρου Ῥώμης ἐπισκόπους διαγεγονέναι· τελευτῆσαι δὲ αὐτὸν τρίτῳ ἔτει Τραϊανοῦ.
Vbi & Photij iudicium de Constitutionibus Apostolorum, & Recognitionum libris, qui sub Clementis nomine circumferuntur, videre licet.

Iuo Carnotensis in Chronico suo Ms.

Huius praeterea Caesaris Domitiani anno quarto, apud Alexandriam Aniano qui Marco successerat, successit Abilius. Hierosolimis vero Sancto Iacobo Patriarchae, successit Simon filius Cleophae. In Romana vero sede eadem tempestate, Cleto Papae Clemens successit. Iste est Clemens Papa sapientissimus atque sanctissimus, qui magnificos viros in Gallijs ad collocandum destinavit dominicae fidei fundamentum; Lugdunensibus Fotinum, Narbone Paulum, Turonis Gratianum, Cenomannis Iulianum, & alios, per quos, per illas regiones fidei doctrina profecit: & immensa multitudinis populus ab idolorum cultura recessit.*

Ex Bibliotheca Regia.

* Apostolo.

Idem postea.

Traiani praeterea tempore tertius in Christianos persecutionis impetus ebullivit, unde Clemens Papa Romanus in mare praecipitatus est; ubi in templo Domini divinitus praeparato, manibus Angelicis decenter meruit tumulari.

Zonaras Annalium Tom. 2.

Τῷ δωδεκάτῳ δ᾽ ἔτει τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ (Domitiani scil.) τελευτήσαντος Ἀνακλήτου, Κλήμης τὴν ἀρχιερωσύνην τῆς Ῥώμης παρέλαβε, τρίτος ταύτης χρηματισθεὶς ἐπίσκοπος, κατὰ τὸν Εὐσέβιον.

Ex Chronico Ms. Hugonis de Sancto Victore, qui Iuonis deflorator est, quem per omnia fere αὐτολεξεὶ sequitur.

Ex bibl. Ecclesiæ Lichfeldensis.

Huius præterea Domitiani temporibus, Hierosolymis Sancto Iacobo patriarchæ successit Simon filius Cleophæ, in Romana verò sede Anacleto papæ tunc Clemens successit. Iste est Clemens Papa sanctissimus atq; sapientissimus, qui multos viros magnificos ad collocandum dominicæ fidei fundamentum, destinavit. Lugdunensibus Fotinum, Thuronensibus Gratianum, & alios perplures.

Nicephorus Callistus lib. 3. cap. 18.

Κατ᾽ ἐκεῖνο δὲ καιροῦ ἔτι Κλήμης ἐν Ῥώμῃ διέπρεπε, πρὸς δὲ καὶ Ἰγνάτιος τὴν Ἀντιόχου διεῖπε· Παπίας τε ἦν ἐν Ἱεραπόλει συγγράφων, Παγκράτιός τε, καὶ ὁ τῶν Σμυρναίων πρόεδρος Πολύκαρπος· ὧν οἱ μὲν Πέτρου, Πολύκαρπος δὲ τοῦ ἐπιστηθίου ἦσαν ὁμιληταί. τούτων ὁ μὲν Κλήμης, Ῥωμαῖος ἄνωθεν ἦν, καὶ τῇ βασιλικῇ φυλῇ κατὰ γένος προσήκων, Φαύστου τινὸς καὶ Ματθιδίας υἱός. παντοίᾳ δὲ παιδείᾳ ἑλληνικῇ συντραφείς, καὶ πᾶσαν τὴν τῶν ὄντων γνῶσιν εἰς ἄκρον ἀσκήσας, καὶ τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων περιτυχὼν, καὶ τὸ κατὰ Χριστὸν μυστήριον μυηθεὶς κηρύττει τὸ εὐαγγέλιον. ἀπειθῶν δ᾽ οὖν τοῖς ἐντελλομένοις Τραϊανοῦ, ὑπερόριος ἐκ Ῥώμης, εἴς τινα πόλιν τῇ Χερσῶνι προσκειμένην ἔρημον πάντη καὶ αὐχμηρὰν, γίνεται. πολλοῖς δὲ δεινοῖς διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν ὡμιληκὼς, ὕστερον ἀγκύρᾳ σιδηρᾷ τοῦ τραχήλου ἐξαρτηθείσῃ, τῷ τῆς θαλάσσης βυθῷ ἀπορρίπτεται: & paulò infra, ὁμολογουμένην μὲν οὖν τούτου ἐπιστολὴν Εὐσέβιος ἱστορεῖ ὁ Παμφίλου, μεγάλην τε, καὶ ἀξίαν πολλοῦ θαύματος· ἣν ὡς ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας δημοσιευομένην εἶναι. ἐν ᾗ καὶ πολλὰ νοήματα ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους τοῦ ἀποστόλου Παύλου χρῆται ἐπιστολῆς· καὶ ἄλλη δὲ αὐτοῦ φέρεται ἐπιστολὴ τῆς προτέρας κατὰ πολὺ ἀποδέουσα, περὶ ἧς ὁ αὐτός φησιν Εὐσέβιος μὴ ἐν ἐπιστήμῃ ταύτης τοὺς ἀρχαίους εἶναι: vide eiusdem Niceph. cap. 35. lib. 2. & cap. 15. lib. 4.

Ex

Ex chronico MS. Gulielmi de Nangis monachi Sancti Dionysij.

QVartus Ecclesiæ Romanæ præfuit Clemens natione Romanus, hic ex præcepto beati Petri Apostoli suscepit ecclesiæ pontificatum gubernandi, sicut ei fuerat à Domino Iesu Christo tradita vel commissa: cessit tamen Lino & Cleto, qui ante eum scribuntur, eo quod ab ipso principe Apostolorum fuerant ad sacerdotale ministerium habendum Episcopi ordinati. Hic Clemens 7. regiones divisit notarijs fidelibus Ecclesiæ, qui gesta martyrum sollicitè & curiosè, vnusquisq; per regionem suam, diligenter perquirerent. Scripsit autem duas epistolas, quæ catholicæ nominantur.

Ex Bibiotheca Regia.

Ex chronico Alberti Stadensis.

CLemens primus, natione Romanus, patre Faustino, de Cælio monte, sedit annis 9. mensibus 2. diebus 10. temporibus Domitiani, Nervæ, & Traiani. Hic fecit 7. regiones dividi notarijs Ecclesiæ, qui gesta martyrum scriberent, vnusquisq; in sua regione. Hic quamvis à beato Petro esset electus, tamen coegit Linum & Cletum ante se pontificari, & ita est primus post Petrum, tertius verò per gradum. 8 Cal. Decemb. martyrio coronatur. Papatus cessavit diebus 20. & infra post varias diversorum opiniones de ordine et tempore primorum Pontificum, Lini, Cleti, et Clementis, subiungit. *Sed omnes periti temporum, hos magis æstimant esse imitandos, qui Linum & Cletum dicunt fuisse sub Petro, & hos sub Petro chorepiscopos extitisse; Clementem verò, tradente Petro, iure legittimo successisse, & ideo ipsum primum Papam meritò appellatum.*

Benevolo Lectori.

SI plenius de Clemente nostro, & eius scriptis, Amice lector, scire desideras, Gregorium Turonensem de martyrum gloria, Simeonem Metaphrasten, Pontificum Romanorum βιογράφους, Baronium annalium conditorem, Sixtum Senensem, Bellarminum, & alios qui ecclesiasticos scriptores & eorum scripta nobis tradiderunt, per otium consulere potes. nos nube hac tam illustrium testium, quos in antecessum præmisimus, contenti, oculis tuis, & patientia diutius abuti desinimus, & de fide, & authoritate huius operis γνησίου καὶ αὐθεντικοῦ, plura de nostro adijcere supersedemus, ne Soli lucem fænerari, & faculam obscuram meridie accendere velle videamur. Antequam autem ad lectionem divini huius & planè Apostolici scripti te accingas, patere, quæso, vt de antiquitate exemplaris, quo nos vsi sumus, & de versione nostra, plana & rudi, paucis te moneamus. Cyrillus qui hodie Constantinopoli patriarchatum obtinet, vir pietate & eruditione insignis, ex Ægypto, cùm sedem Alexandrinam relinqueret, magnam librorum supellectilem secum advexit, inter quos codicem omnium vetustißimum, & longè pretiosißimum (in quo veteris

& novi fœderis libri literis grandioribus, manu Theclæ nobilis fœminæ Ægyptiæ, circa primi concilij Nicæni tempora, bellissimè exarati sunt) per Ornatissimum & Cl. virum Dominum Thomam Roe Equitem auratum, & apud Turcarum Imp. Seremi Regis *nostri Oratorem, cùm ex oriente rediret, dono ad* Seremum Regem *nostrum transmisit. Ad calcem venerandi huius codicis, et* κειμηλίου παλαιφατάτου, *in membranis laceris adiecta erat Clementis ad Corinthios epistola eâdem manu scripta, quam nunc bono publico, & tuo usui in lucem damus, legisq; Pythagoricæ non immemores (quæ, ut Synesius in Dione author est,* οὐκ ἐᾷ τοῖς βιβλίοις ἐπιποιεῖν, ἀλλὰ βούλεται μένειν αὐτὰ ἐπὶ τῆς πρώτης χειρὸς, ὅπως ποτὲ ἔσχε τύχης, ἢ τέχνης *) nihil dementes, nihil de nostro addentes, non syllabam, non literam, non apicem aut iota unum, fidelissimè, quantum fieri potuit, expressimus. Voces autem deperditas, & literas vetustate exesas, spatijs & interstitijs acuratissimè dimensis, pro ingenioli nostri tenuitata supplevimus, & minio rubro (novo hoc & inusitato imprimendi genere) notavimus; quod à nobis consultò factum est, ne reijcientes te sæpius ad notas molestiam tibi inutilem crearemus, vel oram libri supplementis & emendationibus crebris nimium fœdaremus, deniq; ne industrijs felicioribus, & ingeniis* στοχαστικωτέροις, *coniecturam liberam, & iudicium liberius, præriperemus. In reliquo etiam opere errata quamplurima expunximus, & ut omnia quàm emendatissima prodirent pro facultate nostra ac modulo adnisi sumus, verùm hoc sic accipi volumus, non tanquam assecutos nos credamus, sed tanquam assequi laboraverimus, & fortasse non frustra, si modò tu candidum te æstimatorem laborum nostrorum, & diligentiæ qualiscunq; benignum interpretem, præbueris. Stylus authoris & scribendi genus, primævam simplicitatem sapit, & tenera adhuc nascentis Ecclesiæ incunabula, quibus veteres Patres & Ecclesiæ primi nutritij, nihil excelsum aut elatum, nec ad*

ad audientiæ popularis illecebras culto sermone fucatum, in medium proferebant; sed ad divinam indulgentiam prædicandam, & gratiam ac salutem auditori procurandam (vt Cyprianus ad Donatum) *verbis non disertis, sed fortibus, & rudi veritate simplicibus, vtebantur. Quare si in versione nostra, eloquij venustatem, aut rhetorici sermonis nitorem exspectas, frustra fueris; fides, non ornatus, aut verborum elegantia, nobis præ oculis in hoc negotio erat. Quod reliquum est, conatibus nostris fave, & pleniorem opem Clementi huic nostro tribue, aliosq; veteres, qui memoriam suam tibi commendant, ab oblivionis iniuria aßere; quorum immortalitati dum consulis, pariter & tuæ prospicies. Vale, et æternitatem cogita.*
Oxonij pridie Cal. Nov. 1632.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ
ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἡ παροικοῦσα Ῥώμην, τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ παροικούσῃ Κόρινθον, κλητοῖς ἡγιασμένοις ἐν θελήματι Θεοῦ, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ παντοκράτορος Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ πληθυνθείη, ἐφ' ὑμῶν ἰδίους, καὶ ἐπ' ἀλλήλους. Διὰ γενομένας ἡμῖν συμφορὰς καὶ περιπτώσεις, ἀδελφοὶ * βράδειον νομίζομεν ἐπιστροφὴν πεποιηκέναι, περὶ τῶν ἐπιζητουμένων παρ' ὑμῖν

ἴσ. βράδιον.

DEI Ecclesia quę Romæ peregrinatur, Ecclesiæ Dei quæ Corinthi diversatur, vocatis & sanctificatis voluntate divina, per Dominum nostrum Iesum Christum. Gratia vobis & pax ab omnipotente Deo per Iesum Christum, in vobis singulis, & mutuò erga vos invicem multiplicetur. Propter calamitates & casus adversos qui nobis acciderunt, Fratres dilecti, postulatis vestris, tardiùs nos animum adjecisse veremur, & seditioni impiæ ac detestandæ,

πραγμάτων, ἀγαπητοί, τῆς τε ἀλλοτρίας καὶ * ξένοις τοῖς ἐκλεκτοῖς τοῦ Θεοῦ, μιαρᾶς καὶ ἀνοσίου στάσεως· ἣν ὀλίγα πρόσωπα προπετῆ καὶ αὐθάδη ὑπάρχοντα, εἰς τοσοῦτον ἀπονοίας ἐξέκαυσαν, ὥστε τὸ σεμνὸν καὶ περιβόητον, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀξιαγάπητον ὄνομα ὑμῶν, μεγάλως βλασφημηθῆναι. Τίς γὰρ παρεπιδημήσας πρὸς ὑμᾶς τὴν πανάρετον καὶ βεβαίαν ὑμῶν πίστιν οὐκ ἐδοκίμασεν; τήν τε σώφρονα καὶ ἐπιεικῆ ἐν Χριστῷ εὐσέβειαν, οὐκ ἐθαύμασεν; καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς φιλοξενίας ὑμῶν ἦθος, οὐκ ἐκήρυξεν; καὶ τὴν τελείαν καὶ ἀσφαλῆ γνῶσιν, οὐκ ἐμακάρισεν; ἀπροσωπολήπτως γὰρ πάντα ἐποιεῖτε, καὶ * τοῖς νόμοις τοῦ Θεοῦ ἐπορεύεσθε, ὑποτασσόμενοι τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν· καὶ τιμὴν τὴν καθήκουσαν ἀπονέμοντες τοῖς παρ' ὑμῖν πρεσβυτέροις, νέοις τε μέτρια καὶ σεμνὰ

ἴσ. ξένης.

ἴσ. ἐν τοῖς.

standæ, *inter vos ortæ*, Deiq; electis peregrinæ & alienæ; quæ paucorum hominum insolentiâ & audaciâ in tantam vesaniam exarsit, vt honorificum & illustre nomen vestrum, & ab omnibus amari dignum, vehementer blasphemetur. Quis enim apud vos versatus est, qui omni virtute plenam, firmámque ac stabilem fidem vestram non probaverit? Qui sobriam & moderatam in Christo pietatem non sit admiratus? qui splendidos ac liberales hospitalitatis vestræ mores non laudaverit? qui perfectam certámq; cognitionem vestram, non beatam prædicaverit? Omnia enim sine personarum intuitu à vobis fiebant, & in Dei legibus ambulabatis, præpositis vestris subditi, & seniores inter vos debito honore prosequentes. Iuvenes vt moderata & honesta

νοεῖν ἐπετρέπετε· γυναιξίν τε ἐν ἀμώμῳ καὶ σεμνῇ καὶ ἁγνῇ συνειδήσει πάντα ἐπιτελεῖν παρηγγέλλετε, στεργούσας καθηκόντως τοὺς ἄνδρας ἑαυτῶν· ἔν τε τῷ κανόνι τῆς ὑποταγῆς ὑπαρχούσας, τὰ κατὰ τὸν οἶκον σεμνῶς οἰκουργεῖν ἐδιδάσκετε, πάνυ σωφρονούσας. Πάντες τε ἐταπεινοφρονεῖτε, μηδὲν ἀλαζονευόμενοι, ὑποτασσόμενοι μᾶλλον ἢ ὑποτάσσοντες, μᾶλλον διδόντες ἢ λαμβάνοντες· τοῖς ἐφοδίοις τοῦ Θεοῦ ἀρκούμενοι, καὶ προσέχοντες τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐπιμελῶς, ἐστερνισμένοι ἦτε τοῖς σπλάγχνοις, καὶ τὰ παθήματα αὐτοῦ ἦν πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν. Οὕτως εἰρήνη βαθεῖα καὶ λιπαρὰ ἐδέδοτο πᾶσιν, καὶ ἀκόρεστος πόθος εἰς ἀγαθοποιΐαν, καὶ πλήρης πνεύματος ἁγίου ἔκχυσις ἐπὶ πάντας ἐγίνετο· μεστοί τε ὁσίας βουλῆς ἐν ἀγαθῇ προθυμίᾳ μετ' εὐσεβοῦς πεποιθήσεως ἐξετείνατε τὰς

sta sectarentur, monebatis; mulieres in inculpabili, sancta & casta conscientia, omnia peragere hortabamini, diligendo maritos, prout officium postulat; & in obedientiæ canone se continendo, res domesticas cum omni temperantia administrare, docebatis. Omnes humili animo eratis, in nullo inani gloriationi dediti, aliorum jugo subjecti potius quàm alios vobis subjicientes, dantes potius quàm accipientes, Dei viatico contenti, & verbo ejus diligenter attendentes, quod in intima viscera reconditum servabatis, ejúsque passiones vobis præ oculis semper erant. Sic alta & beata pace fruentes, inexplebile benefaciendi desiderium omnes tenebat; plena etiam super omnes Spiritus sancti effusio facta est, sanctaque voluntate pleni, bonâ animi promptitudine,

χεῖρας ὑμῶν πρὸς τὸν παντοκράτορα Θεόν, ἱκετεύοντες αὐτὸν *ἵλεως γενέσθαι, εἴ τι ἄκοντες ἡμάρτετε. ἀγὼν ἦν ὑμῖν ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ὑπὲρ πάσης τῆς ἀδελφότητος, εἰς τὸ σώζεσθαι μετ' ἐλέους καὶ συνειδήσεως τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ· εἰλικρινεῖς καὶ ἀκέραιοι ἦτε, καὶ *ἀναμνησίκακοι εἰς ἀλλήλους. Πᾶσα στάσις, καὶ πᾶν σχίσμα βδελυκτὸν ὑμῖν· ἐπὶ τοῖς παραπτώμασι * τοῖς πλησίον ἐπενθεῖτε· τὰ ὑστερήματα αὐτῶν ἴδια ἐκρίνετε· ἀμεταμέλητοι ἦτε ἐπὶ πάσῃ ἀγαθοποιΐᾳ, ἕτοιμοι εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. Τῇ πανα-ρέτῳ καὶ σεβασμίῳ πολιτείᾳ κεκοσμημένοι πάντα ἐν τῷ φόβῳ αὐτοῦ ἐπετελεῖτε. τὰ προστάγματα τοῦ Κυρίου ἐπὶ *τὰ πλάτη τῆς καρδίας ὑμῶν ἐγέγραπτο· Πᾶσα δόξα καὶ πλατυσμὸς ἐδόθη ὑμῖν, καὶ ἐπετελέσθη τὸ γεγραμμένον, Ἔφαγεν καὶ ἔπιεν, καὶ

ἴσ. ἵλεων.

ἴσ. ἀμνησίκακοι.

ἴσ. τῶν.

ἴσ. τὰς πλάκας.

cum pia ac devota confidentia, manus vestras ad Deum omnipotentē extendistis, pro delictis cōtra voluntatem vestram commissis, suppliciter ipsius clementiam implorantes. Labor omnis & contentio vestra diu noctúque pro vniversa fraternitate erat, vt numerus electorum ejus cum cōmiseratione & conscientia saluaretur. Sinceri inter vos invicem, innoxij, & omnis injuriæ immemores, eratis. Seditio omnis & scissura, vobis abominanda erat, proximorum delicta lugebatis, illorum defectus vestros censebatis. propter benefacta nulla pænitentia ducti, ad omne bonum opus prompti & alacres eratis. ornati veneranda & omnibus numeris absoluta conversatione, omnia in timore eius peragebatis: mandata & præcepta Domini in tabulis cordis vestri altius insculpebantur. Nunc vero omnis honor & latitudo vobis data est, & scriptum illud impletum est,

Edit

ἐπλατύνθη καὶ ἐπαχύνθη, καὶ * ἀπεγαλάκτισεν ὁ ἠγαπημένος. Ἐκ τούτου ζῆλος, καὶ ἔρις, καὶ στάσις, διωγμὸς καὶ ἀκαταστασία, πόλεμος καὶ αἰχμαλωσία. οὕτως ἐπηγέρθησαν οἱ ἄτιμοι ἐπὶ τοὺς ἐντίμους, οἱ ἄδοξοι ἐπὶ τοὺς ἐνδόξους, οἱ ἄφρονες ἐπὶ τοὺς φρονίμους, οἱ νέοι ἐπὶ τοὺς πρεσβυτέρους. Διὰ τοῦτο πόρρω ἄπεστιν ἡ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη, ἐν τῷ ἀπολείπειν ἕκαστον τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ ἀμβλυωπῆσαι, μηδὲ ἐν τοῖς νομίμοις τῶν προσταγμάτων αὐτοῦ πορεύεσθαι, μηδὲ πολιτεύεσθαι κατὰ τὸ καθῆκον τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ ἕκαστον βαδίζειν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ τὰς πονηράς, ζῆλον ἄδικον καὶ ἀσεβῆ ἀνειληφότας, δι᾽ οὗ καὶ θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον. γέγραπται γὰρ οὕτως. Καὶ ἐγένετο μεθ᾽ ἡμέρας, ἤνεγκεν Καὶν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ Θεῷ, καὶ Ἄβελ ἤνεγκεν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προ-

ἴσ. ἀπελάκτισεν.

Edit, bibit, dilatatus, & incrassatus est, & recalcitravit dilectus. Ab hoc fonte, æmulatio, invidia, contentio, seditio, persecutio, commotio, bellum & captivitas, manarunt. sic viles & inglorij, contra honoratos & gloriosos, sic insipientes contra sapientes, & juvenes contra seniores, insurrexerunt. Hinc est, quòd iustitiâ procul exulante & pace, vnusquisq; Dei timorem deserat, & in fide eius cæcutiat, neq; in institutis præceptorum eius ambulet, aut vitam Christo dignam degat: sed secundùm pravas ipsius cõcupiscentias incedat, iniquam & impiam invidiam fovendo & amplectẽdo, per quam mors in mundum intrauit. Sic enim scriptum est, *Et factum est post dies, obtulit Cain ex fructibus terræ sacrificium Domino. Abel autem obtulit et ipse*

Deut. 32. 15

Gen. 4. 3.

βάτων, καὶ ἀπὸ τῶν στεάτων αὐ-
τῶν· καὶ ἐπεῖδεν ὁ Θεὸς ἐπὶ Ἀβελ
καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ
Καΐν καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ
προσέσχεν. καὶ ἐλυπήθη Καΐν
ἄγαν, καὶ συνέπεσεν τῷ προσώ-
πῳ αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς
Καΐν, ἵνα τί περίλυπος ἐγένου; καὶ
ἵνα τί συνέπεσεν τὸ πρόσωπόν
σου; οὐκ ἐὰν ὀρθῶς προσενέγκῃς,
ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἥμαρτες; ἡσύ-
χασον· πρὸς σὲ ἡ ἀποστροφὴ
αὐτοῦ, καὶ σὺ ἄρξεις αὐτοῦ. Καὶ
εἶπεν Καΐν πρὸς Ἀβελ τὸν
ἀδελφὸν αὐτοῦ, διέλθωμεν εἰς
τὸ πεδίον, καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐ-
τοὺς ἐν τῷ πεδίῳ, ἀνέστη Καΐν
ἐπὶ Ἀβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ,
καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν. Ὁρᾶτε
ἀδελφοί, ζῆλος καὶ φθόνος ἀδελ-
φοκτονίαν κατειργάσατο. Διὰ
ζῆλον ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἰακὼβ ἀπέ-
δρα ἀπὸ προσώπου Ἠσαῦ τοῦ
ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ζῆλος ἐποίησεν
Ἰωσὴφ μέχρι θανάτου διωχ-

*de primogenitis ovium
suarum, et adipibus ea-
rum. Et respexit Deus
super Abel, et super mune-
ra eius. Super Cain autem,
et super sacrificia eius non
advertit, et contristatus
est Cain valde, et conci-
dit vultu suo. Et dixit
Dominus Deus ad Cain,
quare tristis factus es? Et
quare concidit vultus tu-
us? Nonne si rectè offeras,
non autem rectè dividas,
peccasti? Quiesce, ad te
conversio eius, et tu prin-
cipatum habebis ipsius. Et
dixit Cain ad Abel fra-
trem suum, transeamus
in campum: et factum est,
dum essent in campo, sur-
rexit Cain super Abel
fratrem suum, et occi-
dit eum.* Videtis fra-
tres, propter æmulati-
onem & invidiam fra-
tricidium commissum.
Propter æmulationem
pater noster Iacob à fa-
cie fratris sui Esau aufu-
git. Æmulatione factũ est

θῆναι, καὶ μέχρι δουλείας εἰσελ-
θεῖν. Ζῆλος φυγεῖν ἠνάγκασεν
Μωϋσῆν ἀπὸ προσώπου Φαραὼ
βασιλέως Αἰγύπτου, ἐν τῷ ἀ-
κοῦσαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὁμοφύλου,
τίς σε κατέστησεν κριτὴν, ἢ δικα-
στὴν ἐφ' ἡμῶν; μὴ ἀνελεῖν με σὺ
θέλεις, ὃν τρόπον ἀνεῖλες ἐχθὲς
τὸν αἰγύπτιον; Διὰ ζῆλον Ἀα-
ρὼν καὶ Μαριὰμ ἔξω τῆς παρεμ-
βολῆς ηὐλίσθησαν. Ζῆλος Δα-
θὰν καὶ Ἀβειρὼμ ζῶντας κατήγαγεν
εἰς ᾅδου, διὰ τὸ στασιάσαι αὐτοὺς
πρὸς τὸν θεράποντα τοῦ Θεοῦ
Μωϋσῆν. Διὰ ζῆλον Δαβὶδ
φθόνον ἔσχεν οὐ μόνον ὑπὸ τῶν
ἀλλοφύλων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ
Σαοὺλ βασιλέως Ἰσραὴλ ἐδιώ-
χθη. Ἀλλ' ἵνα τῶν ἀρχαίων
ὑποδειγμάτων παυσώμεθα,
ἔλθωμεν ἐπὶ τοὺς ἔγγιστα γενομέ-
νους ἀθλητάς· λάβωμεν τῆς γενε-
ᾶς ἡμῶν τὰ γενναῖα ὑποδείγ-
ματα. Διὰ ζῆλον καὶ φθόνον,
ἐκκλησίας πιστοὶ καὶ δικαιότατοι

vt Ioſeph ad mortem vſq;
in perſecutione viveret,
& ſervitutem ſubire co-
geretur. Æmulatio Mo-
ſem à vultu Pharaonis
regis Ægypti fugere com-
pulit, cum popularem ſu-
um dicentem audiret,
*quis te conſtituit princi-
pem et iudicem ſuper nos?
numquid tu vis me occide-
re, quemadmodum occi-
diſti heri Ægyptium?*
propter æmulationē Aa-
ron & Mariam, à reli-
quo populo ſegregati,
extra caſtra ſtabulati ſunt.
Æmulatio Dathan & A-
biron vivos ad inferos
detruſit, quòd cum Moy-
ſe Dei famulo ſeditiosè
contenderent. Propter æ-
mulationem David non
tantum alienigenarum in-
vidiam ſuſtinuit, ſed Re-
gem etiam Saul perſe-
quutorem expertus eſt.
Sed vt vetera relinqua-
mus, ad proximos athle-
tas convertat ſe ora-
tio noſtra, & ſeculi no-
ſtri generoſa exempla
proponamus. Propter æmulationem & invidiam,
qui

Exod. 2. 14.

στῦλοι ἐδιώχθησαν καὶ ἕως θανάτου ἤθλησαν. λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν ἡμῶν τοὺς ἀγαθοὺς ἀποστόλους. Πέτρος διὰ ζῆλον ἄδικον οὐχ ἕνα οὐδὲ δύο, ἀλλὰ πλείονας ὑπέμεινεν πόνους, καὶ οὕτω μαρτυρήσας ἐπορεύθη εἰς τὸν ὀφειλόμενον τόπον τῆς δόξης. Διὰ ζῆλον ὁ Παῦλος ὑπομονῆς βραβεῖον ἀπέσχεν, ἑπτάκις δεσμὰ φορέσας, φυγαδευθείς, λιθασθείς, κῆρυξ γενόμενος ἔν τε τῇ ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ δύσει, τὸ γενναῖον τῆς πίστεως αὐτοῦ κλέος ἔλαβεν, δικαιοσύνην διδάξας ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἐπὶ τὸ τέρμα τῆς δύσεως ἐλθών, καὶ μαρτυρήσας ἐπὶ τῶν ἡγουμένων, οὕτως ἀπηλλάγη τοῦ κόσμου, καὶ εἰς τὸν ἅγιον τόπον ἐπορεύθη, ὑπομονῆς γενόμενος μέγιστος ὑπογραμμός. Τούτοις τοῖς ἀνδράσιν θείως πολιτευσαμένοις συνηθροίσθη πολὺ πλῆθος ἐκλεκτῶν, οἵτινες * πολλαῖς αἰκίαις καὶ βασάνοις διὰ ζῆλον

ἴσ. πολλὰς αἰκίας καὶ βασάνους·

qui fideles & iustissimæ Ecclesiæ columnæ erant, ad mortem vsq; acerbam, persequutionē passi sunt. ponamus nobis ante oculos Sanctos Apostolos. Propter æmulationē iniquam, Petrus non vnum aut alterum, sed plures labores sustulit, atque ita martyrium passus in debitum gloriæ locum ascendit. Paulus propter æmulationem in vincula septies coniectus, verberibus cæsus, lapidatus, patientiæ præmium reportavit, & in oriente ac occidente verbi præco factus, illustrem fidei suæ famam sortitus est, in iustitia mundum vniversum instruens, & ad occidentis terminos veniens, & sub Imperatoribus martyriū subiens, sic è mundo migravit, & in locum sanctū abijt, patientiæ summum exemplar existens. Viris istis sanctè vitam instituentibus, magna electorum multitudo aggregata est, qui supplicia multa & tormenta propter æmulationem passi,

παθόντες, ὑπόδειγμα κάλλιστον ἐγένοντο ἐν ἡμῖν. Διὰ ζῆλον διωχθεῖσαι γυναῖκες [Δαναΐδες καὶ Δίρκη] αἰκίσματα δεινὰ καὶ ἀνόσια παθοῦσαι, ἐπὶ τὸν τῆς πίστεως βέβαιον δρόμον κατήντησαν, καὶ ἔλαβον γέρας γενναῖον αἱ ἀσθενεῖς τῷ σώματι. Ζῆλος ἀπηλλοτρίωσεν γαμετὰς ἀνδρῶν, καὶ ἠλλοίωσεν τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀδάμ, τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου. Ζῆλος καὶ ἔρις πόλεις μεγάλας κατέστρεψεν, καὶ ἔθνη μεγάλα ἐξερρίζωσεν. ταῦτα, ἀγαπητοί, οὐ μόνον ὑμᾶς νουθετοῦντες ἐπιστέλλομεν, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοὺς ὑπομιμνήσκοντες· ἐν γὰρ τῷ αὐτῷ ἐσμεν σκάμματι, καὶ ὁ αὐτὸς ἡμῖν ἀγὼν ἐπίκειται· Διὸ ἀπολείπωμεν τὰς κενὰς καὶ ματαίας φροντίδας, καὶ ἔλθωμεν ἐπὶ τὸν εὐκλεῆ καὶ σεμνὸν τῆς ἁγίας κλήσεως ἡμῶν κανόνα·

passi, exemplar optimum inter nos exstiterunt. Propter æmulationem mulieres persequutionē passæ [*Danaïdes et Dirce*] postquam gravia & nefanda supplicia sustinuissent, constantē fidei cursum consummarunt, & debiles corpore nobile tolerantiæ præmium acceperunt. Æmulatio vxorum animos à maritis abalienavit, & dictum patris nostri Adami mutavit. *Hoc iam os ex ossibus meis, et caro ex carne mea.* Æmulatio & contentio vrbes magnas evertit, & gentes numerosas funditus delevit. Hæc charissimi, non tantùm vt vos officij vestri admoneamus, scribimus; sed vt nos ipsos commonefaciamus, in eodē enim stadio versamur, & certamē idem nobis impendet: quare inanes & vanas curas relinquamus, & ad gloriosam & venerandam sanctæ vocationis nostræ normam veniamus;

Gen. 2. 23.

 quid

Βλέπωμεν τί καλὸν καὶ τί τερπνὸν καὶ προσδεκτὸν ἐνώπιον τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς. Ἀτενίσωμεν εἰς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἴδωμεν ὡς ἔστιν τίμιον τῷ Θεῷ αἷμα αὐτοῦ ὅ,τι διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκχυθὲν, παντὶ τῷ κόσμῳ μετανοίας χάριν ὑπήνεγκεν. Ἀτενίσωμεν εἰς τὰς γενεὰς πάσας, καὶ καταμάθωμεν ὅτι ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ μετανοίας τόπον ἔδωκεν ὁ δεσπότης τοῖς βουλομένοις ἐπιστραφῆναι ἐπ᾽ αὐτόν. Νῶε ἐκήρυξεν μετάνοιαν, καὶ οἱ ὑπακούσαντες ἐσώθησαν. Ἰωνᾶς Νινευΐταις καταστροφὴν ἐκήρυξεν, οἱ δὲ μετανοήσαντες ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν αὐτῶν, ἐξιλάσαντο τὸν Θεὸν ἱκετεύσαντες, καὶ ἔλαβον σωτηρίαν, καίπερ ἀλλότριοι τοῦ Θεοῦ ὄντες. Οἱ λειτουργοὶ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ διὰ πνεύματος ἁγίου περὶ μετανοίας ἐλάλησαν· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ δεσπότης

quid pulchrum, quid jucundum, & acceptum coram opifice nostro sit, videamus; sanguinem Christi intentis oculis intueamur, & quàm pretiosus Deo sit ejus sanguis, consideremus, qui propter nostram salutem effusus, toti mundo pœnitentiæ gratiam obtulit. Circumspiciamus diligẽter omnes mundi ætates, & discamus quod in omni generatione, volentibus ad ipsum converti, Dominus pœnitentiæ locũ concesserit. Noë pœnitentiæ præco fuit, & qui ei obtemperarunt, saluati sunt. Ionas Ninivitis excidium prædicauit, illi autem peccatorum pœnitentiam agentes, precibus Deum placarunt, & licèt à Deo alieni, salutis participes facti sunt. Divinæ gratiæ ministri Spiritu Sancto afflati, de pœnitentia loquuti sunt: ipse etiam

τῶν ἁπάντων περὶ μετανοίας ἐλάλησεν μετὰ ὅρκου. Ζῶ γάρ ἐγώ λέγει κύριος, οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὴν μετάνοιαν· προσθεὶς καὶ γνώμην ἀγαθήν. Μετανοήσατε οἶκος Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆς ἀνομίας ὑμῶν· Εἶπον τοῖς υἱοῖς τοῦ λαοῦ μου, ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐὰν ὦσιν πυῤῥότεραι κόκκου, καὶ μελανώτεραι σάκκου, καὶ ἐπιστραφῆτε πρός με ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ εἴπητε, Πάτερ, ἐπακούσομαι ὑμῶν ὡς λαῷ ἁγίῳ. Καὶ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει οὕτως, Λούσασθε καὶ καθαροὶ γένεσθε, ἀφέλεσθε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου· παύσασθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν, μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, ῥύσασθε ἀδικούμενον, κρίνατε ὀρφανῷ, καὶ δικαιώσατε χήρᾳ, καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν λέγει· Καὶ ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρ-

rerum omnium Dominus cum juramento de pœnitentia loquutus est. *Vivo, inquit, Dominus, nolo mortem peccatoris, sicut pænitentiam* addens insuper dictum egregium; *Resipiscite domus Israel ab iniquitate vestra. Dic filijs populi mei, si peccata vestra à terra ad cælum vsque multiplicentur, si cocco rubriora & cilicio nigriora fuerint, & ad me ex toto corde conversi fueritis & dixeritis, Pater, tanquam populo sancto aurem vobis præbebo.* Et in alio loco, sic dicit; *Lavamini, mundi estote, auferte mala ex animabus vestris ab oculis meis, quiescite à malitijs vestris. Discite facere bonum, quærite judicium, liberate oppressum, judicate pupillo, et justificate viduã. Et venite colloquamur dicit Dominus*

Ezek. 33. 11.

Es. 1. 16.

 τίαι

πίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ· ἐὰν δὲ ὦσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ· καὶ ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε· ἐὰν δὲ μὴ θέλητε, μηδὲ εἰσακούσητέ μου, μάχαιρα ὑμᾶς κατέδεται· τὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησε ταῦτα. Πάντας οὖν τοὺς ἀγαπητοὺς αὐτοῦ βουλόμενος μετανοίας μετασχεῖν, ἐστήριξεν τῷ παντοκρατορικῷ βουλήματι αὐτοῦ. Διὸ ὑπακούσωμεν τῇ μεγαλοπρεπεῖ καὶ ἐνδόξῳ βουλήσει αὐτοῦ, καὶ ἱκέται γενόμενοι τοῦ ἐλέους καὶ τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, προσπέσωμεν καὶ ἐπιστρέψωμεν ἐπὶ τοὺς οἰκτιρμοὺς αὐτοῦ, ἀπολιπόντες τὴν ματαιοπονίαν, τήν τε ἔριν, καὶ *τὸ εἰς θάνατον* ἄγον ζῆλος. Ἀτενίσωμεν εἰς τοὺς τελείως λειτουργήσαντας τῇ μεγαλοπρεπεῖ δόξῃ αὐτοῦ. Λάβωμεν Ἐνώχ, ὃς ἐν ὑπακοῇ δίκαιος εὑρεθεὶς μετετέθη, καὶ οὐχ εὑρέθη αὐτοῦ θάνατος. Νῶε πιστὸς εὑρε-

ἴσ. τὴν.
ἴσ. ἄγοντα ζῆλον.

et si fuerint peccata vestra quasi phœnicium, sicut nivem dealbabo, et si fuerint vt coccinium, sicut lanam dealbabo. Et si volueritis et audieritis me, bona terræ comedetis; si autem nolueritis, neque exaudiveritis me, gladius devorabit vos: os enim Domini loquutum est hæc. Volens igitur omnes dilectos suos pœnitentię participes fieri, omnipotente suâ voluntate stabilivit: quare magnificę ejus & gloriosæ voluntati obsequamur, & suppliciter misericordiam & benignitatem ejus implorantes, relictis vanis operibus, contentione & æmulatione, quæ ad mortem ducit, ad miserationes ejus aduoluamur & conuertamur. Fixis oculis intueamur eos qui magnificæ ejus gloriæ perfectè inseruierunt: sumamus Enoch, qui in obedientia justus repertus, translatus fuit, neque mors ejus deprehensa est. Noë fidelis inven-

θεὶς, διὰ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ παλιγγενεσίαν κόσμῳ ἐκήρυξεν, καὶ διέσωσεν δι' αὐτοῦ ὁ δεσπότης τὰ εἰσελθόντα ἐν ὁμονοίᾳ ζῶα εἰς τὴν κιβωτόν. Ἀβραὰμ ὁ φίλος προσαγορευθεὶς, πιστὸς εὑρέθη, ἐν τῷ αὐτὸν ὑπήκοον γενέσθαι τοῖς ῥήμασι τοῦ Θεοῦ. οὗτος δι' ὑπακοῆς ἐξῆλθεν ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅπως γῆν ὀλίγην, καὶ συγγένειαν ἀσθενῆ, καὶ οἶκον μικρὸν καταλιπὼν, κληρονομήσῃ τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ. λέγει γὰρ αὐτῷ. Ἄπελθε ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, εἰς τὴν γῆν ἣν ἂν σοι δείξω, καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα, καὶ εὐλογήσω σε, καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος. καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ καταράσομαι τοὺς καταρωμένους σε, καὶ εὐλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς.

inuentus, per ministerium suum novam mundo generationem prædicauit, & per eum animalia quæ in concordia arcam sunt ingressa, seruauit Dominus. Abraham amicus vocatus, fidelis inuentus est, eo quod verbis Dei obtemperarit; hic per obedientiam è terra suâ, è cognatione suâ, & domo patris sui egressus est, vt exigua terra, cognatione debili, & domu paruâ derelictâ, promissiones Dei possideret. Dicit enim ei, *Exi de terra tua, & de cognatione tuâ, & de domo patris tui, & vade in terram quam tibi demonstravero. Et faciam te in gentem magnam, & benedicam te, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictus; & benedicam benedicentes te, & maledicam maledicentes te, & benedicentur in te omnes tribus terræ.*

Gen. 12. 1.

Καὶ πάλιν ἐν τῷ διαχωρισθῆναι αὐτὸν ἀπὸ Λὼτ, εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεὸς, Ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου οὗ νῦν σὺ εἶ πρὸς βοῤῥᾶν, καὶ λίβα, καὶ ἀνατολὰς, καὶ θάλασσαν· ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν ἣν σὺ ὁρᾷς, σοὶ δώσω αὐτὴν, καὶ τῷ σπέρματί σου, ἕως αἰῶνος· καὶ ποιήσω τὸ σπέρμα σου ὡς τὴν ἄμμον τῆς γῆς· εἰ δύναταί τις ἐξαριθμῆσαι τὴν ἄμμον τῆς γῆς, καὶ τὸ σπέρμα σου ἐξαριθμηθήσεται. Καὶ πάλιν λέγει· Ἐξήγαγεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀβραὰμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἀρίθμησον τοὺς ἀστέρας εἰ δυνήσῃ ἐξαριθμῆσαι αὐτοὺς, οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου· ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. Διὰ πίστιν καὶ φιλοξενίαν ἐδόθη αὐτῷ υἱὸς ἐν γήρᾳ, καὶ δι' ὑπακοῆς προσήνεγκεν αὐτὸν θυσίαν τῷ Θεῷ πρὸς ἓν τῶν ὀρέων ὧν ἔδειξεν αὐτῷ.

Et rursus cùm à Lot secederet, dixit ei Deus. *Respice oculis tuis, et vide à loco in quo nunc tu es, ad Aquilonem, et Africum, et orientem et mare : quia omnem terram quam tu vides tibi dabo eam, et semini tuo vsque in seculum. Et faciam semen tuum sicut arenam terræ, si poterit aliquis dinumerare arenam terræ, et semen tuum dinumerabitur.* Et rursus dicit. *Eduxit Deus Abraham foras, et dixit ei, respice in cœlum et numera stellas, si potes dinumerare eas, sic erit semen tuum : Et credidit Abraham Deo, et deputatum est ei ad iustitiam.* Propter fidem & hospitalitatem datus est ei filius in senectute, & per obedientiam obtulit eum in sacrificium Deo

Gen. 13. 14.

Gen. 15. 5.

τῷ. Διὰ φιλοξενίαν καὶ εὐσέβειαν Λὼτ ἐσώθη ἐκ Σοδόμων, τῆς περιχώρου πάσης κριθείσης διὰ πυρὸς καὶ θείου· πρόδηλον ποιήσας ὁ δεσπότης ὅτι τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ᾽ αὐτὸν οὐκ ἐγκαταλείπει, τοὺς δὲ ἑτεροκλινεῖς ὑπάρχοντας εἰς κόλασιν καὶ αἰκισμὸν τίθησι· συνεξελθούσης* πὰρ αὐτῷ τῆς γυναικὸς ἑτερογνώμονος ὑπαρχούσης καὶ οὐκ ἐν ὁμονοίᾳ, εἰς τοῦτο σημεῖον ἐτέθη, ὥστε γενέσθαι αὐτὴν στήλην ἁλὸς ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης· εἰς τὸ γνωστὸν εἶναι πᾶσιν, ὅτι οἱ δίψυχοι καὶ οἱ διστάζοντες περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, εἰς κρῖμα καὶ εἰς σημείωσιν πάσαις .ταῖς γενεαῖς γίνονται. Διὰ πίστιν καὶ φιλοξενίαν ἐσώθη Ῥαὰβ ἡ πόρνη· ἐκπεμφθέντων γὰρ ὑπὸ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ κατασκόπων εἰς τὴν Ἱεριχῶ, ἔγνω ὁ βασιλεὺς τῆς γῆς ὅτι ἥκασι κατασκοπεῦσαι τὴν χώραν αὐτῶν, καὶ ἐξέπεμψεν

*ἴσ. γάρ.

in vno montium quem ei ostenderat. Propter hospitalitatem & pietatem Lot, è Sodoma salvus evasit, cùm regio tota in circuitu igne & sulphure conflagraret. Deo palàm faciente quòd eos non derelinquat, qui in eo spem & præsidium collocant; contrà verò qui à mandatis ejus declinant, supplicijs & tormentis puniat: vxor enim ejus quę vnà cum eo vrbe egressa est, cùm ab eo dissentiret, nec in concordia persisteret, in signum propterea posita est, & salis statua in hodiernum diem facta est, vt omnibus innotesceret, quòd animo dubij, & de potentia divina hæsitantes, in judicium & signum omnibus generationibus proponantur. Propter fidem & hospitalitatem, Raab meretrix incolumis servata est, missis enim à Iosua filio Nun ad vrbem Iericho speculatoribus, rescivit terræ Rex quòd regionem eorum exploraturi venerant, &

ἄνδρας τοὺς συλληψομένους αὐ-
τοὺς, ὅπως συλληφθέντες θανα-
τωθῶσιν. Ἡ οὖν φιλόξενος Ῥαὰβ
εἰσδεξαμένη αὐτοὺς, ἔκρυψεν εἰς τὸ
ὑπερῷον ὑπὸ τὴν λινοκαλά-
μην· ἐπισταθέντων δὲ τῶν παρὰ
τοῦ βασιλέως, καὶ λεγόντων, ἄνδρες
πρὸς σε ἦλθον οἱ κατάσκοποι
τῆς γῆς ἡμῶν, ἐξάγαγε αὐτοὺς, ὁ
γὰρ βασιλεὺς οὕτως κελεύει· Ἡ
δὲ ἀπεκείθη, εἰσῆλθον οἱ δύο ἄν-
δρες οὓς ζητεῖτε πρὸς με, ἀλλὰ
ταχέως ἀπῆλθον, καὶ πορεύονται·
ὁδὸν ὑποδεικνύουσα αὐτοῖς ἐ-
ναντίαν· Καὶ εἶπεν πρὸς τοὺς
ἄνδρας, γινώσκουσα γινώσκω ἐγὼ,
ὅτι κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν παραδί-
δωσιν ὑμῖν τὴν πόλιν ταύτην, ὁ
γὰρ φόβος καὶ τρόμος ὑμῶν ἐπέπε-
σεν τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν· ὡς
ἐὰν οὖν γένηται λαβεῖν αὐτὴν
ὑμᾶς, διασώσατέ με, καὶ τὸν οἶ-
κον τοῦ πατρός μου. Καὶ εἶπον
αὐτῇ, ἔσται οὕτως, ὡς ἐλάλησας
ἡμῖν· ὡς ἐὰν οὖν γνῷς παραγινομένους ἡμᾶς, συνάξεις πάντας

& viros emiſit, qui eos vt
morti traderentur, appre-
henderent. Raab autem
hoſpitalis ſuſcipiens eos in
ſolario domus ſub lini ſti-
pula occultavit eos. Cùm
autem nuntij Regis ex im-
proviſo ſuperueniſſent, &
dixiſſent, viri ad te ingreſſi
ſunt, regionis noſtræ ex-
ploratores, educ eos, ſic e-
nim imperat Rex. Illa au-
tem reſpondit, ingreſſi ſunt
duo viri ad me quos quæ-
ritis, ſed confeſtim abie-
runt & vadunt; viam oſten-
dens eis contrariam. Et
dixit ad viros, ſciens ſcio,
quòd Dominus Deus ve-
ſter vrbem hanc vobis tra-
dit, timor enim & pa-
uor veſtri inceſſit inco-
las ejus; quare cùm capere
illam vobis contigerit, in-
columem me ſervate &
domum patris mei. Et di-
xerunt ei, eueniet tibi vt
loquuta es, quare cùm nos
appropinquantes cognoue-

τοὺς,

τοὺς σοὺς ὑπὸ τὸ στέγος σου, καὶ διασωθήσονται· ὅσοι γὰρ ἐὰν εὑρεθῶσιν ἔξω τῆς οἰκίας, ἀπολοῦνται. Καὶ προσέθεντο αὐτῇ δοῦναι σημεῖον, ὅπως κρεμάσῃ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς κόκκινον, πρόδηλον ποιοῦντες, ὅτι διὰ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου λύτρωσις ἔσται πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν καὶ ἐλπίζουσιν ἐπὶ τὸν Θεόν. Ὁρᾶτε ἀγαπητοί, οὐ μόνον πίστις ἀλλὰ προφητεία ἐν τῇ γυναικὶ γέγονεν· ταπεινοφρονήσωμεν οὖν, ἀδελφοί, ἀποθέμενοι πᾶσαν ἀλαζονείαν, καὶ τῦφον, καὶ ἀφροσύνην, καὶ ὀργάς· καὶ ποιήσωμεν τὸ γεγραμμένον· λέγει γὰρ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, Μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ καυχώμενος, ἐν κυρίῳ καυχάσθω, τοῦ ἐκζητεῖν αὐτὸν, καὶ ποιεῖν κρίμα καὶ δικαιοσύνην· μάλιστα μεμνημένοι τῶν λόγων τοῦ

ris cognatos tuos omnes ſub tecto tuo congregabis, & ſalvabuntur; quotquot verò extra domum tuam invenientur, peribunt: & vt ſignum daret addiderunt, vt funiculum ſc. coccineum de domus pariete demitteret, notum facientes, quòd omnibus, qui credunt & ſperant in Deum, per ſanguinem Chriſti redemptio futura ſit. Videtis, dilecti, non ſolùm fides, ſed divinandi facultas etiam in muliere fuit. Humiles ergo mente ſimus, Fratres, faſtum omnem, ſuperbiam, amentiam & iras deponentes, & quod ſcriptum eſt, faciamus. Dicit enim Spiritus Sanctus, *Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur dives in divitijs ſuis; ſed qui gloriatur in Domino glorietur, quærendo illum, & iudicium & iuſtitiam faciendo*: memoria præcipuè recolentes ſermones

Ier. 9. 23.

 Domini

κυρίου Ἰησοῦ, οὓς ἐλάλησε διδάσκων ἐπιείκειαν καὶ μακροθυμίαν, οὕτως γὰρ εἶπεν, Ἐλεεῖτε ἵνα ἐλεηθῆτε, ἀφίετε ἵνα ἀφεθῇ ὑμῖν, ὡς ποιεῖτε, οὕτω ποιηθήσεται ὑμῖν, ὡς δίδοτε οὕτω δοθήσεται ὑμῖν, ὡς κρίνετε οὕτω κριθήσεται ὑμῖν, ὡς χρηστεύεσθε οὕτως χρηστευθήσεται ὑμῖν· ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε ἐν αὐτῷ μετρηθήσεται ὑμῖν. Ταύτῃ τῇ ἐντολῇ καὶ τοῖς παραγγέλμασι στηρίξωμεν ἑαυτοὺς τὸ πορεύεσθαι ὑπηκόους ἀεὶ τοῖς ἁγιοπρεπέσι λόγοις αὐτοῦ * ταπεινοφρονοῦντες· φησὶν γὰρ ὁ ἅγιος λόγος, Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πραῢν καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντά μου τὰ λόγια; Δίκαιον οὖν καὶ ὅσιον, ἄνδρες ἀδελφοί, ὑπηκόους ἡμᾶς μᾶλλον γενέσθαι τῷ Θεῷ, ἢ τοῖς ἐν ἀλαζονείᾳ καὶ ἀκαταστασίᾳ μυσαροῦ ζήλου ἀρχηγοῖς ἐξακολουθεῖν· βλάβην γὰρ οὐ τυχοῦσαν, μᾶλλον δὲ κίνδυνον ὑποίσομεν μέγαν, ἐὰν ῥιψοκινδύνως ἐπι-

ἴσ. ταπεινοφρονοῦντας.

Domini Iesu, quos, æquitatem & longanimitatem docens, loquutus est: sic enim dixit, *Miseremini vt misericordiam consequamini, demittite vt vobis demittatur, prout facitis ita vobis fiet, sicut datis ita vobis retribuetur, sicut judicatis, ita judicabimini, sicut benigni estis, ita benignitatem experiemini, quâ mensurâ metimini, eâdem vobis mensurabitur.* Hoc præcepto & his mandatis stabiliamus nos ipsos, vt in obedientia sanctorũ eloquiorũ ejus, cum omni humilitate, semper ambulemus. Dicit enim verbum sanctum. *Super quem respiciam, nisi super humilem et quietum, & trementem sermones meos?* Iustum igitur & pium est, Viri fratres, Deo potius obediẽtes nos esse, quàm in superbia & turbulentia, detestandę ęmulationis duces & authores, sequi; si enim omni periculi timore abjecto voluntatibus hominũ nos

Luc. 6.36.

Es. 66. 2.

tra-

δῶμεν ἑαυτοὺς τοῖς θελήμασι τῶν
ἀνθρώπων, οἵτινες ἐξακοντίζουσιν
εἰς ἔριν καὶ στάσεις, εἰς τὸ ἀπαλλο-
τριῶσαι ἡμᾶς τοῦ καλῶς ἔχον-
τος. Χρηστευσώμεθα * αὐτοῖς κατὰ
τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ γλυκύ-
τητα τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς· γέ-
γραπται γάρ, Χρηστοὶ ἔσονται
οἰκήτορες γῆς, ἄκακοι δὲ ὑπο-
λειφθήσονται ἐπ' αὐτῆς· οἱ δὲ
παρανομοῦντες ἐξολοθρευθή-
σονται ἀπ' αὐτῆς· καὶ πάλιν λέ-
γει, Εἶδον ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον,
καὶ αἰρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ
λιβάνου, καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ
οὐκ ἦν, καὶ ἐξεζήτησα τὸν τόπον
αὐτοῦ, καὶ οὐχ εὗρον. Φύλασσε
ἀκακίαν, καὶ ἴδε εὐθύτητα, ὅτι
ἐστὶ ἐγκατάλειμμα ἀνθρώπῳ
εἰρηνικῷ. Τοίνυν κολληθῶμεν
τοῖς μετ' εὐσεβείας εἰρηνεύουσι,
καὶ μὴ τοῖς μεθ' ὑποκρίσεως βου-
λομένοις εἰρήνην· λέγει γάρ που,
Οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χείλεσί με
τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω

ἴσ. ἀλλή-
λοις.

tradiderimus, qui ad con-
tentionem & seditiones a-
cuunt & exstimulant, vt
ab eo quod rectum & bo-
num est alienos nos red-
dant, non leve dam-
num, immo potius graue
periculum subibimus.
Benigni erga nos invicem
simus, secundùm miseri-
cordiam & dulcedinem
Creatoris nostri: scrip-
tum enim est, *Benigni in-*
colæ erunt terræ, innocen-
tes relinquentur in ea; im-
pij verò & legum violato-
res disperibunt ab ea. Et
rursus dicit, *Vidi impium*
superexaltatum & eleva-
tum sicut cedros Libani: et
transivi, & ecce non erat,
et quæsivi eum, & non est
inventus locus eius. Custo-
di innocentiam, et vide æ-
quitatem, quoniam sunt re-
liquiæ homini pacifico.
Iungamur itaque amoris
glutino eis qui cum pieta-
te tranquillè vivunt, non
autem eis qui fictâ simu-
latione pacem colunt:
dicit enim alicubi, *Po-*
pulus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè

Psal. 37. 9. & Prov. 2. 20.

Psal. 37. 36.

Esa. 29. 13.

ἄπεστιν ἀπ' ἐμοῦ. καὶ πάλιν, Τῷ στόματι αὐτῶν εὐλόγουν, τῇ δὲ καρδίᾳ κατηρῶντο. καὶ πάλιν λέγει, Ἠγάπησαν αὐτὸν τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τῇ γλώσσῃ αὐτῶν ἐψεύσαντο αὐτόν, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν οὐκ εὐθεῖα μετ' αὐτοῦ, οὐδὲ ἐπιστώθησαν ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ. *Ἀλλὰ γενηθήτω τὰ χείλη τὰ δόλια * γλῶσσαν μεγαλορήμονα, τοὺς εἰπόντας, τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυνώσωμεν, τὰ χείλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστιν, τίς ἡμῶν κύριος ἐστιν, ἀπὸ τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων· νῦν ἀναστήσομαι λέγει κύριος, θήσομαι ἐν σωτηρίᾳ, παρρησιάσομαι ἐν αὐτῷ. Ταπεινοφρονούντων γάρ ἐστιν ὁ Χριστός, οὐκ ἐπαιρομένων ἐπὶ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. τὸ σκῆπτρον τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ ὁ κύριος ἡμῶν Χριστὸς Ἰησοῦς οὐκ ἦλθεν ἐν κόμπῳ ἀλαζονείας, οὐδὲ ὑπερηφανίας, καίπερ δυνάμενος· ἀλλὰ ταπεινοφρονῶν, καθὼς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον

ἴσ. ἄλαλα.

ἴσ. καὶ ἐξολοθρεύσαι κύριος πάντα τὰ χείλη τὰ δόλια, καὶ

abeſt à me. Et rurſus, *Ore ſuo benedicebant, et corde ſuo maledicebant.* Et rurſus dicit, *Dilexerunt eum in ore ſuo, et linguâ ſuâ mentiti ſunt ei. Cor autem eorũ non rectũ cum eo, nec fideles habiti ſunt in teſtamento. Labia fraudulenta obmuteſcant, & diſperdat Dominus univerſa labia doloſa, et linguam magniloquam; qui dixerunt, linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra à nobis ſunt, quis noſter Dominus eſt? propter miſeriam inopum, et gemitum pauperum, nunc exurgam dicit Dominus: ponam in ſalutari, fiducialiter agam in eo.* Chriſtus enim eorum eſt, qui humiliter ſe gerunt, non qui cum faſtu & arrogantiâ ſupra ejus gregem efferuntur. Sceptrum magnificentiæ Dei, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, non venit in jactantia ſuperbiæ & arrogantiæ quamvis potuerit; ſed in humilitate, prout

Pſal. 62. 4.

Pſal. 78. 36.

Pſal. 12. 3.

περὶ

περὶ αὐτοῦ ἐλάλησεν· φησὶ γὰρ, Κύριε τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; ἀνηγγείλαμεν ἐναντίον αὐτοῦ ὡς παιδίον, ὡς ῥίζα ἐν γῇ διψώσῃ· οὐκ ἔστιν εἶδος αὐτῷ, οὐδὲ δόξα· καὶ εἴδομεν αὐτὸν καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλεῖπον παρὰ τὸ εἶδος τῶν ἀνθρώπων· ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν καὶ πόνῳ, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη. Οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ, καὶ ἐν πληγῇ καὶ ἐν κακώσει· αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν. Παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν. τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν· πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν· ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη, καὶ κύ-

Spiritus sanctus de eo loquutus est, dicit enim, *Domine quis credidit auditui nostro? et brachium Domini cui revelatum est? Annunciavimus quasi parvulum in conspectu eius; sicut radix in terra sitienti: non est species ei neque gloria, & vidimus eum, & non habebat speciem, neq; decorem; sed species eius inhonorata, & deficiens præ filijs hominum. Homo in plaga positus, & sciens ferre infirmitatem; quia aversa est facies eius, despecta, & non reputata. Iste peccata nostra portat, & pro nobis dolet; & nos reputavimus eũ esse in labore, et in plaga, & in afflictione. Ipse autem vulneratus est propter peccata nostra, & infirmatus est propter iniquitates nostras. Disciplina pacis nostræ super eum, livore eius nos sanati sumus. Omnes quasi oves erravimus, homo in via sua erravit; et*

Esa. 53. 1.

ειος παρέδωκεν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἁ-
μαρτιῶν ἡμῶν. Καὶ αὐτὸς διὰ τὸ
κεκακῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα·
ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη,
καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείρον-
τος ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ
στόμα αὐτοῦ. Ἐν τῇ ταπεινώσει
ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη· τὴν γενεὰν
αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι αἴρεται
ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ. ἀπὸ τῶν
ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἥκει εἰς θά-
νατον· καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ
τῆς ταφῆς αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους
ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. ὅτι ἀνο-
μίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη
δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· καὶ κύ-
ριος βούλεται καθαρίσαι αὐτὸν τῆς
πληγῆς· ἐὰν δῶτε περὶ ἁμαρτί-
ας, ἡ ψυχὴ ὑμῶν ὄψεται σπέρμα
μακρόβιον. Καὶ κύριος βούλεται
ἀφελεῖν ἀπὸ τοῦ πόνου τῆς ψυχῆς αὐ-
τοῦ, δεῖξαι αὐτῷ φῶς· καὶ πλάσαι
τῇ συνέσει δικαιῶσαι δίκαιον εὖ
δουλεύοντα πολλοῖς· καὶ τὰς ἁμαρ-
τίας αὐτῶν αὐτὸς ἀνοίσει· διὰ τοῦτο

*& Dominus tradidit eum
propter iniquitates no-
stras, & ipse propter affli-
ctionem non aperit os su-
um. Sicut ovis ad victi-
mam ductus est, & sicut
agnus coram tondente mu-
tus, sic non aperit os.
In humilitate iudicium
eius sublatum est; genera-
tionem eius quis enarra-
bit? Quia tollitur de terra
vita eius, ab iniquitatibus
populi mei ductus est ad
mortem. Et dabo pessimos
pro sepultura eius, & divi-
tes pro morte illius: quia
iniquitatem non fecit, neque
dolum in ore suo; & Do-
minus vult mundare eum
à plaga. Si dederitis pro
peccato, anima vestra vi-
debit semen longævum.
Et vult Dominus auferre
de dolore animam eius,
ostendere ei lucem, & for-
mare intelligentiam, iusti-
ficare iustum bene servien-
tem multis. & peccata e-
orum ipse portabit. Prop-
terea ipse possidebit mul-*

tos

αὐτὸς κληρονομήσει πολλοὺς, καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκῦλα· ἀνθ᾽ ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη· καὶ αὐτὸς ἁμαρτίας πολλῶν ἀνήνεγκε, καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν παρεδόθη. Καὶ πάλιν αὐτός φησιν, Ἐγὼ δὲ εἰμὶ σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος· ὄνειδος ἀνθρώπων, καὶ ἐξουθένημα λαοῦ· πάντες οἱ θεωροῦντές με, ἐξεμυκτήρισάν με, ἐλάλησαν ἐν χείλεσιν, ἐκίνησαν κεφαλήν. Ἤλπισεν ἐπὶ κύριον, ῥυσάσθω αὐτὸν, σωσάτω αὐτὸν, ὅτι θέλει αὐτόν. Ὁρᾶτε, ἄνδρες ἀγαπητοί, τίς ὁ ὑπογραμμὸς ὁ δεδομένος ἡμῖν· εἰ γὰρ ὁ κύριος οὕτως ἐταπεινοφρόνησε, τί ποιήσωμεν ἡμεῖς οἱ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς χάριτος αὐτοῦ * ἐλθόντος; μιμηταὶ γενώμεθα κἀκείνων, οἵτινες ἐν δέρμασιν αἰγείοις, καὶ μηλωταῖς περιεπάτησαν, κηρύσσοντες τὴν ἔλευσιν τοῦ χριστοῦ· λέγομεν δὲ Ἠλίαν καὶ Ἐλισαῖον, ἔτι δὲ καὶ Ἰεζεκιὴλ τοὺς προφήτας· πρὸς τούτοις καὶ τοὺς μεμαρτυρημέ-

* ἴσ. ἐλθόντες.

tos, et fortium dividet spolia, pro eo quod tradita est ad mortem anima eius, et in iniquis reputatus est: et ipse peccata multorum tulit, et propter iniquitates eorum traditus est, & rursus idem dicit, *Ego autem sum vermis et non homo, opprobrium hominum, et abiectio plebis. Omnes videntes me, deriserunt me, loquuti sunt labiis, moverunt caput. Speravit in Domino, eripiat eum, salvum faciat eum, quoniam vult eum.* Videtis, Viri dilecti, quale nobis exemplar sit propositum; si enim Dominus ita se humiliavit, quid faciemus nos, qui sub iugum eius gratiæ per ipsum venimus. Imitatores simus eorum qui in caprinis & ovinis pellibus adventum Christi prædicantes circumierunt, Eliã dicimus, & Elizæum, & Ezechielem prophetas, & cum his, eos qui præclarum testimonium consequuti

Psal. 22. 6.

sunt

νους· ἐμαρτυρήθη μεγάλως Ἀβραάμ, καὶ φίλος προσηγορεύθη τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγει ἀτενίζων εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ταπεινοφρονῶν, Ἐγὼ δέ εἰμι γῆ καὶ σποδός. Ἔτι δὲ καὶ περὶ Ἰὼβ οὕτω γέγραπται, Ἰὼβ ἦν δίκαιος καὶ ἄμεμπτος, ἀληθινός, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς κακοῦ· ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτοῦ κατηγορῶν λέγει, οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου οὐδ' εἰ μιᾶς ἡμέρας ἡ ζωὴ αὐτοῦ. Μωϋσῆς πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἐκλήθη, καὶ διὰ τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ ἔκρινεν ὁ Θεὸς ῥύσασθαι τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν μαστίγων καὶ τῶν αἰκισμάτων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ κἀκεῖνος δοξασθεὶς μεγάλως οὐκ ἐμεγαλορρημόνησεν, ἀλλ' εἶπεν ἐκ τῆς βάτου χρηματισμοῦ αὐτῷ διδομένου. Τίς εἰμι ἐγώ, ὅτι με πέμπεις; ἐγὼ δέ εἰμι ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος. καὶ πάλιν λέγει, Ἐγὼ δέ εἰμι ἀτμὶς ἀπὸ χύτρας. Τί δὲ εἴπωμεν ἐπὶ τῷ μεμαρτυρημένῳ Δαβίδ, πρὸς ὃν εἶπεν ὁ Θεός,

ſunt. Abraham elogio inſigni ornatus fuit, & amicus Dei vocatus fuit, qui gloriam Dei defixis oculis aſpiciens in humilitate dixit. *Ego autem ſum terra et cinis.* Præterea & de Iobo ſic ſcriptum eſt, *Iob erat iuſtus, ſine crimine, verax, colens Deum, abſtinens ab omni mala re.* ſed ille ſeipſum accuſans dicit, *Nemo mundus à ſorde, etſi vita eius vnius diei fuerit.* Moſes fidelis in tota eius domo vocatus eſt, & per eius præfecturam voluit Dominus à plagis & ſupplicijs liberare populum Iſraeliticum; verùm ille honore magno affectus, non eſt grandia locutus, ſed cum ex rubo oraculum diuinum ei datum fuiſſet, *Quis ſum ego dixit, vt me mittas? gracili voce, et tarda lingua ego ſum.* Et rurſus dicit, *Ego ſum ollæ vapor.* Quid autem de Dauide, qui egregium teſtimonium obtinuit, dicemus; de quo loquutus eſt Deus,

Gen.18.27
Iob.1.1.
Iob.14.4.

Εὗρον ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, Δαβὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαὶ, ἐν ἐλαίῳ αἰωνίῳ ἔχρισα αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς λέγει πρὸς τὸν Θεόν. Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου, ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου· ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με. ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω, καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός· σοὶ μόνῳ ἥμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα· ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε. Ἰδοὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου. ἰδοὺ γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας· τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι· ῥαντιεῖς με ὑσσώπῳ, καὶ καθαρισθήσομαι· πλυνεῖς με, καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι· ἀκουτιεῖς με ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην· ἀγαλλιά-

Deus, *Inveni hominem ſecundùm cor meum Davidem Ieſſe filium, in oleo ſempiterno vnxi eum.* Ipſe vero dicit ad Deum. *Miſereremei Deus ſecundùm magnam miſericordiam tuam, et ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius lava me ab iniquitate mea, et à peccato meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, et peccatum meum coram me eſt ſemper. Tibi ſoli peccaui, et malum coram te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, et vincas cum iudicaris. Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, et in peccatis concepit me mater mea. Ecce enim veritatem dilexiſti, incerta et occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Aſperges me hyſſopo, et mundabor, lavabis me, et ſuper nivem dealbabor. Auditui meo dabis gaudi-*

σονται) ὀστᾶ τεταπεινωμένα· ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ πάσας τὰς ἀνομίας μου ἐξάλειψον· καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου· μὴ ἀποῤῥίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ· ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου· καὶ πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με. διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδούς σου, καὶ ἀσεβεῖς ἐπιστρέψουσιν ἐπὶ σέ· ῥῦσαί με ἐξ αἱμάτων ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου. ἀγαλλιάσεται ἡ γλῶσσά μου τὴν δικαιοσύνην σου κύριε, τὸ στόμα μου ἀνοίξεις, καὶ τὰ χείλη μου ἀναγγελεῖ τὴν αἴνεσίν σου· ὅτι εἰ ἠθέλησας θυσίαν ἔδωκα ἄν, ὁλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις. Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον· καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουθενώσει. Τῶν τοσούτων οὖν καὶ τοιούτων οὕτως με-

um et lætitiam, exultabunt ossa humiliata. Averte faciem tuam à peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele. Cor mundum crea in me Deus, et ſpiritum rectum innova in viſceribus meis. Ne proijcias me à facie tua, et ſpiritum tuum ſanctum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, et ſpiritu principali confirma me. Docebo iniquos vias tuas, et impij ad te convertentur. Libera me de ſanguinibus Deus, Deus ſalutis meæ, exaltabit lingua mea iuſtitiam tuam. Domine labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam. Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem vtique, holocauſtis non delectaris. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum, et humiliatum Deus non deſpiciet. Talium igitur & tantorum, qui tam clarum elogium conſe-

quuti

μαρτυρημένων τὸ ταπεινόφρον καὶ τὸ ὑποδεὲς διὰ τῆς ὑπακοῆς, οὐ μόνον ἡμᾶς ἀλλὰ καὶ τὰς πρὸ ἡμῶν γενεὰς, βελτίους ἐποίησεν, τούς τε καταδεξαμένους τὰ λόγια αὐτοῦ ἐν φόβῳ καὶ ἀληθείᾳ. Πολλῶν οὖν καὶ μεγάλων καὶ ἐνδόξων μετειληφότες *πράξεων, ἐπαναδράμωμεν ἐπὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς παραδεδομένον ἡμῖν τῆς εἰρήνης σκοπόν· καὶ ἀτενίσωμεν εἰς τὸν πατέρα καὶ κτίστην τοῦ σύμπαντος κόσμου, καὶ ταῖς μεγαλοπρεπέσι καὶ ὑπερβαλλούσαις αὐτοῦ δωρεαῖς τῆς εἰρήνης, εὐεργεσίαις τε κολληθῶμεν· ἴδωμεν αὐτὸν κατὰ διάνοιαν, καὶ ἐμβλέψωμεν τοῖς ὄμμασι τῆς ψυχῆς εἰς τὸ μακρόθυμον αὐτοῦ βούλημα· νοήσωμεν πῶς ἀόργητος ὑπάρχει πρὸς πᾶσαν τὴν κτίσιν αὐτοῦ. Οἱ οὐρανοὶ τῇ διοικήσει αὐτοῦ *σαλευόμενοι ἐν εἰρήνῃ ὑποτάσσονται αὐτῷ· ἡμέρα τε καὶ νὺξ, τὸν τεταγμένον ὑπ' αὐτοῦ δρόμον δι-

ἴσ. παραδειγμάτων

ἴσ. μὴ

quuti sunt, humilitas & per obedientiam subiectio; non tantum nos, sed & ante nos generationes meliores reddidit, & qui in timore & veritate eius eloquia susceperunt: quare multorum, magnorum, & illustrium exemplarium participes facti, ad pacis scopũ nobis ab initio traditum recurramus, ac totius mundi parentem & creatorem diligenter intueamur, pacisq́, eius magnificis & superexcellentibus donis & benefactis firmiter adhæreamus; cogitatione contemplemur eum, et mentis oculis longanimam eius voluntatem intueamur, & quemadmodum tranquillum se præbeat erga omnem creaturam suam, consideremus. Cœli per eius gubernationem inconcussi, in pace illi subijciuntur, dies etiam & nox, nullam alijs remoram facientes, con-

ἴσ. ἀλλήλαις ἐμποδίζουσαι.

ἀνύουσιν, μηδὲν ἀλλήλοις *ἐμπεδίζοντα. Ἥλιός τε καὶ σελήνη, ἀστέρων τε χοροί, κατὰ τὴν διαταγὴν αὐτοῦ ἐν ὁμονοίᾳ δίχα πάσης παρεκβάσεως, ἐξελίσσουσιν τοὺς ἐπιτεταγμένους αὐτοῖς ὁρισμούς. Γῆ κυοφοροῦσα, κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ τοῖς ἰδίοις καιροῖς τὴν παμπληθῆ ἀνθρώποις τε καὶ θηρσί, καὶ πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐν αὐτῇ ζώοις ἀνατέλλει τροφήν, μὴ διχοστατοῦσα μηδὲ ἀλλοιοῦσά τι τῶν δεδογματισμένων ὑπ' αὐτοῦ. Ἀβύσσων τε ἀνεξιχνίαστα, καὶ νερτέρων ἀνεκδιήγητα *κρίματα τοῖς αὐτοῖς συνέχεται προστάγμασιν. Τὸ κύτος τῆς ἀπείρου θαλάσσης κατὰ τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ συσταθὲν εἰς τὰς συναγωγάς, οὐ παρεκβαίνει τὰ περιτεθειμένα αὐτῇ κλεῖθρα, ἀλλὰ καθὼς διέταξεν αὐτῇ, οὕτως ποιεῖ. Εἶπεν γάρ, Ἕως ὧδε ἥξεις, καὶ τὰ κύματά σου ἐν σοὶ συντριβήσεται. ὠκεανὸς ἀνθρώποις *ἀπέραντος, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν

ἴσ. κύματα.

ἴσ. ἀπέρατος.

ſtitutum ab eo curſum abſolvunt. Sol et luna, & ſyderum chori, ſecundùm eius mandatum ſine vlla tranſgreſſione, in concordia ſtatutos ſibi terminos explicant & evolvunt. Gravida & fertilis terra, ſuo tempore, ſecundùm eius voluntatem, hominibus, feris, & omnibus quæ in ea ſunt animantibus, alimentum in abundantia profert, non hæſitans, neq; mutans quicquam eorum, quæ ab eo decreta ſunt. Abyſſorum inveſtigabiles, & inferorum inenarrabiles fluctus, eiſdem mandatis continentur. Immenſi maris profunditas in cumulos coacervata, clauſtra & repagula quibus vallatur, non tranſgreditur, ſed prout ei præcepit, ita facit. Dixit enim, *Huc vſq; venies, et in teipſo comminuentur fluctus tui.* Oceanus hominibus inpermeabilis, & qui trans ipſum

Iob. 38.

ſunt

Ισ. ὑποταγαῖς, vel διαταγαῖς.

κόσμοι ταῖς αὐταῖς *ταγαῖς τοῦ δεσπότου διαδέχονται. Καιροὶ ἐαρινοὶ, καὶ θερινοὶ, καὶ μετοπωρινοὶ, καὶ χειμερινοὶ ἐν εἰρήνῃ μεταπαραδιδόασιν ἀλλήλοις. Ἀνέμων σταθμοὶ κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν τὴν λειτουργίαν αὐτῶν ἀπροσκόπως ἐπιτελοῦσιν· ἀέναοί τε πηγαὶ πρὸς ἀπόλαυσιν καὶ ὑγείαν δημιουργηθεῖσαι, δίχα ἐλλείψεως παρέχονται τοὺς πρὸς ζωῆς ἀνθρώποις μαζούς· τά τε ἐλάχιστα τῶν ζώων τὰς συνελεύσεις αὐτῶν ἐν ὁμονοίᾳ καὶ εἰρήνῃ ποιοῦνται. Ταῦτα πάντα ὁ μέγας δημιουργὸς καὶ δεσπότης τῶν ἁπάντων ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ προσέταξεν εἶναι, εὐεργετῶν τὰ πάντα, ὑπερεκπερισσῶς δὲ ἡμᾶς τοὺς προσπεφευγότας τοῖς οἰκτιρμοῖς αὐτοῦ, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ μεγαλωσύνη εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

Ὁρᾶτε, ἀγαπητοὶ, μὴ αἱ

ſunt mundi, eiſdem Domini mandatis gubernantur. Vernæ, æſtivæ, autumnales & hyemales tempeſtates, in pace aliæ aliis ſuccedunt. Ventorum ſtationes peculiari ſuo tempore, munus ſuũ ſine offendiculo obeunt. Fontes etiam perennes, ad vſum & ſanitatem facti, vbera ſine defectu, ad vitam hominum ſuſtentandam, præbent; & animalia minima in pace & concordiâ congreſſus ſuos gregatim faciunt. Hæc omnia magnus opifex, & omnium Dominus, in pace & concordiâ fieri iuſſit, benignum ſe omnibus præbens, nobis verò ſuperabundanter, qui per Dominum Ieſum Chriſtum, ad miſerationes eius confugimus; cui gloria omnis, & magnificentia, in ſecula ſeculorum, Amen.

Videte, dilecti, ne bene-

εὐεργεσίαι αὐτοῦ αἱ πολλαὶ γένωνται εἰς κρῖμα πᾶσιν ἡμῖν, ἐὰν μὴ ἀξίως αὐτοῦ πολιτευόμενοι τὰ καλὰ καὶ εὐάρεστα ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῶμεν μεθ' ὁμονοίας. λέγει γάρ που, Πνεῦμα κυρίου λύχνος ἐρευνῶν τὰ ταμιεῖα τῆς γαστρός. Ἴδωμεν πῶς ἐγγύς ἐστιν, καὶ ὅτι οὐδὲν λέληθεν αὐτὸν τῶν ἐννοιῶν ἡμῶν οὐδὲ τῶν διαλογισμῶν ὧν ποιούμεθα. δίκαιον οὖν ἐστὶν μὴ λειποτακτεῖν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ θελήματος αὐτοῦ. μᾶλλον ἀνθρώποις ἄφροσι καὶ ἀνοήτοις καὶ ἐπαιρομένοις καὶ ἐγκαυχωμένοις ἐν ἀλαζονείᾳ τοῦ λόγου αὐτῶν, * προσκόψωμεν, ἢ τῷ Θεῷ. τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, οὗ τὸ αἷμα ὑπὲρ ἡμῶν ἐδόθη, ἐντραπῶμεν, τοὺς προηγουμένους ἡμῶν αἰδεσθῶμεν, τοὺς πρεσβυτέρους ἡμῶν τιμήσωμεν, τοὺς νέους παιδεύσωμεν τὴν παιδείαν τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, τὰς γυναῖκας ἡμῶν ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν διορθωσώμεθα. τὸ ἀξιαγάπη-

* Ἴσ. προσκρούσωμεν.

facta ejus quæ numero ſunt multa, nobis in condemnationem cedant, ſi minus dignam eo vitam inſtituentes, bona & accepta in conſpectu ejus cum concordia fecerimus: dicit enim alicubi, *Spiritus Domini lucerna ſcrutans ſecreta ventris*. Conſideremus Dominũ nobis vicinum eſſe, & quod cogitationum noſtrarum, & colloquiorum quæ habemus, nihil ipſum lateat; æquum eſt igitur vt ei obtemperemus, neque ordinem voluntatis ejus tanquam transfugæ deſeramus: homines ſtultos & inſipientes, & in ſermonis ſui ſuperbia elatos ac glorioſos, potius quàm Deum, offendamus. Dominum Ieſum Chriſtum, cujus ſanguis pro nobis datus eſt, veneremur; qui nobis præſunt revereamur, ſeniores inter nos honoremus, juvenes in diſciplina timoris Dei erudiamus. vxores noſtras ad id quod bonum eſt emendemus;

Prov. 20. 27.

amabiles

τον τῆς ἁγνείας ἦθος ἐνδειξάσθω-
σαν, τὸ ἀκέραιον τῆς πραΰτητος
αὐτῶν βούλημα ἀποδειξάτωσαν,
τὸ ἐπιεικὲς τῆς γλώσσης αὐτῶν
διὰ τῆς * φωνῆς φανερὸν ποιη-
σάτωσαν, τὴν ἀγάπην αὐτῶν
μὴ κατὰ προσκλίσεις, ἀλλὰ πᾶ-
σι τοῖς φοβουμένοις τὸν Θεὸν ὁσίως,
ἴσην παρεχέτωσαν· τὰ τέκνα * ὑ-
μῶν τῆς ἐν Χριστῷ παιδείας
μεταλαμβανέτωσαν, μαθέτω-
σαν τί ταπεινοφροσύνη παρὰ
Θεῷ ἰσχύει, τί ἀγάπη ἁγνὴ παρὰ
τῷ Θεῷ δύναται· πῶς ὁ φόβος
αὐτοῦ καλὸς καὶ μέγας καὶ σώζων
πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ ὁσίως ἀνα-
στρεφομένους ἐν καθαρᾷ * δια-
νοίᾳ· ἐρευνητὴς γὰρ ἐστὶν ἐννοιῶν καὶ
ἐνθυμήσεων· οὗ ἡ πνοὴ αὐτοῦ ἐν
ἡμῖν ἐστί, καὶ ὅταν θέλῃ ἀνελεῖ
αὐτήν. Ταῦτα δὲ πάντα βεβαιοῖ
ἡ ἐν Χριστῷ πίστις, καὶ γὰρ αὐτὸς
διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου οὕτως
προσκαλεῖται ἡμᾶς. Δεῦτε
τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον κυρίου

Cl. Al. σιγῆς.

Cl. Al. ὑμῶν.

Cl. Al. καρδίᾳ.

amabiles castitatis mores
ostendant, puram & sin-
ceram mansuetudinis suæ
voluntatem demonstrent,
linguæ suæ moderatio-
nem silentio manifestam
faciant, charitatem suam,
sine vllâ animi in alteram
partem propensione, om-
nibus Deum sanctè ti-
mentibus, parem exhibe-
ant: filij; nostri disciplinæ
Christi participes sint,
discant quantum humili-
tas apud Deum valeat,
quid casta charitas apud
Deum possit, quemad-
modum timor ejus bonus
est & magnus, servans
omnes qui in pura cogi-
tatione in ipso sanctè ver-
santur. Est enim cogita-
tionum & consiliorum
mentis scrutator, cujus
spiritus est in nobis, &
cùm vult, aufert eum.
Hæc autem omnia, fides
quæ est in Christo, con-
firmat, sic enim ille per
Spiritum Sanctum nos
compellat. *Adeste filij, au-
dite me, timorem Domini*

Psal. 34. 11.

docebo

διδάξω ὑμᾶς. Τίς ἐστιν ἄνθρω-
πος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡ-
μέρας ἰδεῖν ἀγαθάς; παῦσον τὴν
γλῶσσαν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ χείλη
τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον. ἔκκλινον
ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν·
ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐ-
τήν. ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαί-
ους, καὶ ὦτα αὐτοῦ πρὸς δέησιν αὐ-
τῶν· πρόσωπον δὲ κυρίου ἐπὶ ποι-
οῦντας κακὰ τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ
γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν· ἐκέ-
κραξεν ὁ δίκαιος, καὶ ὁ κύριος εἰ-
σήκουσεν αὐτοῦ, καὶ ἐκ πασῶν
τῶν θλίψεων ἐρρύσατο αὐτόν·
πολλαὶ αἱ μάστιγες τοῦ ἁμαρτω-
λοῦ, τοὺς δὲ ἐλπίζοντας ἐπὶ κύ-
ριον ἔλεος κυκλώσει. Ὁ οἰκτίρ-
μων κατὰ πάντα καὶ εὐεργετικὸς
πατὴρ ἔχει σπλάγχνα ἐπὶ φο-
βουμένους αὐτόν, ἠπίως τε καὶ
προσηνῶς τὰς χάριτας αὐτοῦ
ἀποδιδοῖ, τοῖς προσερχομένοις
αὐτῷ ἁπλῇ διανοίᾳ. Διὸ μὴ
διψυχῶμεν, μηδὲ ἰνδαλλέσθω

*docebo vos. Quis est homo
qui vult vitam, diligens
dies videre bonos? prohibe
linguam tuam à malo, &
labia tua ne loquantur do-
lum. Diverte à malo, &
fac bonum, inquire pacem,
& persequere eam. Oculi
Domini super justos, &
aures ejus in preces eo-
rum. vultus autem Domi-
ni super facientes mala, ut
perdat de terra memoriam
eorum. Clamavit justus, &
Dominus exaudivit eum,
& ex omnibus tribulatio-
nibus ejus liberavit eum.
Multa flagella peccatoris,
sperantem autem in Do-
mino, misericordia circun-
dabit.* Misericors in om-
nibus, & benignus Pater,
viscera erga timentes e-
um habet, & venientibus
ad ipsum cogitatione pu-
râ & simplici, gratias suas
benignè & suaviter largi-
tur: quare animo duplici
ne simus, neq; super exi-
mijs & honorificis do-
nis ejus dubitet aut vacil-

let

ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐπὶ ταῖς ὑπερ-
βαλλούσαις καὶ ἐνδόξοις δωρεαῖς
αὐτοῦ· πόῤῥω γενέσθω ἀφ' ἡμῶν
ἡ γραφὴ αὕτη, ὅπου * λέγει. Τα-
λαίπωροι εἰσὶν οἱ δίψυχοι, οἱ
διςάζοντες τὴν ψυχὴν, οἱ λέ-
γοντες, Ταῦτα ἠκούσαμεν καὶ ἐπὶ
τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ ἰδοὺ γεγη-
ράκαμεν καὶ οὐδὲν ἡμῖν τούτων
συμβέβηκεν. Ὦ ἀνόητοι, συμ-
βάλλετε ἑαυτοὺς ξύλῳ, λάβετε
ἄμπελον· πρῶτον μὲν φυλλοῤ-
ῥοεῖ, εἶτα βλαστὸς γίνεται, εἶτα
φύλλον, εἶτα ἄνθος, καὶ μετὰ
ταῦτα ὄμφαξ, εἶτα σταφυλὴ
παρεστηκυῖα· ὁρᾶτε ὅτι ἐν καιρῷ
ὀλίγῳ εἰς πέπειρον καταντᾷ
ὁ καρπὸς τοῦ ξύλου· ἐπ' ἀληθείας
ταχὺ καὶ ἐξαίφνης τελειωθήσε-
ται τὸ βούλημα αὐτοῦ, συνεπι-
μαρτυρούσης καὶ τῆς γραφῆς· ὅτι
ταχὺ ἥξει ὁ κύριος εἰς τὸν ναὸν
αὐτοῦ, καὶ ὁ ἅγιος ὃν ὑμεῖς προσ-
δοκᾶτε. Κατανοήσωμεν, ἀγα-
πητοὶ, πῶς ὁ δεσπότης ἐπιδείκνυται διηνεκῶς ἡμῖν τὴν

ἴσ. λέγεται.

let anima noſtra : longè à nobis abſit ſcriptura illa, vbi dicitur : *Miſeri & infelices ſunt, qui animo duplici ſunt et inconſtanti, dicentes, Hæc à parentibus noſtris audivimus, & ecce jam conſenuimus, nihiltamen horum nobis accidit.* O fatui, comparate vos arbori, vitim ſumite, primùm quidem defrondeſcit, germen poſtea pullulat, folium deinde & flos, poſthæc vua acerba, tandem demum vua matura : videtis quod in exiguo tempore fructus arboris ad maturitatem perducitur. In veritate breui & ſubitò voluntas ejus perficietur, Scriptura etiam teſtimonium perhibente, *quòd ſtatim venturus ſit Dominus in templum eius, & ſanctus quem vos exſpectatis*. Conſideremus, dilecti, quemadmodum Dominus futu-

Mal. 3. 1.

μέλλουσαν ἀνάστασιν ἔσεσθαι, ἧς τὴν ἀπαρχὴν ἐποιήσατο τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, ἐκ νεκρῶν ἀναστήσας. Ἴδωμεν, ἀγαπητοὶ, τὴν κατὰ καιρὸν γινομένην ἀνάστασιν· ἡμέρα καὶ νὺξ ἀνάστασιν ἡμῖν δηλοῦσιν, κοιμᾶται ἡ νὺξ, ἀνίσταται ἡμέρα, ἡ ἡμέρα ἄπεισιν, νὺξ ἐπέρχεται· Ἴδωμεν τοὺς καρπούς· ὁ σπόρος πᾶσι δῆλον τινα τρόπον γίνεται. Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν γῆν, καὶ βληθέντων σπερμάτων, ἅτινα πέπτωκεν εἰς τὴν γῆν ξηρὰ καὶ γυμνά, διαλύει χρόνος· εἶτ' ἐκ τῆς διαλύσεως ἡ μεγάλη δύναμις τῆς προνοίας τοῦ δεσπότου ἀνίστησιν αὐτὰ, καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς πλείονα αὔξει, καὶ ἐκφέρει καρπόν. Ἴδωμεν τὸ παράδοξον σημεῖον, τὸ γινόμενον ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς τόποις, τουτέστι τοῖς περὶ τὴν Ἀραβίαν· ὄρνεον γάρ ἐστιν ὃ προσονομάζεται Φοῖνιξ, τοῦτο μονογενὲς ὑπάρχον ζῇ ἔτη πεν-

ram resurrectionem nobis continuò ostendat, cujus primitias Dominum Iesum Christum fecit, quem à mortuis suscitavit. Intueamur, dilecti, resurrectionem quæ omni tempore fit, dies & nox resurrectionem nobis ostendunt, nox cubat, exurgit dies, abit dies nox ingruit & insequitur. Intueamur fructus terræ, seminatio quomodo fiat omnibus obvium est, *Egressus est seminator*, & semen in terram jecit, & jactis seminibus, quæ nuda & arida in terram ceciderunt, tempore dissolvuntur, & post dissolutionem magna divinæ providentiæ potestate resuscitantur, ex vno plura fiunt, & fructum producunt. Contemplemur signum mirabile quod in partibus orientis, scilicet, in Arabia fit. Avis est quæ Phænix vocatur, hæc sui generis sola & solitaria existens annos quingentos

τακόσια· γενόμενόν τε ἤδη πρὸς
ἀπόλυσιν τοῦ ἀποθανεῖν αὐτό,
σηκὸν ἑαυτῷ ποιεῖ ἐκ λιβάνου, καὶ
σμύρνης, καὶ τῶν λοιπῶν ἀρωμά-
των, εἰς ὃν πληρωθέντος τοῦ
χρόνου εἰσέρχεται, καὶ τελευτᾷ·
σηπομένης δὲ τῆς σαρκὸς σκώληξ
τις γεννᾶται, ὃς ἐκ τῆς ἰκμάδος
τοῦ τετελευτηκότος ζώου ἀνατρε-
φόμενος, πτεροφυεῖ. Εἶτα γεν-
ναῖος γενόμενος αἴρει τὸν σηκὸν
ἐκεῖνον, ὅπου τὰ ὀστᾶ τοῦ προγε-
γονότος ἐστίν, καὶ ταῦτα βαστάζων,
διανεύει ἀπὸ τῆς Ἀραβικῆς
χώρας ἕως τῆς Αἰγύπτου, εἰς
τὴν λεγομένην Ἡλιούπολιν· καὶ
ἡμέρας βλεπόντων πάντων ἐπιπ-
τάς, ἐπὶ τὸν τοῦ ἡλίου βωμὸν τίθη-
σιν αὐτά, καὶ οὕτως εἰς τοὐπίσω
ἀφορμᾷ. Οἱ οὖν ἱερεῖς ἐπισκέπ-
τονται τὰς ἀναγραφὰς τῶν χρό-
νων, καὶ εὑρίσκουσιν αὐτὸν πεντα-
κοσιοστοῦ ἔτους πεπληρωμένου ἐ-
ληλυθέναι. Μέγα καὶ θαυμαστὸν
οὖν νομίζομεν εἶναι, εἰ ὁ δημι-

gentos vivit, & cùm mor-
ti vicinam se sentit, è thu-
re, myrrha & reliquis a-
romatibus, loculum si-
bi struit, quem completo
annorum spatio ingredi-
tur, & vitam deponit: ex
carne verò ejus putrefacta
vermis quidam nascitur,
qui animalis defuncti hu-
more nutritus plumescit,
& auctis postea viribus
loculum tollit in quo ossa
parentis recondita sunt,
quæ humeris gestans ex
Arabica regione, in Æ-
gyptum, & vrbem quæ
Heliopolis dicitur, per-
volat, ac spectantibus
omnibus diurno tempore
advolans, super altare So-
lis illa collocat, atque ita
vnde venerat, regreditur.
Sacerdotes annorum ra-
tionem in libris descrip-
tam diligenter calculant,
& impleto anno quingen-
tesimo, redijsse illam
comperiunt. An magnum
igitur & admirandum ar-
bitrabimur, si rerum om-
nium opifex, resurge-

ουργὸς τῶν πάντων ἀνάστασιν ποιή-
σεται, τῶν ὁσίως αὐτῷ δουλευ-
σάντων ἐν πεποιθήσει πίστεως ἀ-
γαθῆς, ὅπου καὶ δι' ὀρνέου δείκνυσιν
ἡμῖν τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐπαγγε-
λίας αὐτοῦ. λέγει γάρ που, Καὶ
ἐξαναστήσεις με, καὶ ἐξομολο-
γήσομαί σοι· καὶ, ἐκοιμήθην καὶ
ὕπνωσα, ἐξηγέρθην ὅτι σὺ μετ'
ἐμοῦ εἶ. Καὶ πάλιν Ἰὼβ λέγει,
Καὶ ἀναστήσεις τὴν σάρκα μου
ταύτην, τὴν ἀναντλήσασαν ταῦ-
τα πάντα. Ταύτῃ οὖν τῇ ἐλπίδι
προσδεδέσθωσαν αἱ ψυχαὶ ἡ-
μῶν τῷ πιστῷ ἐν ταῖς ἐπαγγε-
λίαις, καὶ τῷ δικαίῳ ἐν τοῖς κρί-
μασιν· ὁ παραγγείλας μὴ ψεύ-
δεσθαι, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς οὐ
ψεύσεται· οὐδὲν γὰρ ἀδύνατον
παρὰ τῷ Θεῷ, εἰ μὴ τὸ ψεύσα-
σθαι. Ἀναζωπυρησάτω οὖν ἡ
πίστις αὐτοῦ ἐν ἡμῖν, καὶ νοήσωμεν
ὅτι πάντα ἐγγὺς αὐτῷ ἐστιν, ἐν λό-
γῳ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ
συνεστήσατο τὰ πάντα, καὶ ἐν λόγῳ δύναται αὐτὰ καταστρέψαι.

re eos faciat, qui in bonæ
fidei confidentia, religiosè
illi inservierunt, cùm per-
volucrem, promissionis
suæ magnificentiam a-
bundè nobis patefaciat:
dicit enim alicubi, *Susci-
tabis me, et confitebor tibi.*
Et, *Dormivi et soporatus* Psal.3.5.
*sum, surrexi quia tu mecū
es.* Et rursus Iob dicit, *Et* Iob.19.25.
*carnem hanc meā resusci-
tabis, quæ omnia hæc passa
est.* Hac igitur spe mentes
nostræ & cogitationes
fixæ, firmiter adhæreant
ei, qui fidelis est in pro-
missionibus, & justus in
judicijs; qui mentiri ve-
tuit, multò minus ipse
mentietur: nihil enim
Deo impossibile, præter-
quam mentiri. Exsusci-
tetur in nobis fides ejus,
& quod omnia ipsi pro-
pinqua sint considere-
mus; in verbo magnifi-
centiæ suæ constituit om-
nia, & in verbo potest
omnia funditus evertere.

τίς ἐρεῖ αὐτῷ τί ἐποίησας; ἢ τίς ἀντιστήσεται τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ; ὅτε θέλει καὶ ὡς θέλει, ἐποίησεν πάντα, καὶ οὐδὲν μὴ* παρέλθῃ τῶν δεδογματισμένων ὑπ' αὐτοῦ. Πάντα ἐνώπιον αὐτοῦ εἰσι, καὶ οὐδὲν λέληθεν τῆς βουλῆς αὐτοῦ. Εἰ οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα· ἡ ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα, καὶ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν· καὶ οὐκ εἰσὶ λόγοι, οὐδὲ λαλίαι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν. Πάντων οὖν βλεπομένων καὶ ἀκουομένων, φοβηθῶμεν αὐτόν, καὶ ἀπολείπωμεν φαύλων ἔργων μιαρὰς ἐπιθυμίας, ἵνα τῷ ἐλέει αὐτοῦ *σκεπάσωμεν ἀπὸ τῶν μελλόντων κριμάτων. *Ποῦ γάρ τις ἡμῶν δύναται φυγεῖν ἀπὸ τῆς κραταιᾶς χειρὸς αὐτοῦ; ποῖος δὲ κόσμος δέξεταί τινα τῶν αὐτομολούντων ἀπ' αὐτοῦ; Λέγει γάρ που τὸ *γραφεῖον. Ποῦ *ἀφήξω, καὶ ποῦ κρυ-

ἴσ. παρῆλθε.
ἴσ. σκεπασθῶμεν.
ἴσ. Ποῖ.
ἴσ. λόγιον.
ἴσ. ἀφίξομαι.

Quis dicet ei, quid fecisti? vel, quis fortitudinis ejus robori resistet? Quando, & quemadmodum voluit, omnia ab ipso sunt facta, neq; quicquam ab eo semel decretum, infectum præterijt. Omnia coram ipso sunt, nihilq; consilium eius latuit. *Si cæli enarrant gloriam Dei, opera autem manuum eius annuntiat firmamentum. Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam. Non sunt loquelæ, neq; sermones, quorum non audientur voces eorum.* Cùm omnia igitur eius oculis et auribus pateant, metuamus eum, & impuras concupiscentias pravorum operum deseramus, vt à futuro judicio, eius misericordiâ, tegamur. Quò nam enim quis nostrûm à potente eius manu fugere potest? Quis mundus ab eo desciscentem & transfugam, recipiet? Dicit enim alicubi scriptura, *Quò fugiam, et vbi*

Sap. Sal. 11. 22. & 12. 12.
Psal. 19.
Psal. 139. 6.

 à facie

βήσομαι ἀπὸ τοῦ προσώπου σου; ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν σὺ εἶ ἐκεῖ, ἐὰν ἀπέλθω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς γῆς, ἐκεῖ ἡ δεξιά σου, ἐὰν καταστρώσω εἰς τὰς ἀβύσσους, ἐκεῖ τὸ πνεῦμά σου. Ποῖ οὖν τις ἀπέλθῃ, ἢ ποῦ ἀποδράσῃ, ἀπὸ τοῦ τὰ πάντα ἐμπεριέχοντος; προσέλθωμεν οὖν αὐτῷ ἐν ὁσιότητι ψυχῆς, ἁγνὰς καὶ ἀμιάντους χεῖρας αἴροντες πρὸς αὐτόν, ἀγαπῶντες τὸν ἐπιεικῆ καὶ εὔσπλαγχνον πατέρα ἡμῶν, ὃς * ἐκλογῆς μέρος ἐποίησεν ἑαυτῷ. Οὕτω γὰρ γέγραπται, Ὅτε διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς * ὃ ἔσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων· ἐγενήθη μερὶς κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ. Καὶ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει. Ἰδοὺ Κύριος λαμβάνει ἑαυτῷ ἔθνος ἐκ μέσου ἐθνῶν, ὥσπερ λαμβάνει ἄνθρωπος τὴν ἀπαρχὴν αὐτοῦ τῆς ἅλω, καὶ ἐξελεύσεται ἐκ τοῦ ἔθνους ἐκείνου, ἅγια ἁγίων· ἁγίου οὖν

ἴσ. ἡμᾶς.

ἴσ. διέσπειρεν.

à facie tua occultabor? si ascendero in cælum tu illic es; si ad terræ extrema abiero, dextra tua illic, si stratum posuero in abysso, illic est spiritus tuus. Quo igitur abibit quispiam, vel quo aufugiet, ab eo qui omnia complectitur? quare castas & puras manus elevantes, & benignum & misericordem patrem nostrum diligentes, in sanctitate cordis accedamus ad ipsum, qui nos sibi ipsi electionis sortem fecit. Sic enim scriptum est *Quando dividebat altißimus gentes, quando disseminavit filios Adam, constituit terminos gentium, secundum numerum Angelorum Dei. Et factus est pars Domini Iacob, funiculus hæreditatis eius Israel.* Et in alio loco dicit. *Ecce Dominus tollit sibi gentem è medio gentium, prout homo primitias areæ suæ accipit, et ex gente illa sancta sanctorum egredientur.* Cum igitur portiones

Deut. 32. 8. & 9.

Deut. 4. 34. Num. 18. 27.

μερὶς ὑπάρχοντες, ποιήσωμεν τὰ τοῦ ἁγιασμοῦ πάντα, φεύγοντες καταλαλιάς, μιαράς τε καὶ *ἀγνοὺς συμπλοκάς, μέθας τε, καὶ νεωτερισμοὺς, καὶ βδελυκτὰς ἐπιθυμίας, μυσαρὰν μοιχείαν, βδελυκτὴν ὑπερηφανίαν. Θεὸς γάρ, φησιν, ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. Κολληθῶμεν οὖν ἐκείνοις, οἷς ἡ χάρις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ δέδοται, ἐνδυσώμεθα τὴν ὁμόνοιαν ταπεινοφρονοῦντες, * ἐγκρατευόμενοι, ἀπὸ παντὸς ψιθυρισμοῦ καὶ καταλαλιᾶς πόῤῥω ἑαυτοὺς ποιοῦντες, ἔργοις δικαιούμενοι, καὶ μὴ λόγοις· λέγει γάρ, Ὁ τὰ πολλὰ λέγων, καὶ ἀντακούσεται, ἢ ὁ εὔλαλος οἴεται εἶναι δίκαιος; εὐλογημένος γεννητὸς γυναικὸς ὀλιγόβιος· μὴ πολὺς ἐν ῥήμασιν γίνου. Ὁ ἔπαινος ἡμῶν ἔστω ἐν Θεῷ, καὶ μὴ ἐξ αὐτῶν· αὐτεπαινετοὺς γὰρ μισεῖ ὁ Θεός. ἡ μαρτυρία τῆς ἀγαθῆς πράξεως ἡμῶν διδόσθω ὑπ'

ἴσ. ἀνάγνους.

ἴσ. καὶ.

portiones sancti simus, obtrectationes devitātes, scelestos & incestos complexus, ebrietates, insolentias, concupiscentias abominandas, adulterium impurum, & detestabilem superbiam, faciamus omnia quæ sanctimoniam decent. *Deus enim* inquit, *superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*. Ad stringamur igitur eis quibus gratia à Deo concessa est, concordiam cum animi modestia induamus, continentiæ dono instructi, susurrationem omnem & obtrectationem procul devitemus, operibus non autem verbis iustificemur. Dicit enim, *Qui multa dicit, et vicißim audiet, aut etiam eloquens putat se esse iustum. Benedictus natus mulieris, brevis vitæ, ne multus sis in verbis*. Sit laus nostra à Deo, & non à nobis ipsis, Deus enim suarum laudum præcones odio habet; testimonium bonarum nostrarum actionum ab alijs nobis exhibeatur

Prov. 3. 34.

Iob. 11. 2. 3

beatur

ἄλλων, καθὼς ἐδόθη τοῖς πατρά-
σιν ἡμῶν τοῖς δικαίοις· θράσος καὶ
αὐθάδεια καὶ τόλμα, τοῖς κατη-
ραμένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἐπιεί-
κεια καὶ ταπεινοφροσύνη, καὶ
πραΰτης παρὰ τοῖς εὐλογη-
μένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· Κολλη-
θῶμεν οὖν τῇ εὐλογίᾳ αὐτοῦ, καὶ
ἴδωμεν τίνες αἱ ὁδοὶ τῆς εὐλογίας,
ἀνατυλίξωμεν τὰ ἀπ' ἀρχῆς
γινόμενα. Τίνος χάριν εὐλογήθη
ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ; οὐχὶ δι-
καιοσύνην καὶ ἀλήθειαν διὰ πί-
στεως ποιήσας; Ἰσαὰκ μετὰ πεποι-
θήσεως γινώσκων τὸ μέλλον, ἡδέ-
ως ἐγένετο θυσία. Ἰακὼβ μετὰ τα-
πεινοφροσύνης ἐξεχώρησεν τῆς
γῆς αὐτοῦ φεύγων ἀδελφόν, καὶ
ἐπορεύθη πρὸς Λαβάν, καὶ ἐδού-
λευσεν· καὶ ἐδόθη αὐτῷ τὸ δωδε-
κάσκηπτρον τοῦ Ἰσραήλ· Εἴ τις
καθ' ἓν ἕκαστον εἰλικρινῶς κατανο-
ήσῃ, ἐπιγνώσεται τὰ μεγαλεῖα
τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδομένων δωρε-
ῶν. ἐξ αὐτοῦ γὰρ ἱερεῖς καὶ λευῖ-

beatur, ſicut patribus no-
ſtris qui iuſti erant exhi-
bitum eſt. Temeritas, ar-
rogantia & audacia, male-
dictis à Deo; moderatio
verò, humilitas, & man-
ſuetudo, illis qui à Deo
benedicti ſunt. Eius igi-
tur benedictioni firmiter
adhæreamus, & quænam
ſint benedictionis viæ, vi-
deamus; revolvamus di-
ligenter quæ ab initio fa-
cta ſunt. Cuius gratia A-
braham pater noſter be-
nedictus fuit? nonne
quia iuſtitiã & veritatem,
per fidem, operatus eſt.
Iſaac cum confidentia
futurum dignoſcens pla-
cidè factus eſt ſacrifici-
um. Iacob in humilitate à
fratre fugiens, terram ſu-
am deſeruit, & profectus
eſt ad Laban, illiq; inſervi-
vit, & datum eſt ei impe-
rium in duodecem tribus
Iſrael. Si quis particula-
tim ſingula verè & accu-
rate conſiderauerit, dono-
rum quæ per eum con-
ceſſa ſunt, magnificen-
tiam intelliget. Ab illo enim ſacerdotes omnes & Le-
vitæ

ται πάντες οἱ λειτουργοῦντες τῷ
θυσιαστηρείῳ τοῦ Θεοῦ. ἐξ αὐτοῦ ὁ
κύριος Ἰησοῦς τὸ κατὰ σάρκα, ἐξ
αὐτοῦ βασιλεῖς, καὶ ἄρχοντες, καὶ
ἡγούμενοι, κατὰ τὸν Ἰούδαν· τὰ δὲ λοι-
πὰ σκῆπτρα αὐτοῦ οὐκ ἐν μικρᾷ
δόξῃ ὑπάρχουσιν, ὡς ἐπαγγελμέ-
νου τοῦ Θεοῦ, ὅτι Ἔσται τὸ σπέρμα σου
ὡς οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ. Πάντες
οὖν ἐδοξάσθησαν καὶ ἐμεγαλύν-
θησαν, οὐ δι᾽ αὐτῶν, ἢ τῶν ἔργων αὐ-
τῶν, ἢ τῆς δικαιοπραγίας ἧς κα-
τειργάσαντο, ἀλλὰ διὰ τοῦ θελή-
ματος αὐτοῦ. Καὶ ἡμεῖς οὖν διὰ
θελήματος αὐτοῦ ἐν Χριστῷ Ἰη-
σοῦ κληθέντες, οὐ δι᾽ ἑαυτῶν δικαι-
ούμεθα, οὐδὲ διὰ τῆς ἡμετέρας σο-
φίας, ἢ συνέσεως, ἢ εὐσεβείας, ἢ
ἔργων ὧν κατειργασάμεθα ἐν ὁσι-
ότητι καρδίας· ἀλλὰ διὰ τῆς
πίστεως, δι᾽ ἧς πάντας τοὺς ἀπ᾽
αἰῶνος ὁ παντοκράτωρ Θεὸς ἐδι-
καίωσεν. ᾧ ἔστω δόξα εἰς τοὺς αἰ-
ῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Τί οὖν
*ποιήσωμεν, ἀδελφοί; *ἀργά-

Ἴσ. ποιήσομεν & ἀργήσομεν

vitæ qui altari Domini in-
ſerviunt, ab illo Dominus
Ieſus ſecundùm carnem,
ab illo Reges, Principes,
& gubernatores ex fami-
lia & ſanguine Iudæ, ori-
ginem traxerunt. Nec re-
liquæ eius tribus in parvo
honore ſunt, promittente
ſcilicet domino. *Erit ſe-
men tuum tanquam ſtellæ
cæli.* Omnes igitur glori-
ficati & magnificati ſunt,
non per ſeipſos, aut eo-
rum opera, aut iuſtas acti-
ones quas patrarunt, ſed
per voluntatem eius. Sic
& nos ex voluntate eius
in Chriſto Ieſu vocati,
non per nos ipſos iuſtifi-
camur, neq; per ſapien-
tiam noſtram, intelligen-
tiam, pietatem, vel opera,
quæ in puritate cordis &
ſanctimonia operati ſu-
mus; ſed per fidem, per
quam omnipotens Deus,
omnes ab initio iuſtifica-
vit. Cui ſit gloria in ſecu-
la ſeculorum Amen.

Quid igitur faciemus
Fratres, ceſſabimus à bo-

Gen. 27. 17.

σωμεν ἀπὸ τῆς ἀγαθοποιΐας, καὶ * ἐγκαταλείπωμεν τὴν ἀγάπην; μηδαμῶς τοῦτο ἐάσαι ὁ δεσπότης ἐφ' ἡμῖν γε γενηθῆναι, ἀλλὰ σπεύσωμεν μετὰ ἐκτενείας καὶ προθυμίας, πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐπιτελεῖν. Αὐτὸς γὰρ ὁ δημιουργὸς, καὶ δεσπότης τῶν ἁπάντων, ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἀγαλλιᾶται. τῷ γὰρ παμμεγεθεστάτῳ αὐτοῦ κράτει οὐρανοὺς ἐστήριξεν, καὶ τῇ ἀκαταλήπτῳ αὐτοῦ σοφίᾳ ἐκόσμησεν αὐτούς. γῆν τε διεμέρισεν ἀπὸ τοῦ περιέχοντος αὐτὴν ὕδατος, καὶ ἥδρασεν ὡς πύργον ἀσφαλῆ, τοῦ ἰδίου θελήματος θεμέλιον· τά τε ἐν αὐτῇ ζῷα φοιτῶντα, τῇ ἑαυτοῦ προστάξει ἐκέλευσεν εἶναι· θάλασσάν τε καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ζῷα προδημιουργήσας, ἐνέκλεισεν τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει· ἐπὶ πᾶσι τὸ ἐξοχώτατον, καὶ παμμεγεθὲς κατὰ διάνοιαν ἄνθρωπον, ταῖς ἱεραῖς καὶ ἀμώμοις χερσὶν ἔπλασεν, τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος χαρακτῆρα·

ἴσ. ἐγκαλείψομεν.

nis operibus, & charitatem derelinquemus? neutiquam hoc à nobis fieri patiatur Dominus, ſed cum diligentia & animi alacritate, omne opus bonum peragere feſtinemus. Ipſe enim opifex & Dominus omnium, in operibus ſuis lætatur & exultat. Cœlos enim ſupremâ ſua & maxima potentia ſtabilivit, illoſq; incomprehenſibili ſua ſapientia ornavit; terram etiam, ab aqua quæ illam ambit, ſeparavit, & tanquam ſtabilem turrim firmavit, propriæ voluntatis fundamentum, & animalia quæ in illa palantur iuſſu ſuo præcepit eſſe. Mare etiam, & quæ, in illo animalia, prius condidit, potentia ſua incluſit. Præ omnibus animal excellentiſſimum, & intellectus dignitate celſiſſimum, hominem, imaginis ſuæ characterem, ſacris & inculpatis manibus

οὕτω γάρ φησιν ὁ Θεός. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν. καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἄρσεν καὶ θῆλυ, ἐποίησεν αὐτούς. Ταῦτα οὖν πάντα τελειώσας, ἐπήνεσεν αὐτά, καὶ ηὐλόγησεν, καὶ εἶπεν, Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε *Ἴδωμεν ὅτι ὁ* ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς πάντες ἐκοσμήθησαν οἱ δίκαιοι· καὶ αὐτὸς οὖν ὁ κύριος ἔργοις ἑαυτὸν κοσμήσας, ἐχάρη. Ἔχοντες οὖν τοῦτον τὸν ὑπογραμμὸν ἀόκνως προσέλθωμεν τῷ θελήματι αὐτοῦ, ἐξ ὅλης ἰσχύος ἡμῶν ἐργασώμεθα ἔργον δικαιοσύνης. Ὁ ἀγαθὸς ἐργάτης μετὰ παρρησίας λαμβάνει τὸν ἄρτον τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ὁ νωθρὸς καὶ παρειμένος, οὐκ ἀντοφθαλμεῖ τῷ ἐργοπαρέκτῃ αὐτοῦ· δέον οὖν ἐστιν προθύμους ἡμᾶς εἶναι εἰς ἀγαθοποιΐαν· ἐξ αὐτοῦ γάρ [illegible] τὰ πάντα. προλέγει γὰρ ἡμῖν, Ἰδοὺ ὁ Κύριος, καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ πρὸ προσώπου αὐτοῦ, ἀποδοῦ-

ἴσ. εἴδομεν
ἴσ. τοῖς.

formavit. Sic enim dicit Deus, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, et creavit Deus hominem, masculum et fœminam creavit eos.* Hæc omnia cum perfecisset, laudavit ea, et benedixit, dixitq;, *Crescite et multiplicamini.* Videmus iustos omnes bonis operibus ornatos fuisse, ipse etiam Dominus operibus seipsum ornans, gavisus est. Habentes itaq; hoc exemplar, ad voluntatem eius omnibus nostris viribus impigrè accedamus, & opus iustitiæ operemur. Bonus operarius cum fiducia panem operis sui accipit, segnis vero & remissus, operũ distributorem non obtuetur; ad benefaciendum igitur alacres & promptos nos esse oportet, ex hoc enim omnia sunt. Prædicit enim nobis, *Ecce Dominus, & merces eius in conspectu illius, vt reddat vnicuiq;*

Gen. 1. 26.
Gen. 1. 28.
Es. 40. 10. & 62. 11.

ναι ἑκάςῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Περτρέπεται οὖν ἡμᾶς ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ἐπ' * αὐτῷ, μὴ ἀργοὺς μήτε παρειμένους εἶναι ἐπὶ πᾶν ἔργον ἀγαθόν. τὸ καύχημα ἡμῶν καὶ ἡ παρρησία ἔστω ἐν αὐτῷ. ὑποτασσώμεθα τῷ θελήματι αὐτοῦ· κατανοήσωμεν τὸ πᾶν πλῆθος τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, πῶς τῷ θελήματι αὐτοῦ λειτουργοῦσιν παρεςῶτες. λέγει γὰρ ἡ γραφή, Μύριαι μυριάδες παρειςήκεισαν αὐτῷ, καὶ χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ· καὶ ἐκέκραγον, ἅγιος ἅγιος ἅγιος Κύριος σαβαώθ, πλήρης πᾶσα κτίσις τῆς δόξης αὐτοῦ. Καὶ ἡμεῖς οὖν ἐν ὁμονοίᾳ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναχθέντες τῇ συνειδήσει, ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος βοήσωμεν πρὸς αὐτὸν ἐκτενῶς, εἰς τὸ μετόχους ἡμᾶς γενέσθαι τῶν μεγάλων καὶ ἐνδόξων ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ· λέγει γὰρ, Ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη,

ἴσ. αὐτό.

secundùm opus suum. Ad hoc nos hortatur & toto corde, ne segnes & desides simus ad omne opus bonum. Gloriatio nostra & loquendi libertas in eo sit; voluntati eius subijciamur, & multitudinem vniversam Angelorum eius diligenter consideremus, quemadmodum assistentes voluntatem eius exequantur. Dicit enim scriptura, *Mille millia deserviebant ei, et dena millia denum millium assistebant ei. Et clamabant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth, plena est omnis creatura gloria eius.* Ita & nos in concordia & conscientia in vnum congregati, vt magnarum & gloriosarum promissionum eius participes fiamus, tanquam vno ore impensè & ardenter ad eum clamemus. Dicit enim, *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ*

Dan. 7. 10.

Es. 6. 3.

Es. 64. 4. & Cor. 1. 2. 9.

præparavit

ἅσα ἑτοίμασεν τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν. Ὡς μακάρια καὶ θαυμαστὰ τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ, ἀγαπητοί! ζωὴ ἐν ἀθανασίᾳ, λαμπρότης ἐν δικαιοσύνῃ, ἀλήθεια ἐν παρρησίᾳ, πίστις ἐν πεποιθήσει, ἐγκράτεια ἐν ἁγιασμῷ, καὶ ταῦτα ὑπέπιπτεν πάντα ὑπὸ τὴν διάνοιαν ἡμῶν. Τίνα οὖν ἄρα ἐστὶν τὰ ἑτοιμαζόμενα τοῖς ὑπομένουσι, ὁ δημιουργὸς καὶ πατὴρ τῶν αἰώνων ὁ πανάγιος, αὐτὸς γινώσκει τὴν ποσότητα καὶ τὴν καλλονὴν αὐτῶν. ἡμεῖς οὖν ἀγωνισώμεθα εὑρεθῆναι ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν ὑπομενόντων αὐτόν, ὅπως μεταλάβωμεν τῶν ἐπηγγελμένων δωρεῶν. πῶς δὲ ἔσται τοῦτο, ἀγαπητοί; ἐὰν ἐστηριγμένη ᾖ ἡ διάνοια ἡμῶν * πίστεως πρὸς τὸν Θεόν, ἐὰν ἐκζητῶμεν τὰ εὐάρεστα καὶ εὐπρόσδεκτα αὐτῷ, ἐὰν ἐπιτελήσωμεν τὰ ἀνήκοντα τῇ ἀμώμῳ βουλήσει αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήσωμεν τῇ ὁδῷ τῆς ἀληθείας, ἀπορρίψαν-

* ἴσ. διά.

præparavit exſpectantibus eum. Quàm beata, dilecti, & mirabilia ſunt dona Dei! vita in immortalitate, ſplendor in iuſtitia, veritas in libertate, fides in confidentia, temperantia in ſanctitate, & hæc omnia ſub intellectum noſtrum cadunt. quænam igitur ſunt quæ præſtolantibus eum præparantur? ſanctus opifex & ſeculorum pater, quantitatem & pulchritudinem eorum novit: nos igitur, vt promiſſorum donorum participes fiamus, in numero exſpectantium eum reperiri, ſeriò contendamus. Quomodo autē hoc fiet, dilecti? ſi fide in Deum cogitationes noſtræ ſtabilitæ fuerint, ſi grata illi & accepta diligenter quæſiuerimus, ſi quæ ad inculpatam ejus voluntatem ſpectant, fecerimus, & viam veritatis ſequuti fuerimus; abjicientes à

τες ἀφ' ἑαυτῶν πᾶσαν ἀδικίαν καὶ ἀνομίαν, πλεονεξίαν, ἔρεις, κακοηθείας τε καὶ δόλους, ψιθυρισμούς τε καὶ καταλαλιάς, θεοστυγίαν, ὑπερηφανίαν τε καὶ ἀλαζονείαν, κενοδοξίαν τε καὶ * φιλοξενίαν. Ταῦτα γὰρ οἱ πράσσοντες συγητοὶ τῷ Θεῷ ὑπάρχουσιν· οὐ μόνον δὲ οἱ πράσσοντες αὐτά, ἀλλὰ καὶ οἱ συνευδοκοῦντες αὐτοῖς· λέγει γὰρ ἡ γραφή, Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός, ἵνα τί σὺ διηγῇ τὰ δικαιώματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου ἐπὶ στόματός σου; σὺ δὲ ἐμίσησας παιδείαν, καὶ ἐξέβαλες τοὺς λόγους μου εἰς τὰ ὀπίσω· εἰ ἐθεώρεις κλέπτην συνέτρεχες, καὶ μετὰ μοιχῶν τὴν μερίδα σου ἐτίθεις· τὸ στόμα σου ἐπλεόνασε κακίαν, καὶ ἡ γλῶσσα σου περιέπλεκεν δολιότητα· καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς. μητρός σου ἐτίθεις σκάνδαλον· ταῦτα ἐποίησας καὶ ἐσίγησα, ὑπέλαβες ἀνο-

* ἴσ. φιλοτιμίαν.

nobis omnem injustitiam, iniquitatem, cupiditatem, contentiones, malitias, fraudes, susurrationes, obtrectationes, odium Dei, superbiam, fastum, vanam gloriam, & ambitionem: qui enim hæc faciunt Deo odio sunt, neque illi solùm qui hæc faciunt, sed qui eis consentiunt. dicit enim Scriptura, *Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum. Tu verò odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adultero portionem tuam ponebas. Os tuum abundavit malitiâ, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, & adversus filium matris tuæ ponebas scandalum: hæc fecisti & tacui, existimasti*

Psal. 50. 16.

ἀνομίαν ὅτι ἔσομαι σοὶ ὅμοιος· ἐλέγ-
ξω σε καὶ παραστήσω σε κατὰ πρό-
σωπόν σου. σύνετε δὴ ταῦτα οἱ
ἐπιλανθανόμενοι τοῦ Θεοῦ, μή-
ποτε ἁρπάσῃ ὡς λέων, καὶ μὴ ᾖ
ὁ ῥυόμενος. θυσία αἰνέσεως δοξά-
σει με, καὶ ἐκεῖ ὁδὸς ἣν δείξω
αὐτῷ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ. Αὕτη
ἡ ὁδὸς, ἀγαπητοὶ, ἐν ᾗ *εὕρομεν τὸ
σωτήριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν,
τὸν ἀρχιερέα τῶν προσφορῶν
ἡμῶν, τὸν προστάτην καὶ βοηθὸν
τῆς ἀσθενείας ἡμῶν. Διὰ τούτου
* ἀτενίσωμεν εἰς τὰ ὕψη τῶν οὐ-
ρανῶν, διὰ τούτου ἐνοπτρισώμεθα
τὴν ἄμωμον καὶ ὑπερτάτην ὄψιν
αὐτοῦ· διὰ τούτου ἠνεῴχθησαν
ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς καρδίας,
διὰ τούτου ἡ ἀσύνετος καὶ ἐσκο-
τισμένη διάνοια ἡμῶν, ἀναθάλλει
εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς·
διὰ τούτου ἠθέλησεν ὁ δεσπότης
τῆς ἀθανάτου γνώσεως ἡμᾶς
γεύσασθαι· ὃς ὢν ἀπαύγασμα
τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ, τοσούτῳ

* εὑρίσκομεν.

ἴσ. ἀτενίζομεν & ἐνοπτριζόμεθα.

iniquitatem, quod ero tui similis, arguam te, & statuam contra faciem tuam peccata tua. Intelligite iam hæc qui obliuiscimini Deum, ne quando rapiat tanquam leo, & non sit qui eripiat. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi salutare meum. Hæc est via, dilecti, in qua salutare nostrum Iesum Christum oblationum nostrarum summum sacerdotem, infirmitatis nostræ tutorem & defensorem invenimus: per hunc cœli altitudinem aspicimus, per hunc vultum ejus immaculatum, & sublimẽ tanquam in speculo intuemur, per hunc oculi cordis nostri aperti sunt, per hunc intellectus noster insipiens & obtenebratus, admirabilem ejus lucem attentè contemplatur, per hunc voluit nos Dominus immortalem cognitionem gustare, qui magnificentiæ ejus splendor & radius,

μείζων ἐστὶν ἀγγέλων, ὅσῳ διαφορώτερον ὄνομα κεκληρονόμηκεν· γέγραπται γὰρ οὕτως, Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα· ἐπὶ δὲ τῷ υἱῷ αὐτοῦ, οὕτως εἶπεν ὁ δεσπότης, Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε, αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσιν τὰ πέρατα τῆς γῆς· καὶ πάλιν λέγει, πρὸς αὐτόν, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου· τίνες οὖν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ; οἱ φαῦλοι καὶ ἀντιτασσόμενοι τοῦ Θεοῦ τῷ θελήματι τὸ θέλημα ἴδιον. Στρατευσώμεθα οὖν, ἄνδρες ἀδελφοί, μετὰ πάσης ἐκτενείας ἐν τοῖς ἀμώμοις προστάγμασιν αὐτοῦ· κατανοήσωμεν τοὺς στρατευομένους τοῖς ἡγουμένοις ἡμῶν, πῶς εὐτάκτως, πῶς * εὐεκτικῶς, πῶς ὑποτεταγμένως ἐπιτελοῦσι τὰ διατασσό-

* ἴσ. εὐείκτως.

radius existens, tanto major est Angelis, quanto præstantius nomen sortitus est: scriptum enim est, *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignis flammam.* De filio autem suo, sic dixit Dominus, *Filius meus es tu, ego hodie genuite, postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ.* Et rursus dicit ad eum, *Sede à dextris meis donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Quinam autem sunt inimici ejus? homines perversi & qui divinæ voluntati suam voluntatem opponunt. Militemus igitur, viri fratres, cum omni assiduitate in inculpatis ejus præceptis, consideremus milites qui ducibus nostris in bello parent, quemadmodum ordinatè, promptè, & cum omni subjectione impera-

Psal. 104. 4.

Psal. 2. 7.

Psal. 110. 1.

μενα. οὐ πάντες εἰσὶν ἔπαρχοι,
οὐδὲ χιλίαρχοι, οὐδὲ ἑκατόν-
ταρχοι, οὐδὲ πεντηκόνταρχοι,
οὐδὲ τὸ καθεξῆς· ἀλλ' ἕκαστος ἐν
τῷ ἰδίῳ τάγματι τὰ ἐπιτασσό-
μενα ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ τῶν
ἡγουμένων, ἐπιτελεῖ. Οἱ μεγάλοι
δίχα τῶν μικρῶν οὐ δύνανται
εἶναι, οὐδὲ οἱ μικροὶ δίχα τῶν με-
γάλων· σύγκρασίς τις ἐστὶν ἐν
πᾶσι, καὶ ἐν τούτοις χρῆσις. Λάβω-
μεν τὸ σῶμα ἡμῶν, ἡ κεφαλὴ
δίχα τῶν ποδῶν οὐδέν ἐστιν, οὕ-
τως οὐδὲ οἱ πόδες δίχα τῆς κε-
φαλῆς· τὰ δὲ ἐλάχιστα μέλη τοῦ
σώματος ἡμῶν, ἀναγκαῖα καὶ εὔ-
χρηστά εἰσιν ὅλῳ τῷ σώματι·
ἀλλὰ πάντα συμπνεῖ, καὶ ὑπο-
ταγῇ μιᾷ χρῆται εἰς τὸ σώζεσθαι
ὅλον. Σωζέσθω οὖν ἡμῶν ὅλον τὸ
σῶμα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ ὑπο-
τασσέσθω ἕκαστος τῷ πλησίον
αὐτοῦ, καθὼς καὶ ἐτέθη ἐν τῷ χα-
ρίσματι αὐτοῦ· ὁ ἰσχυρὸς μὴ
* τημελείτω τὸν ἀσθενῆ, ὁ δὲ

* ἴσ. ἀτημελείτω.

ta exequantur, non omnes ſunt Prætores neque chiliarchæ, neque centuriones, neque quinquagenarij, & ſic deinceps; vnuſquiſque verò in ſuo ordine & ſtatione quæ à Rege & Tribunis imperantur, peragit. magni ſine parvis, neque parui ſine magnis conſiſtere nequeunt, mixtura quædam eſt in omnibus, & in his vſus. Exemplo nobis ſit corpus noſtrum, caput ſine pedibus nihil eſt, provt neque pedes ſine capite; minima autem corporis noſtri membra vniverſo corpori neceſſaria & vtilia ſunt, & cuncta ad conſervationem vniverſi conſpirant, & vnâ eâdemque ſubjectione vtuntur. Seruetur itaque corpus noſtrum in Chriſto Ieſu, & vnuſquiſque proximo ſuo ſubjiciatur juxta ordinem & dignitatem in quo gratia & dignatione ejus, poſitus eſt. Fortis ne negligat imbecillem,

ἀσθενὴς ἐντρεπέτω τὸν ἰσχυρόν, ὁ
πλούσιος ἐπιχορηγείτω τῷ πτω-
χῷ, ὁ δὲ πτωχὸς εὐχαριστείτω τῷ
Θεῷ, ὅτι ἔδωκεν αὐτῷ δι' οὗ ἀνα-
πληρωθῇ αὐτοῦ τὸ ὑστέρημα· ὁ
σοφὸς ἐνδεικνύσθω τὴν σοφίαν
αὐτοῦ, μὴ ἐν λόγοις ἀλλ' ἐν ἔρ-
γοις ἀγαθοῖς· ὁ ταπεινοφρονῶν
μὴ ἑαυτῷ μαρτυρείτω, ἀλλ'
ἐάτω *ὑπ' ἑτέρου ἑαυτὸν μαρτυ-
ρεῖσθαι· ὁ ἁγνὸς ἐν τῇ σαρκὶ * καὶ
μὴ ἀλαζονευέσθω, γινώσκων ὅτι
ἕτερός ἐστιν ὁ ἐπιχορηγῶν αὐτῷ
τὴν ἐγκράτειαν. Ἀναλογισώμε-
θα οὖν ἀδελφοὶ ἐκ ποίας ὕλης
ἐγεννήθημεν, ποῖοι καὶ τίνες εἰ-
σήλθομεν εἰς τὸν κόσμον, ὡς ἐκ
τοῦ τάφου καὶ σκότους· ὁ ποιήσας
ἡμᾶς καὶ δημιουργήσας, εἰσήγα-
γεν εἰς τὸν κόσμον αὐτοῦ, προετοι-
μάσας τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ,
πρὶν ἡμᾶς γεννηθῆναι. Ταῦτα
οὖν πάντα ἐξ αὐτοῦ ἔχοντες,
ὀφείλομεν κατὰ πάντα εὐχαριστεῖν
αὐτῷ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας

ἴσ. ὑφ'.

del. καὶ ex Cl. Alex.

cillem, imbecillis fortem
reuereatur, diues pauperi
largiatur, pauper Deum
laudet quod ei alium lar-
gitus sit, per quem ejus
penuria & indigentia sup-
pleri potest. Sapiens non
in verbis, sed in bonis o-
peribus sapientiam suam
manifestet, humilis non
sibi testimonium ferat,
sed alteri permittat, de eo
testimoniũ præbere. Qui
carne castus est, ne inso-
lescat, cùm sciat alium
esse qui continentiæ do-
num ipsi tribuat. Consi-
deremus igitur, Fratres,
ex qua materia facti si-
mus, qui & quales mun-
dum tanquam ex sepul-
chro & tenebris ingressi
simus: qui nos fecit &
condidit, præparatis prius
benefactis suis antequam
nasceremur, in mundum
suum introduxit. Hæc
igitur omnia cùm ab eo
habeamus, in omnibus
gratias ipsi agere debe-
mus, cui est gloria in se-

cula

τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Ἄφρονες
καὶ ἀσύνετοι, καὶ μωροὶ καὶ ἀπαίδευ-
τοι χλευάζουσιν ἡμᾶς καὶ μυκτη-
ρίζουσιν, ἑαυτοὺς βουλόμενοι ἐπαί-
ρεσθαι ταῖς διανοίαις αὐτῶν· τί
γὰρ δύναται θνητός; ἢ τίς ἰσχὺς
γηγενοῦς; γέγραπται γάρ· Οὐκ
ἦν μορφὴ πρὸ ὀφθαλμῶν μου·
ἀλλ' ἢ αὔραν καὶ φωνὴν ἤκουον.
τί γάρ; μὴ καθαρὸς ἔσται βρο-
τὸς ἔναντι κυρίου; ἢ ἀπὸ τῶν ἔρ-
γων αὐτοῦ, ἄμεμπτος ἀνήρ; Εἰ
κατὰ παίδων αὐτοῦ οὐ πιστεύει,
κατὰ δὲ ἀγγέλων αὐτοῦ σκολιόν τι
ἐπενόησεν· οὐρανὸς δὲ οὐ καθαρὸς
ἐνώπιον αὐτοῦ· ἔα δὲ, οἱ κατοικοῦν-
τες οἰκίας πηλίνας, ἐξ ὧν καὶ αὐτοὶ
ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ ἐσμέν· ἔπαι-
σεν αὐτοὺς σητὸς τρόπον, καὶ ἀπὸ
πρωΐθεν ἕως ἑσπέρας οὐκ ἔτι
εἰσίν· παρὰ τὸ μὴ δύνασθαι
αὐτοὺς ἑαυτοῖς βοηθῆσαι ἀπώ-
λοντο· ἐνεφύσησεν αὐτοῖς καὶ ἐτε-
λεύτησαν, παρὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐ-
τοὺς σοφίαν· ἐπικάλεσαι δὲ εἰ

cula ſeculorum, Amen.
Homines imprudentes,
deſipientes, fatui & illi-
terati, dum cogitationi-
bus ſuis inflantur, nos lu-
dibrio habent, & naſo
ſuſpendunt. *Quid enim
poteſt mortalis, aut, quale
robur ex terra geniti?*
Scriptum enim eſt, *Non
erat figura ante oculos
meos, ſed auram & vo-
cem audiebam. quid enim?
nunquid homo coram
Domino mundus erit, vel
de operibus ſuis inculpabi-
lis vir? Si contra ſervos
ſuos non credit, & adver-
ſus Angelos ſuos pravum
quid advertit. & cælum
non eſt mundum ante eum?
ſine verò, habitantes do-
mus luteas, ex quibus &
ipſi de eodem luto ſumus.
Percuſſit illos tanquam ti-
nea, et à mane vſq; ad ve-
ſperam vltra non ſunt, eo
quod non poſſunt ſibi ipſis
ſubvenire, perierunt: in-
ſufflavit enim eis, et inte-
rierunt, quia non habebant
ſapientiam. Invoca autem,*

Iob. 4. 16.

 ſi

τίς σοι ὑπακούσεται, ἢ εἴ τινα ἁγίων ἀγγέλων ὄψει· καὶ γὰρ ἄφρονα ἀναιρεῖ ὀργή· πεπλανημένον δὲ θανατοῖ ζῆλος· ἐγὼ δὲ ἑώρακα ἄφρονας ῥίζας βάλλοντας, ἀλλ' εὐθέως ἐβρώθη αὐτῶν ἡ δίαιτα· πόῤῥω γένοιντο οἱ υἱοὶ αὐτῶν ἀπὸ σωτηρίας· κολαβρισθείησαν ἐπὶ θύραις ἡσσόνων, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἐξαιρούμενος· ἃ γὰρ ἐκείνοις ἡτοίμασται, δίκαιοι ἔδονται· αὐτοὶ δὲ ἐκ κακῶν οὐκ ἐξαίρετοι ἔσονται. Προδήλων οὖν ἡμῖν ὄντων τούτων, καὶ ἐγκεκυφότες εἰς τὰ βάθη τῆς θείας γνώσεως, πάντα τάξει ποιεῖν ὀφείλομεν, ὅσα ὁ δεσπότης ἐπιτελεῖν ἐκέλευσεν· κατὰ καιροὺς τεταγμένους τάς τε προσφορὰς καὶ λειτουργίας ἐπιτελεῖσθαι, καὶ οὐκ εἰκῆ ἢ ἀτάκτως ἐκέλευσεν γίνεσθαι, ἀλλ' ὡρισμένοις καιροῖς καὶ ὥραις· ποῦ τε καὶ διὰ τίνων ἐπιτελεῖσθαι θέλει, αὐτὸς ὥρισεν τῇ ὑπερτάτῃ αὐτοῦ βουλήσει· ἵν' ὁσίως πάντα γινόμενα ἐν εὐδοκήσει εὐπρόσ-

si quis tibi respondeat, vel si quem sanctorum Angelorum aspicias; etenim stultum perimit ira, errantem autem occidit zelus. Ego autem vidi stultos radicem mittentes, sed statim absumpta est illorum habitatio: longè fiant filij eorum à salute, et conterantur super ianuas minorum, et non erit qui eripiat: quæ enim illi congregaverunt iusti comedent, ipsi verò de malis non liberabuntur. Cùm igitur hæc nobis sint manifesta etiam in profundum divinæ cognitionis introspicientes, debemus omnia rite & ordine facere, quæ Dominus præstitutis temporibus peragere nos jussit, oblationes sc. & alia munia obire: neque temerè vel inordinatè voluit ista fieri, sed statutis temporibus & horis; vbi etiam & à quibus peragi vult, ipse excelsissima sua voluntate definivit, vt religiosè omnia secundùm

δεκτὰ εἴη τῷ θελήματι αὐτοῦ. Οἱ οὖν τοῖς προστεταγμένοις καιροῖς ποιοῦντες τὰς προσφορὰς αὐτῶν, εὐπρόσδεκτοί τε καὶ μακάριοι· τοῖς γὰρ νομίμοις τοῦ δεσπότου ἀκολουθοῦντες οὐ διαμαρτάνουσιν. τῷ γὰρ ἀρχιερεῖ ἴδιαι λειτουργίαι δεδομέναι εἰσί· καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἴδιος ὁ τόπος προστέτακται, καὶ λευίταις ἴδιαι διακονίαι ἐπίκειται. ὁ λαϊκὸς ἄνθρωπος τοῖς λαϊκοῖς προστάγμασιν δέδεται. Ἕκαστος ὑμῶν, ἀδελφοί, ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι εὐχαριστείτω Θεῷ, ἐν ἀγαθῇ συνειδήσει ὑπάρχων, μὴ παρεκβαίνων τὸν ὡρισμένον τῆς λειτουργίας αὐτοῦ κανόνα ἐν σεμνότητι. Οὐ πανταχοῦ, ἀδελφοί, προσφέρονται θυσίαι ἐνδελεχισμοῦ, ἢ * εὐχῶν, ἢ περὶ ἁμαρτίας καὶ * πλημμελίας, ἀλλ᾽ ἐν Ἱερουσαλὴμ μόνῃ, κἀκεῖ δὲ οὐκ ἐν παντὶ τόπῳ προσφέρεται, ἀλλ᾽ ἔμπροσθεν τοῦ ναοῦ πρὸς τὸ θυσιαστήριον, μωμοσκοπηθὲν τὸ προσ-

ἴσ. εὐχαριστιῶν, ἴσ. πλημμελείας.

ejus beneplacitum adimpleta, grata & accepta ipsius voluntati essent. Qui igitur præfinitis temporibus oblationes suas faciunt, accepti & beati sunt, Domini enim mandata sequentes, non aberrant. Summo quippe sacerdoti sua munera tributa sunt, sacerdotibus locus proprius assignatus est, & Levitis sua ministeria incumbunt. Laicus præceptis laicis constringitur. Vnusquisque vestrûm, Fratres, in suo ordine & statione manens, Deo in bona conscientia gratias agat, & cum decore intra præscriptum ministerij sui canonem, se contineat. Non in omni loco, Fratres, offeruntur sacrificia perpetua & diurna, vel pro gratiarum actione, vel pro peccatis & delictis, sed Hierosolymis tantùm; neque illic in quouis loco fit oblatio, sed in atrio templi ad altare, diligenter prius inspecto

σφερόμενον διὰ τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν προειρημένων λειτουργῶν. οἱ οὖν παρὰ τὸ καθῆκον τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ποιοῦντές τι, θάνατον τὸ πρόστιμον ἔχουσιν. Ὁρᾶτε, ἀδελφοί, ὅσῳ πλείονος κατηξιώθημεν γνώσεως, τοσούτῳ μᾶλλον ὑποκείμεθα κινδύνῳ. οἱ ἀπόστολοι ἡμῖν εὐηγγελίσθησαν ἀπὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· ἐξεπέμφθη ὁ Χριστὸς οὖν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ· ἐγένοντο οὖν ἀμφότερα εὐτάκτως ἐκ θελήματος Θεοῦ. Παραγγελίας οὖν λαβόντες, καὶ πληροφορηθέντες διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πιστωθέντες τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, μετὰ πληροφορίας πνεύματος ἁγίου, ἐξῆλθον εὐαγγελιζόμενοι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μέλλειν ἔρχεσθαι. Κατὰ χώρας οὖν καὶ πόλεις κηρύσσοντες, καθίστανον τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν, δοκιμάσαντες τῷ πνεύματι, εἰς ἐπισκόπους καὶ

ſpecto ſacrificio, à ſummo ſacerdote, & prædictis miniſtris. Qui igitur, præter id quod voluntati eius conſentaneum eſt, aliquid admittunt, mortis ſupplicio puniuntur. Videtis, Fratres, quo maiore cognitione digni ſumus habiti, eò graviori periculo obnoxij ſumus. Apoſtoli nobis à Chriſto evangelizaverunt, Ieſus Chriſtus à Deo; miſſus enim eſt Chriſtus à Deo, & Apoſtoli à Chriſto: & factum eſt vtrumque decenter ex voluntate eius. Mandata quippe accipientes, & per reſurrectionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, plena certitudine imbuti, Deiq; verbo confirmati, cum certa S. Sancti fiducia, egreſſi ſunt, annunciantes regni Dei adventum. Per regiones igitur & vrbes verbum prædicantes, primitias eorum, ſpiritu probantes, Epiſcopos & Dia-

conos

διακόνους τῶν μελλόντων πιστεύειν.
καὶ τοῦτο οὐ καινῶς, ἐκ γὰρ δὴ
πολλῶν χρόνων ἐγέγραπτο περὶ
ἐπισκόπων καὶ διακόνων· οὕτως
γάρ που λέγει ἡ γραφή, Κατα-
στήσω τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν ἐν
δικαιοσύνῃ, καὶ τοὺς διακόνους αὐ-
τῶν ἐν πίστει. Καὶ τί θαυμαστόν,
εἰ οἱ ἐν χριστῷ * πιστεύοντες
παρὰ Θεοῦ ἔργον τοιοῦτο, κατέστη-
σαν τοὺς προειρημένους; ὅπου καὶ
ὁ μακάριος πιστὸς θεράπων ἐν
ὅλῳ τῷ οἴκῳ Μωϋσῆς, τὰ διατε-
ταγμένα αὐτῷ πάντα ἐσημειώσα-
το ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, ᾧ καὶ
ἐπηκολούθησαν οἱ λοιποὶ προ-
φῆται, συνεπιμαρτυροῦντες
τοῖς ὑπ' αὐτοῦ νενομοθετημένοις.
Ἐκεῖνος γὰρ ζήλου ἐμπεσόντος
περὶ τῆς ἱερωσύνης, καὶ στασιαζου-
σῶν τῶν φυλῶν, ὁποία αὐτῶν εἴη
τῷ ἐνδόξῳ ὀνόματι κεκοσμημένη,
ἐκέλευσεν τοὺς δώδεκα φυλάρ-
χους προσενεγκεῖν αὐτῷ ῥάβδους,
ἐπιγεγραμμένας ἑκάστης φυλῆς

ἴσ. πιστευθέντες.

conos eorum qui creditu-
ri erant, constituerunt.
Neq; hoc quidem novum
institutum fuit, multis e-
nim retrò seculis, de Epis-
copis, & Diaconis scriptũ
est; sic enim alicubi dicit
scriptura. *Constituam Epis-
copos eorum in iustitia, &
diaconos eorum in fide.* Et
quid mirum, si quibus in
Christo à Deo hoc mu-
nus commissum fuit; præ-
dictos constituerint: cùm
etiã beatus Moyses fidelis
servus in vniversa domo,
omnia quæ ipsi mandata
erant, in sacris libris no-
taverit, quem cæteri pro-
phetæ vno consensu se-
quuti sunt, testimoni-
um eis præbentes, quæ
ab ipso legibus sancita
sunt. Ille enim cùm æ-
mulatio pro sacerdotio
incidisset, & tribus inter
se dissentirent, quænam
illarum glorioso illo no-
mine & titulo ornanda es-
set; iussit duodecem tribu-
um principes afferre sibi
virgas, quæ vniuscuiusq;
tribus

Es. 60.

κατ' ὄνομα. καὶ λαβὼν αὐτὰς ἔδη-
σεν, καὶ ἐσφράγισεν τοῖς δακτυλί-
οις τῶν φυλάρχων, καὶ ἀπέθετο αὐτὰς
εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, ἐπὶ τὴν
τράπεζαν τοῦ Θεοῦ· καὶ κλείσας
τὴν σκηνὴν, ἐσφράγισεν τὰς
κλεῖδας, ὡσαύτως καὶ τὰς ῥάβ-
δους· καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ἄνδρες ἀ-
δελφοὶ, ἧς ἂν φυλῆς ἡ ῥάβδος
βλαστήσῃ, ταύτην ἐκλέλεκται ὁ
Θεὸς, εἰς τὸ ἱερατεύειν καὶ λειτουρ-
γεῖν αὐτῷ· πρωΐας δὲ γενομένης,
συνεκάλεσεν πάντα τὸν Ἰσρα-
ήλ, τὰς ἑξακοσίας χιλιάδας τῶν
ἀνδρῶν, καὶ ἐπεδείξατο τοῖς φυ-
λάρχοις τὰς σφραγίδας, καὶ
ἤνοιξεν τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ
προσήνεγκεν ῥάβδους· καὶ εὑρέθη
ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν οὐ μόνον βεβλα-
στηκυῖα, ἀλλὰ καὶ καρπὸν ἔχουσα.
Τί δοκεῖτε, ἀγαπητοί; οὐ προέγνω
Μωϋσῆς τοῦτο μέλλειν ἔσεσθαι; μά-
λιστα ᾔδει· ἀλλ' ἵνα μὴ ἀκατα-
στασία γένηται ἐν τῷ Ἰσραὴλ, οὕ-
τω ἐποίησεν, εἰς τὸ δοξασθῆναι

tribus nomen inſcriptum
haberent, quas cùm acce-
piſſet in faſciculum liga-
vit, & annulis cuſtodum
tribuum ſignavit, & in ta-
bernaculo teſtimonij ac
menſa Domini depoſuit
eas, clauſoq; tabernaculo,
claves ſimiliter & virgas
ſignavit, & dixit eis. Viri
fratres, cuius tribus virga
germinaverit, hanc elegit
Dominus, quæ ipſi ſacra
faciat & miniſtret. Mane
autem facto congregauit
vniverſum populum Iſra-
el, ſexcenta millia virorũ,
& tribuum principibus
ſigilla oſtendit, taberna-
culum teſtimonij aperuit,
& virgas protulit; & in-
venta eſt virga Aaronis
non tantum germinaſſe,
ſed & fructum ferens.
Quid, dilecti, vobis vide-
tur, an non hoc futurum
præſciverat Moyſes? max-
imè noverat, verùm ne ſe-
ditio & confuſio in popu-
lo Iſrael oriretur, ita fieri
excogitavit, ſcil. vt no-
men veri & ſolius Dei
glo-

τὸ ὄνομα τοῦ ἀληθινοῦ καὶ μόνου Θεοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Καὶ οἱ ἀπόστολοι ἡμῶν ἔγνωσαν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἔρις ἔσται ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπισκοπῆς. διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν πρόγνωσιν εἰληφότες τελείαν, κατέστησαν τοὺς προειρημένους, καὶ μεταξὺ * ἐπινομὴν δεδώκασιν, ὅπως ἐὰν κοιμηθῶσιν, διαδέξωνται ἕτεροι δεδοκιμασμένοι ἄνδρες, τὴν λειτουργίαν αὐτῶν. Τοὺς οὖν κατασταθέντας ὑπ' ἐκείνων, ἢ μεταξὺ ὑφ' ἑτέρων ἐλλογίμων ἀνδρῶν, συνευδοκησάσης τῆς ἐκκλησίας πάσης, καὶ λειτουργήσαντας ἀμέμπτως τῷ ποιμνίῳ τοῦ Χριστοῦ μετὰ ταπεινοφροσύνης, ἡσύχως καὶ ἀβαναύσως, μεμαρτυρημένους τε πολλοῖς χρόνοις ὑπὸ πάντων, τούτους οὐ δικαίως νομίζομεν ἀποβάλλεσθαι τῆς λειτουργίας· ἁμαρτία γὰρ οὐ μικρὰ ἡμῖν ἔσται, ἐὰν τοὺς ἀμέμπτως καὶ ὁσίως προσ-

* ἴσ. ἀπονομήν.

glorificaretur, cui sit gloria in secula seculorum Amen. Et Apostoli nostri, per Iesum Christum Dominum nostrum cognoverunt, contentionem de nomine Episcopatus oborituram: atq; ob hanc caussam perfectâ præscientiâ præditi, constituerunt predictos, ac descriptas deinceps ministrorum officiorumque vices reliquerunt, vt in defunctorum locum alij viri probati succedere, & illorum munia exequi possent. Constitutos itaq; ab illis, vel deinceps ab alijs viris celebribus, cum consensu vniuersæ ecclesiæ, qui inculpatè ovili Christi deservierunt cum humilitate, quietè & absq; omni sorde & turpitudine, quique longo tempore ab omnibus testimoniũ præclarum reportarunt, hos non sine iniuria munere vel officio exui debere existimamus. Non enim leviter peccabimus, si eos repudiaverimus, qui sanctè

συνέχοντας τὰ δῶρα τῆς ἐπισκοπῆς
ἀποβάλωμεν. Μακάριοι οἱ
προοδοιπορήσαντες πρεσβύτεροι,
οἵτινες ἔγκαρπον καὶ τελείαν ἔσχον
τὴν ἀνάλυσιν· οὐ γὰρ εὐλαβοῦν-
ται μή τις αὐτοὺς μεταστήσῃ ἀπὸ
τοῦ ἱδρυμένου αὐτοῖς τόπου. Ὁρῶ-
μεν γὰρ ὅτι ἐνίους ὑμᾶς μετηγάγε-
τε καλῶς πολιτευομένους, ἐκ τῆς ἀ-
μέμπτως αὐτοῖς τετιμημένης λει-
τουργίας. Φιλόνεικοι ἐστε, ἀδελφοί,
καὶ ζηλωταὶ περὶ μὴ ἀνηκόντων εἰς
σωτηρίαν. Ἐγκύπτετε εἰς τὰς
γραφὰς τὰς ἀληθεῖς ῥήσεις πνεύ-
ματος τοῦ ἁγίου.* ἐπίστασθε ὅτι οὐ-
δὲν ἄδικον οὐδὲ παραπεποιημένον
γέγραπται ἐν αὐταῖς· οὐ γὰρ εὑ-
ρήσετε δικαίους ἀποβεβλημένους
ἀπὸ ὁσίων ἀνδρῶν· ἐδιώχθησαν
δίκαιοι ἀλλ' ὑπὸ ἀνόμων· ἐφυ-
λακίσθησαν, ἀλλ' ὑπὸ ἀνοσίων·
ἐλιθάσθησαν * ὑπὸ παρανόμων·
ἀπεκτάνθησαν * ὑπὸ τῶν μια-
ρῶν, καὶ ἄδικον ζῆλον περιειληφό-

ἴσ. ἐπίστασθε.

ἴσ. ἀλλ'.

ἴσ. ἀλλ'

ctè & fine reprehenfione
epifcopatus munera offe-
runt. Beati funt presbyte-
ri, qui viam funt emenfi,
& diem obierunt, quique
perfectam & fructuofam
diffolutionem confequuti
funt, non enim verentur,
ne quis eos de loco in quo
conftituti funt deijciat, &
in alium transferat. Vide-
mus enim vos nonnullos à
munere tranfduxiffe, quo
præclarè fungebantur, &
quo ritè & fine vlla repre-
henfione cohoneftati funt.
Contentiofi eftis, Fratres,
rerum quæ ad falutem
minime pertinent, accen-
fi zelo. Scripturas dili-
genter infpicite, quæ S.
fancti vera funt oracula,
in illis nihil iniuftum ne-
que fictum aut fimulatum
contineri, difcite; non e-
nim a viris fanctis inveni-
etis iuftos reiectos. Perfe-
quutionem paffi funt iu-
fti, fed ab impijs, in car-
cerem coniecti, fed à pro-
fanis, lapidibus obruti, fed
ab iniquis & legum viola-
toribus, exftincti funt, fed à fceleftis & iniufta invidia con-

tra

τῶν· ταῦτα πάσχοντες εὐκλεῶς ἤνεγκαν. Τί γὰρ εἴπωμεν, ἀδελφοί; Δανιὴλ ὑπὸ τῶν φοβουμένων τὸν Θεὸν ἐβλήθη εἰς λάκκον λεόντων; Ἀνανίας καὶ Ἀζαρίας καὶ Μισαὴλ, ὑπὸ τῶν θρησκευόντων τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ ἔνδοξον θρησκείαν τοῦ ὑψίστου κατείρχθησαν εἰς κάμινον πυρός; μηδαμῶς τοῦτο γένοιτο. Τίνες οὖν οἱ ταῦτα δράσαντες; οἱ στυγητοὶ καὶ πάσης κακίας πλήρεις, εἰς τοσοῦτο *ἐξήλεισαν θυμοῦ, ὥστε τοὺς ἐν ὁσίᾳ καὶ ἀμώμῳ προθέσει δουλεύοντας τῷ Θεῷ εἰς *αἰκίαν περιβαλεῖν· μὴ εἰδότες ὅτι ὁ ὕψιστος ὑπέρμαχος καὶ ὑπερασπιστής ἐστιν τῶν ἐν καθαρᾷ συνειδήσει λατρευόντων τῷ ἐναρέτῳ ὀνόματι αὐτοῦ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Οἱ δὲ ὑπομένοντες ἐν πεποιθήσει, δόξαν καὶ τιμὴν ἐκληρονόμησαν· ἐπήρθησάν τε καὶ *ἔπαφροι ἐγένοντο ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ

ἴσ. ἐξέκαυσαν.

ἴσ. κάμινον ἐμβαλεῖν.

ἴσ. ἐλαφριζόμενοι.

tra eos stimulatis: quæ omnia cùm paterentur, gloriosè & magnanimiter tulerunt. Quid enim Fratres; dicemus? Daniel in speluncam leonum, ab eis qui Deum timebant, coniectus est? Ananias Azarias & Misael inclusi sunt in ardentis ignis camino, ab eis qui magnificum & gloriosum altissimi cultum profitentur? absit hoc vnquam eveniat. Quinā igitur sunt, qui hæc patrarunt? Abominandi & omni malitia pleni, tanto furore accensi sunt, vt servientes Deo in sancta & inculpata voluntate in caminum coniecerint: ignorantes altissimum, protectorem & defensorem eorum esse, qui in pura conscientia, nomen eius virtute plenum colunt, cui sit gloria in secula seculorum, Amen. Illi verò in confidentia patienter tolerantes, gloriæ & honoris hæredes facti sunt, & à Deo

μνημοσύνῳ αὐτῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Τοιούτοις οὖν ὑποδείγμασι κολληθῆναι καὶ ἡμᾶς δεῖ, ἀδελφοί, γέγραπται γάρ. Κολλᾶσθε τοῖς ἁγίοις, ὅτι οἱ κολλώμενοι αὐτοῖς ἁγιασθήσονται· καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει, Μετὰ ἀνδρὸς ἀθῴου ἀθῷος ἔσῃ, καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψεις. Κολληθῶμεν οὖν τοῖς ἀθῴοις καὶ δικαίοις· εἰσὶ δὲ οὗτοι ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ. Ἵνα τί ἔρεις, καὶ θυμοί, καὶ διχοστασίαι, καὶ σχίσματα, πόλεμός τε ἐν * ὑμῖν; ἢ οὐχὶ ἕνα Θεὸν ἔχομεν, καὶ ἕνα Χριστόν; καὶ ἓν πνεῦμα τῆς χάριτος τὸ ἐκχυθὲν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ μία κλῆσις ἐν Χριστῷ· ἵνα τί διέλκομεν καὶ διασπῶμεν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, καὶ στασιάζομεν πρὸς τὸ σῶμα τὸ ἴδιον, καὶ εἰς τοσαύτην ἀπόνοιαν ἐρχόμεθα, ὥστε ἐπιλαθέσθαι ἡμᾶς ὅτι μέλη ἐσμὲν ἀλλήλων; Μνήσθητε τῶν λόγων Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, εἶπε γάρ. Οὐαὶ τῷ ἀν-

[* ἰσ. ἡμῖν.]

in memoria ipsorum exaltati & elevati, in secula seculorum. Amen. Talibus igitur exemplis & nos adhærere oportet, Fratres, scriptum enim est, *Sanctis vos adiungite, quia qui illis adhærent, sanctificabuntur.* Et rursus in alio loco. *Cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris, & cum perverso perverteris.* [Psal. 18. 25.] Quare innocentibus & iustis iungamus nos, sunt enim à Deo electi. Cur inter nos sunt contentiones, iræ, simultates, schismata & bellum? Nonne vnũ Deum, & vnum Christum habemus? nonne vnus est spiritus gratiæ, qui super nos effusus est, & vna vocatio in Christo? cur Christi membra divellimus & discerpimus, & contra proprium corpus seditionem movemus, eoq; vesaniæ devenimus, vt aliorum nos membra esse, obliuioni tradamus. Recordamini verborum Domini nostri Iesu Christi, dixit enim; *Væ illi per quem* [Luc. 17.]

veniunt

θρώπῳ ἐκείνῳ * καλὸν ἦν αὐτῷ * εἰ οὐκ ἐγεννήθη, ἢ ἕνα τῶν ἐκλεκτῶν μου σκανδαλίσαι· κρεῖττον ἦν αὐτῷ περιτεθῆναι μύλον, καὶ καταποντισθῆναι εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἕνα τῶν μικρῶν μου σκανδαλίσαι. Τὸ σχίσμα ὑμῶν πολλοὺς διέστρεψεν, πολλοὺς εἰς ἀθυμίαν ἔβαλεν, πολλοὺς εἰς δισταγμόν, τοὺς πάντας ἡμᾶς εἰς λύπην· καὶ ἐπίμονος ὑμῶν ἐστιν ἡ στάσις. Ἀναλάβετε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ μακαρίου Παύλου τοῦ Ἀποστόλου· τί πρῶτον ὑμῖν ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου ἔγραψεν; ἐπ' ἀληθείας πνευματικῶς ἐπέστειλεν ὑμῖν, περὶ αὐτοῦ τε, καὶ Κηφᾶ, καὶ Ἀπολλώ, διὰ τὸ καὶ τότε προσκλίσεις ὑμᾶς πεποιῆσθαι· ἀλλ' ἡ πρόσκλισις ἐκείνη, ἧττον ἁμαρτίαν ὑμῖν προσήνεγκεν. προσεκλίθητε γὰρ ἀποστόλοις μεμαρτυρημένοις, καὶ ἀνδρὶ δεδοκιμασμένῳ παρ' αὐτοῖς. Νυνὶ δὲ

ἴσ. διὰ τοῦ τὰ σκάνδαλα ἔρχεται.
ἴσ. μᾶλλον.

veniunt scandala, melius foret ei non natum fuisse, quam vt vnum ex electis meis scandalizaret: præstaret molam asinariam de collo appensam habere, et in mare demergi, quàm vt vnum ex pusillis meis scandalizaret. Schisma vestrum multos pervertit, multos animum despondere, multos dubitare fecit, nos omnes mœrore affecit, & seditio vestra durat, nec adhuc cessat. Epistolam beati Pauli Apostoli in manus sumite, quid primum vobis statim in initio Evangelij sui scripserit perpendite. certè divinitus inspiratus, de seipso, de Cepha, & Apollo, per Epistolam vos monuit, etiam tum inter vos factiones & partium studia fuisse: verùm in illa animorum inclinatione, minus à vobis peccatum est, in Apostolos enim præclaro testimonio celebres, & virum ab illis probatum, animis & affectu propendebatis. Nunc

κατανοήσατε τίνες ὑμᾶς διέστρεψαν, καὶ τὸ σεμνὸν τῆς περιβοήτου φιλαδελφίας ὑμῶν ἐμείωσαν. Αἰσχρὰ, ἀγαπητοὶ, καὶ λίαν αἰσχρὰ, καὶ ἀνάξια τῆς ἐν Χριστῷ ἀγωγῆς, * ἀκούεσθαι, τὴν βεβαιοτάτην καὶ ἀρχαίαν Κορινθίων ἐκκλησίαν, δι᾽ ἓν ἢ δύο πρόσωπα, στασιάζειν πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους· καὶ αὕτη ἡ ἀκοὴ οὐ μόνον εἰς ἡμᾶς ἐχώρησεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἑτεροκλινεῖς ὑπάρχοντας ἀφ᾽ ἡμῶν· ὥστε καὶ βλασφημίας ἐπιφέρεσθαι τῷ ὀνόματι κυρίου, διὰ τὴν ὑμετέραν ἀφροσύνην, ἑαυτοῖς * δὲ κίνδυνον ἐπεξεργάζεσθαι. Ἐξάρωμεν οὖν τοῦτο ἐν τάχει, καὶ προσπέσωμεν τῷ δεσπότῃ, καὶ κλαύσωμεν ἱκετεύοντες αὐτὸν, ὅπως ἵλεως γενόμενος ἐπικαταλλαγῇ ἡμῖν, καὶ ἐπὶ τὴν σεμνὴν τῆς φιλαδελφίας ἁγνὴν ἀγωγὴν ἀποκαταστήσῃ ἡμᾶς. Πύλη γὰρ δικαιοσύνης ἀνεῳγυῖα

ἴσ. ἀκούεται

ἴσ. τε

verò qui ſint, qui vos perverterint, & inclyti amoris veſtri fraterni decus imminuerint, vobiſcum perpendite. Turpia, Fratres, turpia valdè, & Chriſtiana converſatione indigna, famâ percrebreſcunt, antiquam ſcil. & in fide firmiſſimam Corinthiorum Eccleſiam, vnius aut duorum cauſſa, contra Presbyteros ſeditionem movere: & hic quidem rumor, non tantum ad nos, ſed ad eos etiam qui à nobis, & à fide animo ſunt alieniore, manavit; ita vt propter veſtram amentiam, blaſphemiæ nomini Domini inferantur, & vobis ipſis periculum creetur. Tollamus igitur hoc è medio quam celerrimè, pedibus Domini advolvamur, & flentes ſuppliciter imploremus eum, vt propitius factus, nobis reconciliari velit, noſq; priſtinæ, caſtæ, & decoræ fraterni amoris converſationi, reddat & reſtituat. Hæc enim porta

juſtitiæ

εἰς ζωὴν αὕτη, καθὼς γέγραπται. Ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης, εἰσελθὼν ἐν αὐταῖς ἐξομολογήσομαι τῷ κυρίῳ· αὕτη ἡ πύλη τοῦ κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ. Πολλῶν οὖν πυλῶν ἀνεῳγυιῶν, ἡ ἐν δικαιοσύνῃ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐν Χριστῷ, ἐν ᾗ μακάριοι πάντες οἱ εἰσελθόντες, καὶ κατευθύνοντες τὴν πορείαν αὐτῶν, ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ, ἀταράχως πάντα ἐπιτελοῦντες. Ἤτω τις πιστός, ἤτω δυνατὸς γνῶσιν ἐξειπεῖν, ἤτω σοφὸς ἐν * δικαίᾳ κρίσει λόγων, ἤτω * ἁγνὸς ἐν ἔργοις· τοσούτῳ μᾶλλον ταπεινοφρονεῖν ὀφείλει, ὅσῳ δοκεῖ μᾶλλον μείζων εἶναι· καὶ ζητεῖν τὸ κοινωφελὲς πᾶσιν, καὶ μὴ τὸ ἑαυτοῦ. Ὁ ἔχων ἀγάπην ἐν Χριστῷ, τηρησάτω τὰ τοῦ Χριστοῦ παραγγέλματα· τὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τίς δύναται ἐξηγήσασθαι; τὸ μεγαλεῖον τῆς καλλονῆς αὐτοῦ τίς ἀρκεῖ, ὡς δεῖ, εἰπεῖν;

Cl. Al. διακρίσει.
Cl. Al. γοργός.

justitiæ est ad vitam aperta, sicut scriptum est. *Aperite mihi portas justitiæ, ingressus in eas confitebor Domino. hæc porta Domini, justi intrabunt in eam.* Cùm igitur multæ portæ apertæ sint, quæ in justitia est, eadem & in Christo est, in quam beati omnes qui intrarunt, & iter suum in sanctitate & justitiâ direxerunt, sine molestia omnia & in pace peragentes. Sit aliquis fidelis, sit potens in explicanda cognitione, sit sapiens in sermonum justa dijudicatione, sit castus in operibus, quanto major esse videtur, tanto humilior esse debet, & quod omnibus vtilitatem afferat, non suum quærere. Qui charitatem in Christo habet, servet Christi mandata: dilectionis Dei vinculum quis verbis exprimere potest? quis pulchritudinis ejus magnalia, provt par est, enarrare valet? altitudo

Psal. 118, 19.

tudo

τὸ ὕψος εἰς ὃ ἀνάγει ἡ ἀγάπη, ἀνεκδιήγητόν ἐστιν. Ἀγάπη κολλᾷ ἡμᾶς τῷ Θεῷ, ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν· ἡ ἀγάπη πάντα ἀνέχεται, πάντα μακροθυμεῖ. οὐδὲν βάναυσον ἐν ἀγάπῃ, οὐδὲν ὑπερήφανον· ἀγάπη σχίσμα οὐκ ἔχει, ἀγάπη οὐ στασιάζει· ἀγάπη πάντα ποιεῖ ἐν ὁμονοίᾳ· ἐν ἀγάπῃ ἐτελειώθησαν πάντες οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ, δίχα ἀγάπης οὐδὲν εὐάρεστόν ἐστιν τῷ Θεῷ. Ἐν ἀγάπῃ προσελάβετο ἡμᾶς ὁ δεσπότης, διὰ τὴν ἀγάπην ἣν ἔσχεν πρὸς ἡμᾶς, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστὸς ὁ Κύριος ἡμῶν, ἐν θελήματι Θεοῦ, καὶ τὴν σάρκα ὑπὲρ τῆς σαρκὸς ἡμῶν, καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Ὁρᾶτε ἀγαπητοί, πῶς μέγα καὶ θαυμαστόν ἐστιν ἡ ἀγάπη, καὶ τῆς τελειότητος αὐτῆς οὐκ ἔστιν ἐξήγησις· Τίς ἱκανὸς ἐν αὐτῇ εὑρεθῆναι εἰ μὴ οὓς ἂν καταξιώσῃ

tudo ad quam evehit charitas inenarrabilis est. Charitas nos Deo agglutinat, charitas peccatorum multitudinem tegit, charitas omnia sustinet, omnia patienter tolerat, nihil illiberale & sordidum in charitate, nihil superbum, charitas non agnoscit schisma, charitas seditionem non movet, charitas omnia in concordia facit, in charitate omnes Dei electi perfecti sunt facti, sine charitate nihil Deo acceptum est, in dilectione nos Dominus sibi assumpsit, propter dilectionem quam erga nos habuit, Dominus noster Iesus Christus voluntate divina, sanguinem suum pro nobis dedit, & carnem suam pro carne nostra, & animam pro animabus nostris. Videtis, Fratres, quòd magna & admiranda sit charitas, & perfectionem ejus nulla narratio æquare possit: quis est idoneus vt in ipsa

invenia-

ὁ Θεός. δεόμεθα οὖν καὶ αἰτώ-
μεθα εἶναι ἀξίοις* αὐτοῦ, ἵνα ἐν
ἀγάπῃ ζῶμεν, δίχα προσκλί-
σεως ἀνθρωπίνης, ἄμωμοι. Αἱ
γενεαὶ πᾶσαι ἕως τῆσδε ἡμέρας
παρῆλθον, ἀλλ' οἱ ἐν ἀγάπῃ
τελειωθέντες, κατὰ τὴν τοῦ* Χρι-
στοῦ χάριν ἔχουσι χώραν εὐσεβῶν·
οἳ φανερωθήσονται ἐν τῇ ἐπισκο-
πῇ τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ.
γέγραπται γάρ, Εἰσέλθε εἰς
τὰ ταμεῖα μικρὸν ὅσον ὅσον, ἕως
οὗ παρέλθῃ ἡ ὀργὴ καὶ θυμός μου,
καὶ μνησθήσομαι ἡμέρας ἀγαθῆς,
καὶ ἀναστήσω ὑμᾶς ἐκ τῶν θηκῶν
ὑμῶν. Μακάριοι ἐσμέν, ἀγαπη-
τοί, εἰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ
ἐποιοῦμεν ἐν ὁμονοίᾳ ἀγάπης, εἰς
τὸ ἀφεθῆναι ἡμῖν δι' ἀγάπης τὰς
ἁμαρτίας ἡμῶν. γέγραπται γάρ,
Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνο-
μίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ
ἁμαρτίαι. μακάριος ἀνὴρ ᾧ οὐ
μὴ λογίσηται κύριος ἁμαρτίαν,

ἴσ. αὐτῆς

Cl. Al. Θεοῦ

inveniatur, præter eos quos Deus dignos esse judicaverit? oremus igitur & precibus petamus, vt digni eâ habeamur, & inculpati, sine studio & propensione aliqua humana, in charitate vitam transigamus. Generationes omnes ab Adamo vsque in hodiernum diem præterierunt, qui verò per Dei gratiam in charitate sunt consummati, locum piorum obtinent, & in visitatione regni Christi manifestabuntur. scriptum enim est, *Ingredere in cubicula tua, paululum quantulumcunque donec ira mea et furor pertranseat: et recordabor diei boni, et suscitabo vos è sepulchris vestris.* Beati sumus, dilecti, si præcepta Domini in charitatis concordia impleverimus, vt per charitatem peccata nostra nobis remittantur, scriptum enim est. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputabit Dominus peccatum,*

Es. 26.20.

Psal. 32.

οὐδὲ ἔστιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος· Οὗτος ὁ μακαρισμὸς ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ἐκλελεγμένους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν. * Ὅσοι οὖν παρέβημεν διά τινος τῶν τοῦ ἀντικειμένου, ἀξιώσωμεν συγνώμην· καὶ ἐκεῖνοι δὲ οἵτινες ἀρχηγοὶ τῆς στάσεως καὶ διχοστασίας ἐγενήθησαν, ὀφείλουσιν τὸ κοινὸν τῆς ἐλπίδος σκοπεῖν. Οἱ γὰρ μετὰ φόβου καὶ ἀγάπης πολιτευόμενοι, ἑαυτοὺς θέλουσιν μᾶλλον * οἰκίαις περιπίπτειν, ἢ τοὺς πλησίον· μᾶλλον δὲ ἑαυτῶν καταγνωσιν φέρουσιν, ἢ τῆς παραδεδομένης ἡμῖν καλῆς καὶ δικαίας ὁμοφωνίας. Καλὸν γὰρ ἀνθρώπῳ ἐξομολογεῖσθαι περὶ τῶν παραπτωμάτων, ἢ σκληρῦναι τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καθὼς ἐσκληρώθη ἡ καρδία τῶν στασιαζόντων πρὸς τὸν θεράποντα τοῦ Θεοῦ Μωϋσῆν· ὧν τὸ κρίμα πρόδηλον ἐγενήθη, κατέβησαν

ἴσ. ex Cl. Al. Ὅσοι οὖν ἄκοντες παρέβημεν διά τινας τῶν τοῦ ἀντικειμένου παρεμπτώσεων, ἀξιώσωμεν συγνώμην.

ἴσ. αἰκίαις.

peccatum, neque est in ore ejus dolus. Hæc beatitudo contigit eis, qui per Iesum Christum Dominum nostrum à Deo sunt electi, cui sit gloria in secula seculorum, Amen. Quotquot igitur inviti per aliquas adversarij suggestiones deliquimus, veniam & indulgentiam imploremus; illos verò qui seditionis & dissensionis principes & authores exstiterunt, commune bonum spei attendere oportet. qui enim in timore & charitate vitam degunt, seipsos potius quàm proximos in cruciatus incidere volunt, & seipsos potius quàm pulchram & justam traditam nobis consensionem, vituperant aut condemnant. Melius enim est, vt homo peccata sua confiteatur, quàm indurare cor suum, provt induratum est eorum cor, qui contra Moysem famulum Domini seditionem concitarunt; quorum condemnatio manifesta fuit, descenderunt

γὰρ εἰς ᾅδου ζῶντες, καὶ θάνατος κατέπιεν αὐτούς. Φαραὼ καὶ ἡ στρατιὰ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἡγούμενοι αἰγύπτου, τά τε ἅρματα καὶ οἱ ἱππόται αὐτῶν, *οἱ δι᾽ ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἐβυθίσθησαν εἰς θάλασσαν ἐρυθρὰν, καὶ ἀπώλοντο, ἀλλὰ διὰ τὸ σκληρυνθῆναι αὐτῶν τὰς ἀσυνέτους καρδίας, μετὰ τὸ γενέσθαι τηλικαῦτα τέρατα ἐν γῇ αἰγύπτου, διὰ θεράποντος τοῦ Θεοῦ Μωϋσέως. Ἀπροσδεὴς, ἀδελφοὶ, ὁ δεσπότης ὑπάρχει τῶν ἁπάντων, οὐδὲ οὐδενὸς χρήζει, εἰ μὴ *τὸ ἐξομολογεῖσθαι αὐτῷ· φησὶ γὰρ ὁ ἐκλεκτὸς Δαβὶδ, Ἐξομολογήσομαι τῷ κυρίῳ, καὶ ἀρέσει αὐτῷ ὑπὲρ μόσχον νέον, κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὁπλάς· ἰδέτωσαν πτωχοὶ καὶ εὐφρανθήτωσαν· καὶ πάλιν λέγει, Θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου, καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις

ἴσ. οὐ

ἴσ. τοῦ

derunt enim in infernum viui, & mors eos absorpsit. Pharao vna cum ejus exercitu, & omnes præfecti Ægypti, currus etiam & equites eorum, non aliam ob causam rubri maris profundo immersi sunt, & perierunt, quàm quod stulta eorum corda, post tot signa & miracula ostensa per famulum Domini in terra Ægypti, indurata fuerint. Nullius rei, Fratres, indigus est Dominus, nihil à quoquam desiderat, præterquam vt ipsi confiteatur: dicit enim electus David, *Confitebor Domino, & placebit ei super vitulum novellum, cornua producentem & vngulas; videant pauperes & lætentur.* Et rursus dicit, *Immola Deo sacrificium laudis, & redde altißimo vota tua. Et invoca me in die tribulationis tuæ, & eruam te, &*

Psal. 69.31.

Psal. 50.14.

με· θυσία γὰρ τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον. Ἐπίστασθε γάρ, καὶ καλῶς ἐπίστασθε, τὰς ἱερὰς γραφάς, ἀγαπητοί, καὶ ἐγκεκύφατε εἰς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ· εἰς ἀνάμνησιν οὖν ταῦτα λάβετε. Μωϋσέως γὰρ ἀναβαίνοντος εἰς τὸ ὄρος, καὶ ποιήσαντος τεσσαράκοντα ἡμέρας, καὶ τεσσαράκοντα νύκτας, ἐν νηστείᾳ καὶ ταπεινώσει· εἶπεν πρὸς αὐτὸν Θεός, Ἀνάστηθι Μωϋσῆ, κατάβηθι τὸ τάχος ἐντεῦθεν, ὅτι ἠνόμησεν ὁ λαός σου, οὓς ἐξήγαγες ἐκ γῆς Αἰγύπτου· παρέβησαν ταχὺ ἐκ τῆς ὁδοῦ ἧς ἐνετείλω αὐτοῖς, ἐποίησαν ἑαυτοῖς χωνεύματα· Καὶ εἶπεν κύριος πρὸς αὐτόν, λελάληκα πρὸς σὲ ἅπαξ καὶ δὶς λέγων, ἑώρακα τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ ἰδοὺ λαὸς σκληροτράχηλος· ἔασόν με ἐξολοθρεῦσαι αὐτούς, καὶ ἐξαλείψω τὸ ὄνομα αὐτῶν ὑποκάτωθεν τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ θαυμαστὸν καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ τοῦτο. Εἶπε δὲ Μωϋσῆς,

μη-

glorificabis me. "*Sacrificium enim Deo, spiritus contribulatus.* Noſtis autem, dilecti, & probè noſtis ſacras Scripturas, & penitius in divina eloquia introſpexiſtis ; illa igitur mente & memoriâ recolite. Cùm Moyſes in montem aſcendiſſet, & quadraginta dies, ac totidem noctes, in iejunio & humilitate tranſegiſſet, dixit ad eum Deus, *Surge, deſcende velociter hinc, quia iniquitatem fecit populus tuus, quos eduxiſti de terra Ægypti ; tranſgreßi ſunt citò de via quam mandaſti eis, & fecerunt ſibi fuſile. Et ait Dominus ad illum dicens, Vidi populum hunc, & ecce populus dura cervice eſt, dimitte me exterminare eos, & delebo nomen eorum de ſub cælo, & faciam te in gentem magnam et mirandam, et multam magis quam hanc. Dixit au-*

Pſal 51.17.

Exod. 32. & Deut. 9.

μηδαμῶς κύριε, ἄφες τὴν ἀ-
μαρτίαν τῷ λαῷ τούτῳ, ἢ καί με
ἐξάλειψον ἐκ βίβλου ζώντων.
Ὦ μεγάλης ἀγάπης, ὦ τελειό-
τητος ἀνυπερβλήτου· παρρησιά-
ζεται θεράπων πρὸς κύριον, αἰ-
τεῖται ἄφεσιν τῷ πλήθει, ἢ καὶ ἑαυ-
τὸν ἐξαλειφθῆναι μετ' αὐτῶν ἀξι-
οῖ. Τίς οὖν ἐν ὑμῖν γενναῖος; τίς
εὔσπλαγχνος; τίς * πεπληροφο-
ρημένος ἀγάπης; Εἰπάτω, Εἰ δι'
ἐμὲ στάσις, καὶ ἔρις, καὶ σχίσματα, ἐκ-
χωρῶ, ἄπειμι, οὗ ἐὰν βούλησθε, καὶ
ποιῶ τὰ προστασσόμενα ὑπὸ
τοῦ πλήθους· μόνον τὸ ποίμνιον τοῦ
Χριστοῦ εἰρηνευέτω, μετὰ τῶν κα-
θεσταμένων πρεσβυτέρων· τοῦτο ὁ
ποιήσας ἑαυτῷ μέγα κλέος ἐν κυ-
ρίῳ περιποιήσεται, καὶ πᾶς τόπος
δέξεται αὐτόν· τοῦ γὰρ κυρίου ἡ γῆ
καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· Ταῦτα,
οἱ πολιτευόμενοι τὴν ἀμετα-
μέλητον πολιτείαν τοῦ Θεοῦ,
ἐποίησαν, καὶ ποιήσουσιν. Ἵνα
δὲ καὶ ὑποδείγματα ἐθνῶν

ἴσ. πεπληρωμένος.

tem Moyses, neutiquam Domine, remitte huic populo peccatum, vel dele me de libro viventium. O charitatem magnam! ô insuperabilem perfectionem! famulus Dominum liberè alloquitur, pro plebe remissionem postulat, vel seipsum vna cum eis deleri petit. Qui igitur inter vos strenuus est, qui misericors, & charitate plenus, dicat: Si propter me seditio, contentio & schismata orta sunt, emigrabo, abibo, quocunque volueritis, & quæ à plebe mandantur faciam, solùm Christi ouile cum constitutis supra se presbyteris, in pace degat. Qui hoc fecerit, magnam sibi gloriã in Domino conciliabit, & omnis locus libenter eum suscipiet. *Domini enim est terra & plenitudo eius.* Hæc faciunt, & porrò facient, qui vitam iuxta normam Dei, cuius nunquam pæniteat, instituunt. Placet verò exempla

Psal 24.

ἐνέγκωμεν. πολλοὶ βασιλεῖς καὶ
ἡγούμενοι, λοιμικοῦ τινος ἐνστάντος
καιροῦ, χρησμοδοτηθέντες, παρέ-
δωκαν ἑαυτοὺς εἰς θάνατον, ἵνα
ῥύσωνται διὰ τοῦ ἑαυτῶν αἵματος
τοὺς πολίτας. πολλοὶ ἐξεχώρησαν
ἰδίων πόλεων, ἵνα μὴ στασιάζωσιν
ἐπὶ πλεῖον. Ἐπιστάμεθα πολλοὺς
ἐν ἡμῖν παραδεδωκότας ἑαυτοὺς
εἰς δεσμά, ὅπως ἑτέρους λυτρώ-
σονται. πολλοὶ ἑαυτοὺς παρέδω-
καν εἰς δουλείαν, καὶ λαβόντες
τὰς τιμὰς αὐτῶν, ἑτέρους ἐψώμι-
σαν. Πολλαὶ γυναῖκες ἐνδυνα-
μωθεῖσαι διὰ τῆς χάριτος τοῦ
Θεοῦ, ἐπετελέσαντο πολλὰ ἀν-
δρεῖα. Ιουδὶθ ἡ μακαρία, ἐν συγ-
κλεισμῷ οὔσης τῆς πόλεως, ᾐτή-
σατο παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐα-
θῆναι αὐτὴν ἐξελθεῖν εἰς τὴν
παρεμβολὴν τῶν ἀλλοφύλων·
παραδοῦσα οὖν ἑαυτὴν τῷ κιν-
δύνῳ, ἐξῆλθεν δι' ἀγάπην τῆς
πατρίδος, καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ ὄντος ἐν
συγκλεισμῷ, καὶ παρέδωκεν κύριος

Gentium in medium pro-
ferre; multi Reges & gu-
bernatores grassante pe-
stifera lue, & stragem mi-
nante, oraculo accepto,
morti seipsos tradiderunt,
vt suo sanguine cives libe-
rarent: multi ne diutius in-
ter cives seditio duraret,
civitatibus suis valedixe-
runt. Multos etiam inter
nos cognovimus, qui vt
aliis libertatis authores es-
sent, seipsos ad vincula
damnarunt: multi in serui-
tutem seipsos addixe-
runt, & laboris mercedem
accipientes, alios ciba-
runt. Multæ mulieres gra-
tiâ divinâ corroboratæ,
multa præclara & virilia
gesserunt. Beata Iudith, cũ
vrbs circumsessa esset, ro-
gavit Seniores vt sibi lice-
ret in alienigenarũ castra
exire; & periculo se obijci-
ens, propter amorẽ patri-
æ, & populi qui arcta obsi-
dione cingebatur, egressa
est & tradidit Deus Olo-

pherrem

Ὀλοφέρνην ἐν χειρὶ θηλείας. Οὐχ ἧττον αὐτὴ καὶ ἡ τελεία κατὰ πίστιν Ἐσθὴρ, κινδύνῳ ἑαυτὴν παρέβαλεν, ἵνα τὸ δωδεκάφυλον τοῦ Ἰσραὴλ μέλλον ἀπολέσθαι, ῥύσηται. διὰ γὰρ τῆς νηστείας, καὶ τῆς ταπεινώσεως αὐτῆς, ἠξίωσεν τὸν πρωτοποιητὴν δεσπότην, Θεὸν τῶν αἰώνων· ὃς ἰδὼν τὸ ταπεινὸν τῆς ψυχῆς αὐτῆς, ἐρρύσατο τὸν λαὸν, ὧν χάριν ἐκινδύνευσεν. Καὶ ἡμεῖς οὖν ἐντύχωμεν περὶ τῶν ἔν τινι* παραπλώματι ὑπαρχόντων, ὅπως δοθῇ αὐτοῖς ἐπιείκεια καὶ ταπεινοφροσύνη, εἰς τὸ εἶξαι αὐτοὺς μὴ ἡμῖν, ἀλλὰ τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ. οὕτως γὰρ ἔσται αὐτοῖς ἔγκαρπος καὶ τελεία ἡ πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ τοὺς ἁγίους μετ' οἰκτιρμῶν μνεία. Ἀναλάβωμεν παιδείαν ἐφ' ᾗ οὐδεὶς *ἐφίλει ἀγανακτεῖν, ἀγαπητοί. ἡ νουθέτησις ἣν ποιούμεθα εἰς ἀλλήλους, καλή ἐστιν, καὶ ὑπεράγαν ὠφέλιμος· κολλᾷ γὰρ ἡμᾶς τῷ θελήματι

ἴσ. παραπτώματι.

ἴσ. ὀφείλει.

phernem in manus mulieris. Non minus, perfecta in fide Esther, vt duodecem tribus Israel ab instanti exitio liberaret, periculis seipsam obiecit: per jeiunia enim & humilitatem, suppliciter orauit rerum omnium opificem Dominum, seculorum Deum; qui animi eius humilitatem cernens, populum liberavit, cuius gratia periculum adjerat. Oremus igitur & nos, pro eis qui in calamitatem aliquam inciderunt, vt moderatio & humilitas eis concedatur, quibus instructi, non nobis sed voluntati divinæ cedere possint. Sic enim apud Deum & sanctos vberem & perfectam cum misericordia recordationem, obtinebunt. Sectemur, dilecti, disciplinã, propter quã nemo irasci debet; admonitio quã alij alios commonefacimus, bona est, & apprime vtilis, voluntati enim divinæ nos agglutinat. Sic enim

τοῦ Θεοῦ. οὕτως γάρ φησιν ὁ ἅγιος λόγος. Παιδεύων ἐπαίδευσέν με ὁ κύριος, καὶ τῷ θανάτῳ οὐ παρέδωκέν με. ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται. Παιδεύσει με γάρ, φησιν δίκαιος ἐν ἐλέει, καὶ ἐλέγξει με. ἔλαιον δὲ ἁμαρτωλῶν μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλήν μου· καὶ πάλιν λέγει, Μακάριος ἄνθρωπος ὃν ἤλεγξεν ὁ κύριος, νουθέτημα δὲ παντοκράτορος μὴ ἀπαναίνου· αὐτὸς γὰρ ἀλγεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν· ἔπαισεν, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἰάσαντο· ἑξάκις ἐξ ἀναγκῶν ἐξελεῖταί σε, ἐν δὲ τῷ ἑβδόμῳ οὐχ ἅψεταί σου κακόν. ἐν λιμῷ ῥύσεταί σε ἐκ θανάτου. ἐν πολέμῳ δὲ ἐκ χειρὸς σιδήρου λύσει σε· καὶ ἀπὸ μάστιγος γλώσσης σε κρύψει. καὶ οὐ μὴ φοβηθήσῃ κακῶν ἐπερχομένων· ἀδίκων καὶ ἀνόμων καταγελάσῃ· ἀπὸ δὲ θηρίων ἀγρίων οὐ μὴ φοβηθῇς· θῆρες γὰρ ἄγριοι εἰρηνεύσουσίν σοι. εἶτα

enim dicit ſacer ſermo, *Caſtigans caſtigavit me Dominus, & morti non tradidit me. Quem enim diligit Dominus, arguit, flagellat autem omnem filium, quem ſuſcipit.* Dicit enim, *Corripiet me iuſtus in miſericordia & increpabit me, oleum autem peccatorum non impinguet caput meum.* Et rurſus dicit, *Beatus homo quem arguit Dominus, monitionem vero omnipotentis ne renuas, ipſe enim dolere facit, & rurſus reſtituit, percuſſit & manus eius ſanaverunt. Sexies de neceſſitatibus te eruet, & in ſeptimo non tanget te malum. In fame liberabit te à morte, in prælio verò de manu ferri ſolvet te. A flagello linguæ abſcondet te, & non timebis a malis venientibus. iniuſtos & iniquos deridebis, & feroces beſtias non timebis. Beſtiæ enim feræ, pacatæ erunt tibi, deinde ſcies quod in pace erit domus*

Pſal. 118. 18
Prov. 3. 11.
Pſal. 141. 5.
Iob. 5. 17.

γνώσῃ ὅτι εἰρηνεύσει σου ὁ οἶκος· ἡ δὲ δίαιτα τῆς σκηνῆς σου οὐ μὴ ἁμάρτῃ, γνώσῃ δὲ ὅτι πολὺ τὸ σπέρμα σου, τὰ δὲ τέκνα σου ὥσπερ τὸ παμβότανον τοῦ ἀγροῦ, ἐλεύσῃ δὲ ἐν τάφῳ ὥσπερ σῖτος ὥριμος, κατὰ καιρὸν θεριζόμενος, ἢ ὥσπερ θημωνία ἅλωνος καθ' ὥραν συγκομισθεῖσα· Βλέπετε, ἀγαπητοί, ὅτι ὑπερασπισμός ἐστιν τοῖς παιδευομένοις ὑπὸ τοῦ δεσπότου· ὁ γὰρ ἀγαθὸς ὢν παιδευτὴς θέλει νουθετηθῆναι ἡμᾶς, διὰ τῆς ὁσίας παιδείας αὐτοῦ. Ὑμεῖς οὖν οἱ τὴν καταβολὴν τῆς στάσεως ποιήσαντες, ὑποτάγητε τοῖς πρεσβυτέροις, καὶ παιδεύθητε εἰς μετάνοιαν, κάμψαντες τὰ γόνατα τῆς καρδίας ὑμῶν, μάθετε ὑποτάσσεσθαι ἀποθέμενοι τὴν ἀλαζόνα καὶ ὑπερήφανον τῆς γλώσσης ὑμῶν αὐθάδειαν· ἄμεινον γάρ ἐστιν ὑμῖν ἐν τῷ ποιμνίῳ τοῦ Χριστοῦ μικροὺς καὶ ἐλλογίμους εὑρεθῆναι, ἢ * καθ' ὑπερο-

ἴσ. καθυπερέχειν.

mus tua, habitatio autem tabernaculi tui non deficiet. Scies autem quod multum semen tuum, & liberi tui erunt, quasi omnis herba campi. Et venies in sepulchrum, tanquam frumentum maturum, quod in tempore messuerunt, vel sicut acervus areæ in tempore comportatus. Videtis charissimi, protectione non carere, qui a Domino erudiuntur; cũ enim bonus sit institutor, sanctâ suâ eruditione commonefieri nos vult. Vos igitur qui prima fundamenta seditionis iecistis, in obedientia subditi estote presbyteris, & genua cordium vestrorum flectentes, in pęnitentia erudimini; deponentes gloriosam & superbam linguæ vestræ arrogantiam, discite alijs subijci: melius enim est in ouili Christi paruos & in æstimatione bona reperiri, quàm sibi videri alijs eminentiores, & extra eius

Ἴσ. ἔξω τῆς κιγκλίδος.

χὴν δοκοῦντας ἐκλειφθῆναι* ἐκ τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ. Οὕτως γὰρ λέγει ἡ πανάρετος σοφία. Ἰδοὺ προήσομαι ὑμῖν ἐμῆς πνοῆς ῥῆσιν, διδάξω δὲ ὑμᾶς τὸν ἐμὸν λόγον. ἐπειδὴ ἐκάλουν, καὶ οὐχ ὑπηκούσατε, καὶ ἐξέτεινον λόγους καὶ οὐ προσείχετε, ἀλλ' ἀκύρους ἐποιεῖτε ἐμὰς βουλάς, τοῖς δὲ ἐμοῖς ἐλέγχοις ἠπειθήσατε· τοιγαροῦν κἀγὼ τῇ ὑμετέρᾳ ἀπωλείᾳ ἐπιγελάσομαι· καταχαροῦμαι δὲ ἡνίκα ἂν ἔρχηται ὑμῖν ὄλεθρος, καὶ ὡς ἂν ἀφίκηται ὑμῖν ἄφνω θόρυβος· ἡ δὲ καταστροφὴ ὁμοία καταιγίδι παρῇ, ἢ ὅταν ἔρχηται ὑμῖν θλίψις καὶ πολιορκία. Ἔσται γὰρ ὅταν ἐπικαλέσησθέ με, ἐγὼ δὲ οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. ζητήσουσί με κακοί, καὶ οὐχ εὑρήσουσιν. ἐμίσησαν γὰρ σοφίαν, τὸν δὲ φόβον τοῦ κυρίου οὐ προείλαντο, οὐδὲ ἤθελον ἐμαῖς προσέχειν βουλαῖς· ἐμυκτήριζον δὲ ἐμοὺς ἐλέγχους. Τοιγαροῦν ἔδονται τῆς ἑαυτῶν

cancellos foras eijci. Sic enim dicit virtute omni prædita sapientia, *Ecce proferam vobis mei spiritur dictionem, docebo autem vos meum sermonem. quoniam vocabam, & non obedistis, & extendebam verba, & non attendistis. Sed irrita faciebatis mea consilia, & meis increpationibus rebelles fuistis. Itaq; & ego vestra perditione ridebo. Gaudebo autem cùm venerit vobis interitus, & cùm advenerit vobis subitò tumultus; eversio autem similis procellæ affuerit, & cùm venerit vobis tribulatio & oppressio, vel cùm venerit vobis interitus. Erit enim cùm invocabitis me, ego autem non exaudiam vos, quærent me mali, & non invenient. Oderunt enim sapientiam, verbum autem Domini non assumpserunt, neq; volebant meis attendere consilijs, subsannabant autem meas redargutiones. Ergo*

Prov. 1.23.

comedent

ὁδοῦ τοὺς καρποὺς, καὶ τῆς ἑαυτῶν
ἀσεβείας πλησθήσονται ****
****
****

*commedent viæ ſuæ fru-
ctus, et ſua ipſorum impie-
tate ſaturabuntur.* * * *
* * * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * * *

Deſiderantur hic quædam in græco,

...... ἡμῶν ὁ παντεπόπτης Θεὸς,
καὶ δεσπότης τῶν πνευμάτων καὶ
κύριος πάσης σαρκός· ὁ ἐκλεξά-
μενος τὸν κύριον Ἰησοῦν χριστὸν, καὶ
ἡμᾶς δι' αὐτοῦ εἰς λαὸν περιούσιον,
δῴη πάσῃ ψυχῇ ἐπικεκλημένῃ
τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἅγιον ὄνομα
αὐτοῦ, πίστιν, φόβον, εἰρήνην,
ὑπομονὴν, μακροθυμίαν, ἐγ-
κράτειαν, ἁγνείαν καὶ σωφρο-
σύνην, εἰς εὐαρέστησιν τῷ ὀνό-
ματι αὐτοῦ, διὰ τοῦ ἀρχιερέως, καὶ
προστάτου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, δι'
οὗ αὐτῷ δόξα καὶ μεγαλωσύνη,
κράτος, τιμὴ, καὶ νῦν καὶ εἰς πάν-
τας τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.
Τοὺς δὲ ἀπεσταλμένους ἀφ' ἡμῶν
Κλαύδιον, Ἔφηβον, καὶ Οὐαλέρι-
ον, Βίτωνα σὺν Φορτουνάτῳ, ἐν
εἰρήνῃ μετὰ χαρᾶς ἐν τάχει ἀνα-

inſpector omnium Deus,
& dominus ſpirituum &
omnis carnis, qui elegit
Dominum Ieſum Chri-
ſtum, & nos per eum in
populum peculiarem, det
omni animæ, quæ ſan-
ctum & glorioſum no-
men eius invocauerit, fi-
dem, timorem, pacem,
patientiam, lenitatem, con-
tinentiam, ſanctitatem &
ſapientiam, vt nomini eius
rectè placeat, per ſum-
mum ſacerdotem, & præ-
ſidem noſtrum Dominum
Ieſum Chriſtum, per
quem illi ſit gloria, maie-
ſtas, poteſtas, honor, &
nunc & in ſecula ſeculo-
rum, Amen. Miſſos au-
tem à nobis Claudium,
Ephebum, & Valerium,
Bitonem cùm Fortunato
in pace cum gaudio brevi

 ad

πέμψατε πρὸς ἡμᾶς, ὅπως θᾶττον, τὴν εὐκταίαν καὶ ἐπιπόθητον ἡμῖν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν, ἀπαγγέλωσιν· εἰς τὸ τάχιον καὶ ἡμᾶς χαρῆναι περὶ τῆς εὐσταθείας ὑμῶν. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν, καὶ μετὰ πάντων πανταχῇ τῶν κεκλημένων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ· δι' οὗ αὐτῷ δόξα, τιμή, κράτος, καὶ μεγαλωσύνη, θρόνος αἰώνιος, ἀπὸ τῶν αἰώνων, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ad nos remittite, vt citius votis expetitæ, & desiderandæ vestræ pacis ac concordiæ nuntium afferant, & nos de statu vestro recte ordinato citius gaudeamus. Gratia Domini nostri Iesu Christi sit vobiscum, & cum vniversis vbiq; à Deo, & per eum vocatis; per quem illi sit gloria, honor, potestas, maiestas, & dominatio sempiterna, à seculis in secula seculorum.

Amen.

Προσημείωσις.

VEteres Primitiuæ Ecclesiæ Episcopi, non tantùm gregibus sibi commissis, vt monet Paulus, sedulò attendebant, quos verbo & sermone, sanctaq; & inculpata conversatione instruebant; verumetiam, vt dilectionem Spiritus, charitatem individuam, vnam fidem, vnam Ecclesiam, & Episcopatum vnum ostenderent, curam suam et sollicitudinem ad longè dissitos extendebant, et quos viva voce propter locorum distantiam in verbo Domini, et vera pietate, erudire non poterant, per epistolas monere, consulere, obiurgare interdum, et vniversam fraternitatem (vt Cyprianus de epistolis suis ad clerum Romanum scriptis loquitur) ad deprecandam Dei misericordiam, alloqui et hortari non desinebant: dupliciq; hac ratione Christi evangelium prædicabant. Quod Clementi Alexandrino est ἐγγράφως καὶ ἀγράφως τὸν λόγον κηρύττειν, voce, scilicet, et scripto; vbi probat ἐπιστήμην τὴν διὰ τοῦ χειρὸς, quam vocat ἀγγελικὴν, non minus commodi et vtilitatis Ecclesiæ Dei adferre, quàm illam alterã, quæ διὰ τῆς γλώττης est, et κηρυκικὴ appellatur. Hinc est, quòd inter Cypriani, et aliorũ Patrum scripta, frequentes epistolæ ad clerum et plebem diversarum Ecclesiarũ, reperiantur,

Clem. Alex. lib. prim. Strom.

 huiusq;

huiusq; generis sunt quæ Encyclicæ nominantur, qualis & hæc, quæ in manibus est, non immeritò censenda est, cùm publicè in omnibus Ecclesiis primitus legeretur, licet ad vnam scripta, ac hoc nomine ab Epiphanio etiam insigniatur. Magnam autem olim inter Ecclesiam Romanam & Corinthiacam necessitudinem, & animorum coniunctionem, fuisse, præter hanc responsoriam Clementis, testantur etiam epistolæ Dionysij Corinthiorum Episcopi, quarum mentionem facit Eusebius historiæ suæ lib. 4. cap. 22. quippe, quæ eosdem Apostolos Petrum & Paulum, primos fundatores haberent, & in eadem fide conspirantes, doctrinæ consanguinitate (vt verbis Tertulliani vtar) pacis communicatione, fraternitatis appellatione, & hospitalitatis contesseratione, tanquam firmissimo glutino, inter se invicem copularentur. Ecclesiæ autem Romanæ, non suum nomen, fronti præfixit; vt modestiæ & humilitatis posteris ætatibus exemplar imitandum proponeret: & Corinthios, quos ad fraternam concordiam & humilitatem, totâ hâc Epistolâ hortatur, non tantum scripto, sed exemplo etiam suo, veram & non fucatam ταπεινοφροσύνην *doceret, quæ Basilio teste,* τῶν ἄλλων ἀρετῶν θησαυροφυλάκιον *est. Quo anno autem Episcopatus sui missa sit hæc epistola, & an Romæ esset Clemens cùm hanc scriberet, apud antiquos nullum vestigium: probabile est, non prius scriptam fuisse, quàm in exilium relegaretur, quod factum est biennio antequam martyrio vitam fineret; quod ex ipsius verbis non obscurè colligi potest, vbi de Pauli laboribus, de mortis genere, & martyrij loco disserens, ait, eum in finibus occidentis passum esse. Verisimile est, si in vrbe tum fuisset,* ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει, *vel aliquid eiusmodi, voluisse illum scribere. Adde quod statim in initio, cùm tarditatem suam in rescribendo excusat, calamitatum suarum &* περιπτώσεων, *mentionem faciat:* ἀλλ' ἐπέχω καὶ οὐδὲν ὁρίζω, *&*

ex

ex via hâc ἀβάτῳ, quam nemo ante calcavit, pedem refero. Post salutationem, quæ verbis Paulinis concipitur, Corinthios propter constantis fidei sinceritatem, propter morum probitatem, et insignem in omnibus εὐκοσμίαν καὶ εὐταξίαν, vehementer laudat, et in hoc etiam Pauli discipulum se probat, qui epistolas suas à laudibus ordiri amat. Sic enim ad Romanos, ἡ πίστις ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. sic ad Corinthios, ἐπλουτίσθητε ἐν αὐτῷ, ἐν παντὶ λόγῳ, καὶ πάσῃ γνώσει. ὥστε ὑμᾶς μὴ ὑστερεῖσθαι ἐν μηδενὶ χαρίσματι. Sed non est propositum nostrum accuratam analysin, aut longiores commentarios scribere: neque operæ typographicæ, quæ connatas has, et congenitas stricturas, præcipiti festinatione extrudunt, immaturum fœtum teneriore cura lambere, et paterni affectus γνωρίσματα simul exponere, patiuntur. Quare præter illa, quæ magis obvia erant, et supra à nobis suis locis in margine emendata sunt, quædam in præsentiarum, quæ medicam manum desiderant, vel notatu digniora videbuntur, observabimus, reliqua cùm Græcia aut Ægyptus exemplar emaculatius et perfectius, nobis subministrarint, vel in Hieronymi versionem latinam incidere contigerit, quam in bibliothecis alicubi latere, spem nobis facit, catalogus codicum Fratrum Lobiensium, quem domi habemus, scriptum ante 400 annos, ad calcem operum Fulgentij; atque utinam id aliquando eveniat, et spes nostræ, non inanes deprehendantur.

Pag. 1. παροικοῦσῃ Κόρινθον. fortè κατοικούσῃ, ad vitandam ταυτολεξίαν, cùm idem sit κατοικεῖν quod παροικεῖν, ut videre est statim in initio libri Ruth, et alibi apud 70 Seniores. Vtraque autem vox παρεπιδημεῖν significat, et sæpius pro eodem usurpatur, ac in eadem enunciatione ad maiorem evidentiam, et ἐνέργειαν adhibetur, ut apud Psalmistam, Πάροικος ἐγώ εἰμι παρὰ σοὶ καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου. et Pet. 1. 2. 22. ἀγαπητοὶ παρακαλῶ ὡς παροίκους καὶ παρεπιδήμους, &c. Sic vetus etiam inscriptio ex:

tio ex insula Delo nuper allata, in arâ ab Atheniensibus, Romanis, et alijs peregrinis qui in insula inquilini erant, Apollini consecratâ, quam inter marmora Regia in hortis Iacobæis videre licet. Quem locum, si vicinam Pinacothecam Bibliothecæ celeberrimæ coniunctam, si numismata antiqua, græca et Romana, si statuas et signa ex ære et marmore, consideres; non immeritò Thesaurum antiquitatis, et ταμιεῖον *instructissimum, nominare potes. Inscriptionem ipsam in gratiam eorum, qui eiusmodi studijs delectantur, non abs re fortè erit attexere, in qua literas vetustate abrasas, nos supplevimus, et minio rubro à reliquis distinximus.*

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΝΗΡΑΚΛΕΙΤΟΥΑΧΑΡΝΕΑ
ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΝΔΗΛΟΥΓΕΝΟΜΕΝΟΝ
ΑΘΗΝΑΙΩΝ
ΚΑΙΡΩΜΑΙΩΝΚΑΙΤΩΝΑΛΛΩΝΞΕΝΩΝ
ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΕΣΚΑΙΠΑΡΕΠΙΔΗΜΟΥΝ
ΤΕΣΕΝΔΗΛΩ
ΑΡΕΤΗΣΕΝΕΚΕΝΚΑΙΚΑΛΟΚΑΓΑΘΙΑΣΚΑΙ
ΤΗΣΠΡΟΣΤΟΥΣ
ΘΕΟΥΣΕΥΣΕΒΕΙΑΣΑΝΕΘΗΚΑΝΑΠΟΛΛΩΝΙ

Nascentis autem Ecclesiæ statum, quæ sub Imperatoribus Ethnicis, et vt plurimum persecutoribus, nullibi stabilem et permanentem locum possideret, sed (sicut olim Patriarchæ in tentorijs, et populus Israëliticus in Eremo sub pellibus) patriam cœlestem anhelans, vitam in terris vagam ac dubiam, tanquam hospes et peregrina transigeret, voces hæ appositissimæ, παροικεῖν *&* κατοικεῖν, *graphicè depingunt, et nobis ob oculos ponunt. Longum esset per singulos Patres ire, et lo-*

ca ex

ea ex illis cumulare, quibus humanæ vitæ, quam παροικίαν *vocant,* τὸ ὀλιγοχρόνιον, *et Ecclesiæ instabilem sortem promiscuè his vocibus, denotant; sufficiat vnus Iustinus, qui de Christianis sui temporis, epistolâ ad Diognetum planè aureâ, sic loquitur.* πατρίδας οἰκοῦσιν ἰδίας, ἀλλ' ὡς πάροικοι· μετέχουσι πάντων ὡς πολῖται, καὶ πάνθ' ὑπομένουσιν ὡς ξένοι· πᾶσα ξένη πατρίς ἐστιν αὐτῶν, καὶ πᾶσα πατρὶς ξένη &c.

Ἐφ' ὑμᾶς ἰδίους. *Alludit fortasse ad locum Pauli Thess.* 1. 3. 12. Ὑμᾶς δὲ ὁ κύριος πλεονάσαι, καὶ περισσεύσαι τῇ ἀγάπῃ εἰς ἀλλήλους, καὶ εἰς πάντας, καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς. *Legendum autem arbitror,* ἐφ' ὑμᾶς ἰδίως.

Δυσοίζομεν. *Ad supplendam hanc lacunam, vocem* νομίζομεν, *nec incommodo sensu, primùm substituimus, sed cum diligentius postea, & oculis acuratioribus exemplar intueremur, & vestigium minutißimum* τοῦ ο *ante* ι *cerneremus,* δυσοίζομεν, *licet rarius occurrat, reponere non dubitavimus.* δυσοίζειν *autem Hesychio est,* φοβεῖσθαι καὶ ὑποπτεύειν.

Ἐπιστροφὴν πεποιηκέναι. ἐπιστρέφεσθαι, & ἐπιστροφὴν ποιεῖν *est, curare, animadvertere, & animum adhibere, vel adijcere. Præter exempla quæ Stephanus affert, adde si placet è Rhodiaco Dionis Chrysostomi locum insignem, non tantùm vt vim vocis & proprietatem discas, sed turpe lucrum caveas; quod animi & rationis oculos occæcat, nec iustum ab iniusto, aut honestum à turpi discernere patitur.* Ἀλλ' ἔστι αὐτὸ τοῦτο ἡ μοχθηρία, τοῦ κέρδους ἕνεκα καὶ χρείας, μηδενὸς αἰσχροῦ μηδὲ ἀδίκου πράγματος ἐπιστρέφεσθαι. μηδὲ φροντίζειν ποῖον τὸ γιγνόμενον, ἀλλὰ μόνον εἰ λυσιτελές.

Pag. 2. ἀγαπητοί. *Vox hæc sede sua, & loco turbata est, & jungenda procul dubio voci præcedentis paginæ* ἀδελφοί, *quod à nobis in versione nostra factum est, vt tricæ implicati eloquij, suo ordini & juncturæ redderentur (vt loquitur Hieronymus de phrasi Paulina) & verborum fila, plano magis & expedito stamine, decurrerent. Disponere autem aptè, & figurare variè, non nisi* ῥητόρων παισὶ *concessum est.*

 Cle-

Clemens noster, nullos colores aut lumina orationis affectat, phrasis ejus simplex, rudis, et planè ἀῤῥητίρευτος *est. sed postea fusius de eius stylo, et scribendi genere.*

Pag. 3. σεμνὰ νοεῖν ἐπετρέπετε. *Fortè* προυτρέπετε, *vel* ἐπετρέφετε, *aut* ἐξετρέφετε *potius, quod idem est cum* ἀνετρέφετε *(i.e.) à teneris instituebatis, & imbuebatis.*

Οἰκουργεῖν *Pro* οἰκουργεῖν, *legendum monuit* οἰκουρεῖν *Dominus Boisius Canonicus Eliensis, vir emendatus et gravis, et in hoc literarum genere, quod ipsius eruditissimæ notæ in Chrysostomum testantur, longè versatissimus, cuius industriâ in hoc opere non leviter nos adjutos esse, profitemur. Cùm enim in apographum nostrum casu incidisset, in quo præter lacunas suppletas, nullæ tum emendationes nostræ, sed exemplar* πρωτότυπον *fide optimâ, etiam cum omnibus rugis et næuis expressum, quos nos postea emaculandos, et per otium abstergendos proposueramus, temperare sibi nō potuit, quin varia observaret: pro quibus ut illi, licet de facie adhuc ignoto, gratias agimus maximas, ita alios latere nolumus, per quos vel minimum profecimus. Verùm huic loco* αὐτουργεῖν *convenientius esse arbitramur, siquidem addit author,* τὰ κατὰ τὸν οἶκον. *In muliere enim* ἀνδρεία, *qualem Salomon postremo Proverbiorum describit, non tantùm requiritur, ut domi se contineat, et raro in publicum prodeat: quam Apostolus ad Titum 2. 5.* οἰκουρὸν ἀγαθὴν *vocat, et Clemens Alexandrinus 2. Strom. elegantissimè exprimit,* ἥτις φυλαττομένη τὰς πολλὰς τῆς οἰκίας ἐξόδους, ἀποκλείει ὡς οἷόν τε αὐτὴν τῆς πρὸς τοὺς οὐ προσήκοντας προσόψεως, προυργιαίτερον τιθεμένη τῆς ἀκαίρου φλυαρίας, τὴν οἰκουρίαν: *verumetiam, ut sedula sit instar apis oportet, nec* ἄεργον τὴν χεῖρα ἔχειν, *sed* τῷ ἀιδεῖ ἐνεργεῖν εἰς ἀγαθὰ, πάντα τὸν βίον, *ut est, apud Regum sapientissimum, ibidem. Unde idem Clemens in Pædagogo lib. 3.* ἡ δ' αὐτουργία ταῖς γυναιξὶ μάλιστα τὸ γνήσιον ἐπιφέρει κάλλος, γυμνάζουσα τὰ σώματα αὐτῶν, καὶ σφᾶς αὐτὰς δι' αὐτῶν κοσμοῦσα· οὐ τὸν ὑπ' ἄλλων πεπονημένον προσφέρουσα κόσμον ἄκοσμον, καὶ ἀνελεύθερον καὶ ἐπιεικῆ· ἀλλὰ τῆς ἑκάστης σώφρονος γυναικὸς διὰ τῶν χειρῶν

αὐτῆς

αὐτῆς, ὁπότε χρήζοι μάλιστα, ἀρκούμενον καὶ ἐξυφαινόμενον. *& supra eiusdem libri cap.* 10. τῆς γυναικείας αὐτουργίας *varias species enumerat*, ταλασιουργίαν *scil.* ἱστουργίαν *&c. ad quem te remittimus.*

Πάντες ἐπιταπεινοφρονεῖτε. *Ad locum Petri* 5.5. *respexisse hic Clementem nostrum arbitror*, πάντες δὲ ἀλλήλοις ὑποτασσόμενοι τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε. *Vnde infra pag.*39. ἐνδυσώμεθα τὴν ὁμόνοιαν ταπεινοφρονοῦντες, *et passim in hac Epistola Corinthios vt humilitate se ornent, et humilitatem cum concordia induant, hortatur: quæ cæterarum virtutum meritò à Basilio* θησαυροφυλάκιον *vocatur, et à Chrysostomo*, μήτηρ, καὶ ῥίζα, καὶ τροφὸς, καὶ ὑπόθεσις, καὶ σύνδεσμος τῶν ἀγαθῶν.

Μᾶλλον διδόντες. *Alludit ad locum Act.*20.35. Μακάριόν ἐστι διδόναι μᾶλλον, ἢ λαμβάνειν. *De quo loco Iosephus scriptor Christianus (quem nos ex codice* MS. *Cantabrigiensi descriptum habemus) in* Ὑπομνηστικῷ *suo, quæstione* 121. *sic habet.* Τίνες εἰσὶν αἱ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων μαρτυρίαι παρηγμέναι, ὡς τὰς γραφὰς οὐκ ἐχούσαι; Ματθαῖος φησὶ ὅτι τῇ οἰκήσει τοῦ Ιωσὴφ ἀπὸ τῆς ἐξ Αἰγύπτου ἀνόδου, εἰς τὴν Ναζαρὲθ μετὰ τοῦ κυρίου ἐλθὼν δὲ ᾤκησε τὴν Ναζαρὲθ, ἵνα πληρωθῇ τὸ γεγραμμένον, Ὅτι Ναζαραῖος κληθήσεται. Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους φησὶ, διὸ λέγει. Ἔγειραι ὁ καθεύδων καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστὸς καὶ πάλιν, γέγραπται Ἐγένετο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν, ὁ δεύτερος εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν· καὶ τοῖς ἐν Μιλήτῳ πρεσβυτέροις διαλεγόμενος φησί, Μνημονεύετε, ὅτι μακάριον ἐστι διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν. *His adde, si placet, locum Chrysostomi, quem nos ex Catena græca in Acta & Epistolas Canonicas eruimus, quæ in Bibliotheca Novi Collegij huius Academiæ servatur, & longè alia est ab ea, quæ sub Oecumenij nomine, in lucẽ prodijt.* Καὶ ποῦ εἶπεν; ἴσως ἀγράφως παρέδωκαν οἱ ἀπόστολοι. ἢ ἐξ ὧν αὐτῆς συλλογίσαιτο δῆλον. καὶ γὰρ ἔδειξε τὴν παῤῥησίαν τὴν πρὸς τοὺς κινδύνους, τὴν συμπάθειαν τὴν πρὸς τοὺς ἀρχομένους, τὴν διδασκαλίαν τὴν μετὰ παῤῥησίας, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν ἀκτημοσύνην. τοῦτο δὲ καὶ ἀκτημοσύνης μεῖζον, εἰ γὰρ ἐκεῖ, πώλησόν σου φησὶ τὰ ὑπάρχοντα, εἰ θέλεις τέλειος εἶναι· ὅταν πρὸς τὸ μηδὲν λαμβάνειν, καὶ ἑτέρους τρέφῃ, τί τούτου ἴσον; ἐπὶ βαθμοὺς, ῥίψαι τὰ αὐτοῦ. δεύτερος, ἑαυτῷ ἐπαρκεῖν, τρίτος, καὶ ἑτέροις, τέταρτος, τὸ καὶ κηρύττοντα ἐξουσίαν ἔχοντα λαμβάνειν, μὴ λαμβάνειν. ὥστε πολὺ τῶν ἀκτημόνων οὗτος βελτίων ἦν.

Ἐφοδίοις τοῦ Θεοῦ ἀρκούμενοι. *Fortè doctrinam ſalutis ex ſacris ſcripturis hauſtam intelligit, vt Baſilius ad Meletium Epiſt. 56.* ὠφέλιμα διδάγματα, ἢ ἐφόδια πρός τε τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα, καὶ τὸν μέλλοντα. *Sic Cyrillus Hieroſ. catech. 5. vult catechumenos ſuos fidem in cordibus inſculptam habere,* καὶ ἐπ' αὐτῆς λέξεως μνημονεῦσαι, *i. e. verba ipſa ſymboli mente & memoria tenere,* καὶ ἐφόδιον ἔχειν ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς. *Vel potius* τὰ βιωτικὰ *ad victum et veſtitum neceſſaria* τῶν ἐφοδίων *nomine intelligenda ſunt, vt Paulus ad Timotheum 1. 6. 8.* Ἔχοντες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα. *et ad Hebræos 13. 5.* Ἀφιλάργυρος ὁ τρόπος, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσιν.

Προσέχοντες τῶν λόγους. *Totus hic locus corruptus, et ſic fortè reſtituendus,* προσέχοντες τοῖς λόγοις *(licet* προσέχειν *cum quarto caſu hoc ſenſu interdum iunctum reperiatur, vt Iſaiæ cap primo bis,* προσέχετε νόμον Θεοῦ, & χρίσιν χηρῶν οὐ προσέχοντες) αὐτοῦ ἐπιμελῶς, οἱ ἐνεστερνισμένοι ἦσαν τοῖς σπλάγχνοις, καὶ τὰ μαθήματα αὐτοῦ *(i. e. documenta, vel magiſteria, vt Cypriani verbo vtar)* ἦν πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν.

Pag. 4. Ὑπὲρ πάσης ἀδελφότητος. *Sic Petrus 1. 2. 17.* τὴν ἀδελφότητα ἀγαπᾶτε *Sub lege olim, non tantum qui eiſdem parentibus erant prognati, ſed qui eiuſdem tribus, qui eorundem ſacrorum, et eiuſdem verbi participes erant, Fratres vocabantur, vt Barnabas apud Clementem Alex. 2. Strom.* ὁ νόμος ἀπαγορεύει ἀδελφῷ δανείζειν, ἀδελφὸν ὀνομάζων, οὐ μόνον τὸν ἐκ τῶν αὐτῶν φύντα γονέων, ἀλλὰ καὶ ὃς ἂν ὁμόφυλος ᾖ ὁμογνώμων τε, καὶ τοῦ αὐτοῦ λόγου κεκοινωνηκώς. *Sic in primitiva Eccleſia, cùm Chriſtiani animo animaq; inter ſe miſcerentur, et omnia præter vxores indiſcreta haberent, vt loquitur Tertullianus, Fratres propter hanc* περὶ ἀλλήλους φιλοστοργίαν καὶ ἀγάπην *dicebantur et habebantur, præcipuè verò quia vnum patrem Deum (vt idem Tertullianus in Apologetico) agnoſcerent, vnum ſpiritum ſanctita-*

tis

tis biberent, et de eiusdem ignorantiæ utero ad unam veritatis lucem expavissent. Sic Chrys. hom. 25. in epist. ad Heb. exponens v. 11. 5. primæ ad Cor. Ἀδελφὸν ἐνταῦθα λέγων, πάντα τὸν πιστὸν ἁπλῶς, οὐ τὸν μονάζοντα. τί γὰρ ἐστι τὸ ποιοῦν τὴν ἀδελφότητα; τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας, τὸ δύνασθαι καλέσαι πατέρα τὸν Θεόν. ὥστε ὁ μὲν κατηχούμενος κἂν μοναχὸς ᾖ, οὐκ ἀδελφός, ὁ δὲ πιστὸς κἂν κοσμικὸς ᾖ, ἀδελφός ἐστιν. εἰ τίς φησιν ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος; οὐδὲ γὰρ ἴχνος τότε μονάζοντος ἦν, ἀλλὰ πάντα πρὸς κοσμικοὺς διελέγετο ὁ μακάριος Παῦλος. *Hinc apud Cyprianum, Fratrum et fraternitatis frequentissima mentio, et toties in Epistolarum fine, illud repetitum.* Fraternitatem universam meo nomine salutate, *et*, Fraternitatem, quæ vobiscum est, multum à me salutate. *O tempora verè aurea, et mores Christo, ac sacrosancto eius nomine dignissimos! cùm unanimitas in Ecclesia floreret, et populus omnis Christianus in solidam corporis unitatem arctissimæ concordiæ glutino copularetur. Longè aliter in his novissimis diebus, et mundi senio (quod deflere facilius est, quàm corrigere) cùm iurgijs et contentionibus in religione, quam vinculum pacis esse oporteret, Christi tunica inconsutilis et individua, in varias partes scinditur, et corpus eius mysticum discidio compaginis separatur (ut loquitur Cyprianus) ac divulsis laceratione visceribus in frusta descerpitur. Fraternitas omnis hodie exstincta est, et unanimitas primæva non tantùm diminuta, de quo Cyprianus suis temporibus queritur, sed è medio penitus sublata esse videtur.* Dij meliora pijs.

Επι τα πλάτη της καρδίας. *Sic Proverb. 7. 3.* ἐπίγραψον ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς καρδίας σου, *hoc est,* ἐπὶ τοῦ στήθους: *verùm ego Clementem nostrum respexisse potius arbitror, ad tabulas lapideas, in quibus digito Dei leges insculpebantur, et ad locum Apostoli ad Corinthios 2. 3. 3.* οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίναις. *et Ieremiæ 31. 33. quem locum Paulus ad Hebræos bis laudat,* διδοὺς δώσω νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρ-

πλάκας αὐτῶν, γράψω αὐτούς. *Sic Cyrillus Alex. ut est in Catena in Psalmos collectore Niceta, quam nos MS habemus, ad vers. 11. Psal.* ρια. ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρυψα τὰ λόγιά σου· τουτέστιν ἐν τῷ ταμείῳ τῆς ψυχῆς ἀνεξάλειπτον ἐνεκόλαψα τὴν μνήμην τῶν ἐντολῶν σου, ὅπως ἀεὶ ταύτας ὁρῶν καὶ μνημονεύων μὴ ἁμάρτω σοι. *Ubi rationem reddit, cur Domini præcepta in intimis cordium nostrorum penetralibus recondi debeant, et similitudine elegantissimâ à thesauris, et pretiosis* κειμηλίοις *petita, illustrat. Sic Cyrillus Hieros. catech. 5. de fidei dogmate.* ἐν ὀλίγοις τοῖς στίχοις τὸ πᾶν δόγμα τῆς πίστεως περιλαμβάνομεν, ὃ περ καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς λέξεως μνημονεῦσαι ὑμᾶς βούλομαι, καὶ παρ' ἑαυτοῖς μετὰ πάσης σπουδῆς ἀπαγγεῖλαι, οὐκ εἰς χάρτας ἀπογραφομένους, ἀλλ' ἐν καρδίᾳ τῇ μνήμῃ στηλογραφοῦντας, φυλαττομένους ἐν τῷ μελετᾷν. *et paulò infra,* βλέπετε οὖν ἀδελφοὶ, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς νῦν παραλαμβάνετε, καὶ ἀπογράψασθε αὐτὰς εἰς τὸ πλάτος τῆς καρδίας ὑμῶν, *ubi ex comparatione superiorum* ἐπὶ τὰς πλάκας *reponi debere, ad oram libri nostri ante aliquot annos observavimus, atq; ita hoc loco apud Clementem legendum esse, non dubium est.*

Πᾶσα δόξα. *Hucusq; laudantur Corinthij, & illorum pij, sancti & religiosi mores ipsis ob oculos ponuntur, ut vituperium propter vitia in quæ degenerarunt, acrius illorum animos pungeret.* ἱκανὸν μὲν γὰρ καὶ καθ' ἑαυτὸ ἡ κατηγορία πλῆξαι *(ut Chrys. in 2. vers. 11. cap. primæ ad Corinthios)* ὅταν δὲ παρὰ θέσιν ἑτέρων κατωρθωκότων καὶ ἐγκωμιαζομένων γίνηται, μεῖζον ἔχει κέντρον. *Transitio autem paulò abruptior est, & maioris evidentiæ causa, quædam addi posse videntur, ut,* Ἀλλὰ νῦν οἷα ἐξ οἵων, *vel tale aliquid. Sed Photius Criticorum pater in* μυριοβίβλῳ, *hoc multis ante nos seculis deprehendit, qui in hac genuina, et altera etiam epistola, quæ falso sub Clementis nomine ferebatur,* νοήματα *quædam caussatur* ἐῤῥιμμένα πως, καὶ οὐ συνεχῆ τὴν ἀκολουθίαν φυλάττοντα: *quare nos nihil mutamus, aut addimus, sed ut excusatior fiat Clemens noster, præter ea quæ supra in epistola ad lectorem, de Apostolicorum virorum stylo breviter*

viter tetigimus, καὶ ἄκρῳ δακτύλῳ; *placet hic quædam de phrasi et charactere illorum temporum subtexere, postea, licet sæpius occasio offeratur, altum silentium promittimus. In Ecclesiæ infantia, veterum Patrum docendi et scribendi ratio, plana, simplex et brevis fuit, non ad delectationem aurium, sed animarum salutem comparata: quippe qui fidem non in* εὑρεσιλογίᾳ, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει τῶν θείων γραφῶν *ponerent, ut loquitur Cyrillus Hieros. catechesi quarta, et auditores haberent, qui,* νηπιωδεστέρων καὶ γαλακτώδους εἰσαγωγῆς, *indigerent. Hinc Methodius apud Epiphanium*, τὸ μὲν οὖν παλαιὸν βραχὺ παντελῶς τὸ περὶ ἐξήγησιν ἦν, φιλοτιμουμένων μὴ τέρπειν, ἀλλὰ ὠφελεῖν τοὺς παρόντας. *Sic Greg. Nazianz. orat. 21.* ἦν ὅτε ἤκμαζε τὰ ἡμέτερα, καὶ καλῶς εἶχεν, ἡνίκα τὸ μὲν περιττὸν τοῦτο καὶ κατεγλωττισμένον τῆς θεολογίας καὶ ἔντεχνον, οὐδὲ πάροδον εἶχεν εἰς τὰς θείας αὐλάς. *Hinc Hieronymus de Didymo*, Imperitus sermone est, & non scientia, Apostolicum virum ex ipso sermone exprimens, tam sensuum nomine, quàm simplicitate verborum; *quod et ipse Didymus sub finem tractatus sui de S. sancto, de seipso fateri non erubescit. Immo et ipsi Apostoli* ἄγροικοι, ἀμαθεῖς, ἀγράμματοι καὶ ἀσύνετοι *habebantur, ut Chrys. homil. 3. in epist. priorem ad Corinthios: et in præfatione sua ad Romanos,* οὐδὲν ἀμαθέστερον πέτρου, οὐδὲν ἰδιωτικώτερον παύλου· καὶ τοῦτο αὐτὸς ὁμολογεῖ, καὶ οὐκ ἠσχύνετο λέγων· Εἰ δὲ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει· *Et in expositione Psalmi 46.* ἰδιώτας, ἀσήμους, ἀπόλιδας, μονοχίτωνας, ἀνυποδέτους, γυμνοὺς *et* ἰχθύων ἀφωνοτέρους *eosdem vocat. Sic Greg. Nyssenus ad illud Psalmistæ* Ἐκ στόματος νηπίων, *ut est in Catena nostra in Psalmos,* Ἄλλως καὶ τύπος ἦν τῶν ἀποστόλων, καὶ γὰρ οὗτοι ἰδιῶται σφόδρα ὄντες καὶ τῶν ἰχθύων αὐτῶν ἀφωνότεροι, τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐσαγήνευσαν. *Sic Theodoretus de curandis Græcorum affectibus sermone 8. de Apostolorum scriptis.* Τὰ γὰρ δὴ τούτων ξυγγράμματα ἁπλᾶ γε ὄντα, καὶ τῆς ἑλληνικῆς γεγυμνωμένα λαμπρότητος καὶ κομψείας, καὶ μὲν δὴ καὶ σμικρὰ καὶ ὀλίγα, πᾶσιν ἀνθρώποις ἐστὶν ἀξιέραστα. *Sic Basilius ad Libanium.* Ἀλλ' ἡμεῖς μὲν, ὦ θαυμάσιε,

μωσεῖ

μωσεῖ καὶ ἠλίᾳ, καὶ τοῖς οὕτω μακαρίοις ἀνδράσι συνέστημεν, ἐκ τῆς βαρβάρου φωνῆς διαλεγομένοις ἡμῖν τὰ ἑαυτῶν; καὶ τὰ παρ' ἐκείνων φθεγγόμεθα, νοοῦντες ἀληθῆ, λέξιν δ' ἀμαθῆ. *Sic Hieronymus in 3. cap. ad Ephesios.* Nos quotiescunq; solœcismos, aut tale quid annotamus, non Apostolum pulsamus, vt maleuoli criminantur, sed magis Apostoli assertores sumus, quòd Hebræus ex Hebræis, absq; rhetorici nitore sermonis, & verborum compositione, & eloquij venustate, nunquam ad fidem Christi totum mundum transducere * voluisset, nisi Evangelizasset eum non in sapientia verbi, sed in virtute Dei. *et ibidem paulò infra,* Iste igitur qui solœcismos in verbis facit, qui non potest hyperbaton reddere, sententiamq; concludere, audacter sibi vendicat sapientiam. *Vide eiusdem Epistolam ad Algesiam, vbi sensus involutos, eloquium implicatum, et artis grammaticæ imperitiam in Paulo notat, et dictum illud,* Etsi imperitus sermone, non tamen scientiâ, *non de humilitate, sed de conscientiæ veritate, ab ipso prolatum esse affirmat. Sed hæc hactenus, et fortasse plura quam par erat.*

f. valuisset.

Πλατυσμὸς, *vt Cyrillus in Catena nostra in Psalmos interpretatur, est* πραγμάτων * εὐθυμία καὶ εὐρυχωρία *Corinthus enim illis temporibus vt Chrysost. in argumento prioris ad Corinth: epistolæ author est, vrbs magna fuit* καὶ πολυάνθρωπος, πλούτου καὶ σοφίας ἕνεκεν θαυμαστή· καὶ τῆς ἑλλάδος τὸ κεφάλαιον· τὰ γὰρ ἀθηναίων καὶ λακεδαιμονίων ἀθλίως διέκειτο λοιπὸν, τῆς ἀρχῆς πάλαι μεταπεσούσης.

ἴσ. εὐθηνία

Pag. 5. Καθῆκον τοῦ Χριστοῦ. *Legendum forte* χριστιανῷ. *est autem* καθῆκον *idem quod* πρέπον *vt Cl. Alex. Pædag. lib. 1. vbi ex Stoicorum schola* καθῆκον *definit, esse* τὸ κατορθούμενον κατὰ τὴν τοῦ λόγου ὑπακοήν.

Pag. 7. Δαβὶδ φθόνον ἔσχεν, *fortè* ὕπεσχεν.

Pag. 8. Στύλοι. *Christus est Ecclesiæ fundamentum, vt*

Paulus

Paulus ad Corinth. 1. 3. 11. Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. *Sic Cyrillus Alex. in Micheam de Ecclesia loquens*, τεθεμελίωται γὰρ ἐπὶ πέτραν, καὶ ἔστιν αὐτῆς ἔρεισμα Χριστός, κρηπὶς ἀκράδαντος, καὶ διηνεκὴς ἀσφάλεια, σωτήρ τε καὶ λυτρωτής. *Apostoli verò passim in scriptis Patrum, mundi & Ecclesiæ* στύλοι *vocantur. Ignatius ad Philad.* στύλοι τοῦ κόσμου οἱ ἀπόστολοι. *Sic Basilius ad vers. 4. Psal. 73. ut est in Catena nostra*, τὴν συνεκτικὴν τῆς γῆς δύναμιν στύλους εἰρῆσθαι νόησον. εἰσὶ καὶ στύλοι τῆς Ἱερουσαλὴμ οἱ ἀπόστολοι, κατὰ τὸ εἰρημένον, στύλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας. *Sic Chrysostomus in Ethico hom. 10. ad Ephes.* πολλοὺς ἔστιν ἰδεῖν ὡς στύλους ἑστῶτας, οἶδε γὰρ καὶ ἀνθρώπους στύλους καλεῖν, οὐ τῇ δυνάμει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ κάλλει πολὺν παρέχοντας κόσμον, κεφαλὰς ἔχοντας κεχρυσωμένας. *sic homil. 32. ad Rom: ubi urbis Romæ, in qua Petrus & Paulus passi & sepulti sunt, encomium elegantissimum habetur.* Διὰ τοῦτο θαυμάζω τὴν πόλιν, οὐ διὰ τὸν χρυσὸν τὸν πολύν, οὐ διὰ τοὺς κίονας, οὐ διὰ τὴν ἄλλην φαντασίαν, ἀλλὰ διὰ τοὺς στύλους τῆς ἐκκλησίας τούτους. *Sic Cæsarius de Paulo resp. ad quæstionem* 20. Ἀπειθῶν γὰρ [illegible] καὶ [illegible] λύκος χριστιανοὺς Παῦλος, ὁ νῦν τῆς ἐκκλησίας στύλος, ἡ ὑψηλόφωνος τῆς πίστεως σάλπιγξ. *Sic Theodoretus de Petro, orat.* περὶ ἀγάπης. Οὕτω τὴν οἰκουμένην σαλευομένην ὁ μέγας οὗτος στύλος ὑπήρεισε, καὶ καταπεσεῖν οὐκ εἴασε παντελῶς, ἀλλ' ἀνώρθωσε καὶ ἑδραίαν ἀπέφηνε. *Nec tantum* στύλοι *sed* βάρεις *etiam &* πύργοι τῆς ἐκκλησίας *vocantur: unde Cyrillus Alex: ut est in Catenâ nostra ad vers. 4. Psal.* μζ. βάρεις ὀνομάζεσθαί φαμεν τοὺς ἐπισήμους μάλιστα τῶν πύργων, οἵ περ ἂν εἶεν ἐν τειχῶν περιβολαῖς· οὐδὲν οὖν ἄρα τὸ ἀπεικός, ἅτε δὴ πόλεως ἅπαξ τῆς ἐκκλησίας ὠνομασμένης, βάρεις αὐτῆς εἶναι λέγειν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ἤγουν τοὺς καθάπαξ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν διδασκάλους καὶ μυσταγωγούς· εἶεν γὰρ ἄν, βάρεις, οἱ μεγάλοι καὶ ἐξαίρετοι τῆς τοῦ Θεοῦ πόλεως, οἱ ἐν αὐτῇ ὑπερέχοντες. *& Chrysostomus ad vers. 13. eiusdem Psalmi ex eadem Catena.* ἢ βάρεις, ἤτοι πύργους τῆς ἐκκλησίας, τοὺς ἁγίους εἶναι φαμὲν ἀποστόλους τε καὶ εὐαγγελιστάς. *Non ignoro tamen, interdum etiam titulum* θεμελίου *&* κρηπῖδος, *Apostolis communicari, quia scilicet Ecclesiam supra fundamentum quod est Christus, fundarunt & condiderunt, vel ut Igna-*

tius ad Philad. loquitur, ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ οἰκείοις ἱδρῶσι καὶ πόνοις ἱδρύσατο. *Vnde Chrys. hom. 2. in Psal. 50.* Ἄκουε τί φησι Πέτρῳ, τῷ στύλῳ, τῇ κρηπῖδι, τῷ διὰ τοῦτο κληθέντι Πέτρῳ ἐπειδὰν τῇ πίστει πεπετρωμένος ἦν. *& paulò infra ibidem*, ὁ στύλος τῆς ἐκκλησίας, ἡ κρηπὶς τῆς πίστεως, ἡ κεφαλὴ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων ὁ Πέτρος. *Sic Hesychius presbyter in encomio Divi Andreæ apud Photium in* Μυριοβίβλῳ. Σάλπιγξ ἡμᾶς ἱερατικὴ πρὸς πανήγυριν ἤγειρεν Ἀνδρέας, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων πρωτότοκος, ὁ πρωτοπαγὴς τῆς ἐκκλησίας στύλος, ὁ πρὸ Πέτρου Πέτρος, ὁ τοῦ θεμελίου θεμέλιος, ὁ τῆς ἀρχῆς ἀπαρχή.

Τοὺς ἀγαθοὺς ἀποστόλους *fortè* ἁγίους *scribendum, vel potius* πρώτους *seu* κορυφαίους, *cùm primitus per contractionem scriberetur* αους, *quod est* πρώτους.

Ἐπὶ τέρμα τῆς δύσεως. *Petrum et Paulum Romæ sub Nerone martyrio vitam finiisse, notius est, quàm vt in dubium vocetur. De tempore autem, opinio duplex est, quidam volunt eodem die et anno passum esse vtrumq; vt Eusebius ex Dionysio Corinthiorum episcopo, et Caio scriptore ecclesiastico; alij eodem die, sed anno vno interiecto. Vide magni Scaligeri notas in Eusebium. Anonymus autem scriptor de certaminibus, peregrinationibus, vita et morte Petri et Pauli, quem Dominus Pettæus, Illustrissimi Arundeliæ Comitis sacellanus, è Græcia secum advexit, Paulum quinq; annis post Petrum martyrio sublatum, author est, et Iustinum et Irenæum huius sententiæ* ἀρχηγοὺς *laudat; eius verba ita se habent.* Λέγουσι δέ τινες προλαβεῖν τὸν Πέτρον ἐνιαυτὸν ἕνα, καὶ τὸ μακάριον ἐκεῖνο δέξασθαι καὶ σωτηρικὸν πάθος, τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων προθέμενον· ἀκολουθῆσαι δὲ τούτῳ, τὸν μέγαν ἀπόστολον Παῦλον, ὡς Ἰουστῖνος καὶ Εἰρηναῖος φασὶν ἐφ' ὅλοις ἔτεσι πέντε· καίγε τούτοις ἐγὼ πείθομαι μᾶλλον· *Ex hoc tractatu, siquidem occasio non incommoda hoc loco se offert, placet non nulla* ἐν τάξει προσθήκης καὶ περιουσίας *de Petro et Clemente nostro eius successore subiungere, quæ non ingrata fore legentibus arbitror.* Ἐπιμείνας τε, *scil. Petrus*,

ἐν

ἐν Βρεττανίᾳ ἡμέρας τινάς, καὶ πολλοῖς τῷ λόγῳ φωτίσας τῇ χάριτι, ἐκκλησίας τε συστησάμενος, ἐπισκόπους τε, καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους χειροτονήσας, δωδεκάτῳ ἔτει τοῦ καίσαρος Νέρωνος, αὖθις εἰς ῥώμην παραγίνεται· ἔνθα καὶ τὸν Λῖνον τελειωθέντα εὑρηκὼς τὸν Κλήμεντα αὐτ' αὐτοῦ κεχειροτόνηκεν, ἀπαναινόμενον καὶ τὴν προστασίαν παραιτούμενον· ὃν καὶ λόγοις ἱκανοῖς πείσας, καὶ θαρρεῖν προστρεψάμενος, ὅτι τὸν αὐτοῦ τῶν λόγων ἀναβιβάζει καθέδραν. *et paulò infra*, Οἱ οὖν στρατιῶται παραχρῆμα πάντας συλλαβόμενοι (*scil. qui Christo nomen dederant*) ἐπὶ τὸν τῶν καταδίκων ἄγουσι τόπον· καὶ τὸν μὲν Κλήμεντος ὡς συγγενοῦς τοῦ καίσαρος φείδονται. Ἡρωδίωνα δὲ καὶ Ὀλυμπᾶν, σὺν ἅμα πλήθει, τῇ τοῦ ξίφους ὑπάγουσι τιμῇ. Πέτρον δὲ τὸν μέγαν τοῦ κυρίου ἀπόστολον * ἀντιστρέψας τῷ σταυρῷ προσπηγνύουσιν, ἐφ' ᾧ τὰς ἐκ τῶν ἥλων ὀδύνας παραπλησίως τῷ χριστῷ καὶ θεῷ ἡμῶν καὶ αὐτὸς ὑπομείνας, τὴν καθαρὰν αὐτοῦ ψυχὴν καὶ ἀμόλυντον, εἰς χεῖρας θεοῦ παρατίθεται. Κλήμης δὲ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ καὶ ἐπίσκοπος, τὸ πολύτιμον αὐτοῦ σῶμα μεγαλοπρεπῶς ἐνταφιάσας, ἐν τόπῳ ἐπισήμῳ κατέθετο.

* Vide Theodoret. περὶ ἀγάπης.

Pag. 9. Δαναΐδες καὶ Δίρκη. *Nemo est qui primo intuitu, non videat hæc aliena esse ab hoc loco, et planè contra authoris mentem, qui verba eius quæ paulò supra habentur, vel leviter perpenderit; vbi relictis antiquis exemplis sui seculi et ὑπογυιότερα (vt verbo Demosthenis vtar) in medium proferre pollicetur. Errori autem huic, si coniecturæ locus, ansam præbuisse Clementis Alexandrini lectionem verisimile est, qui libro 4. Strom: dum repetit quæ infra sub finem huius epistolæ habentur, et huius loci ἀπαγγελτικὰ sunt, post exempla Iudith et Esther, addit ex prophana historia, et poëtarum fabulis, fortium mulierum facta nonnulla, quæ gladios, ignes, et tormentorum cruciatus, constanti animo et masculo contempserunt (quod etiam in libro ad Martyras à Tertulliano factum esse, deprehenditur) inter quas, Danai filias, et Danaidis authorem memorat, qui illarum historiam carmine heroico conscripsit. Vnde factum est, vt cum in margine vetusti alicuius exemplaris hæ vo-*

ces primùm ſcriberentur, ab imperito librario poſtea in textum irrepſerint; quas nos idcirco vncis incluſas à reliquis diſcrevimus. non ineptè tamen retineri poſſunt, ſi ὡς *particula præmittatur, ſed prior ſententia magis arridet.*

Ἐπὶ τὸν δρόμον κατηντήσαν. *Fortè* εἰς, *vt infra pag. 33.* εἰς πέπειρον καταντᾷ. *Sic Paulus ad Epheſ. 4. 13.* μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως. *et ad Philip. 3. 11.* Εἴ πως καταντήσω εἰς ἐξανάστασιν τῶν νεκρῶν. *Malim tamen deleta præpoſitione,* κατηνύσαν, *legere, alludendo ad illud Pauli 2. Timoth. 4. 7.* τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα.

Ταῦτα, ἀγαπητοί. *Hîc mutato ſtylo, ſuperioris obiurgationis aſperitatem, blandiore alloquio lenit & emollit,* καὶ κουφότερα παρεμβάλλων, *vt alicubi loquitur os aureum,* καὶ πιθεὶς ἑαυτὸν μέσον, τὸ σφόδρον τῆς ἐπιπλήξεως λεαίνει. *Atq; in hoc veri, fidelis, & ſolliciti paſtoris partes exequitur, cui ab Apoſtolo vtrumq; munus hortandi, ſcilicet, & obiurgandi, pariter iniungitur: quorum alterutrum, metu vel adulatione negligere,* οὐ διδασκάλου, *vt Chryſoſt. in epiſt. ad Galatas,* ἀλλὰ λυμεῶνος ἂν εἴη, καὶ πολεμίου. *Sic Chriſtus exemplo ſuo Apoſtolos inſtituit, quos interdum laudat et beatos prædicat, interdum verò acriter increpat et obiurgat. Sic Apoſtolus Clementem docuit, qui ſæpenumero in epiſtolis ſuis (vt Chryſoſt. ibidem)* καθ' ἴχνος τοῦ διδασκάλου βαίνων, ποικίλλει τὸν λόγον πρὸς τὴν τῶν μαθητευομένων χρείαν, νῦν μὲν καίων καὶ τέμνων, νῦν δὲ προσηνῆ φάρμακα ἐπιτιθείς. νῦν μὲν ἐν ῥάβδῳ, νῦν δὲ ἐν ἀγάπῃ καὶ πνεύματι πραότητος ἐρχόμενος, *vt de ſeipſo ad Corinthios loquitur.*

Ἐν τῷ αὐτῷ ἐσμὲν σκάμματι. Σκάμμα *non tantum locum certaminis & agonis, ſed certamen ipſum ſignificat, atq; hoc ſenſu intelligendus eſt Balſamon ad canonem 63 ſynodi ſextæ in Trullo, vbi de Simeone Metaphraſte, ſic loquitur.* Χάρις τίνω τῷ μακαρίτῃ μεταφραστῇ, τῷ τὰ μαρτυρικὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας.

ἀληθείας σκάμματα, πολλοῖς πόνοις καὶ ἱδρῶσι καταχαλλωπίσαντι, εἰς ὕμνον Θεοῦ, καὶ δόξαν αἰωνίζουσαν τῶν ἁγίων μαρτύρων. *interpres vertit foßas, sed non adeo rectè. Sic paßim apud Chrisostomum* πρὸς μείζονα ἐκλήθημεν σκάμματα, & πρὸς μακρότερα ἀπεδύσαμεν σκάμματα· *Interdum etiam vita nostra in terris, misera, laboriosa, molestiis ac difficultatibus plena, & varijs* τῶν ἀντιπάλων *tentationibus obnoxia, metaphoricè non ineleganter hac voce adumbratur. Sic Ephraëmi Syri metaphrastes græcus, qui exstat in bibliotheca Nobilißimi & Illustrißimi viri, Arundeliæ Comitis, & Angliæ Marascalli, orat.* περὶ παρθενίας. Σκάμματι γὰρ ἔοικεν ὁ βίος οὗτος, ἀγωνισταὶ τέλειοι τῇ αὐτῶν προθυμίᾳ ἀφόβως δείκνυουσιν ἑαυτοὺς ἐν τῷ σκάμματι. οἱ δὲ δειλοὶ καὶ χαῦνοι τῇ αὐτῶν χαυνότητι ἔξω τοῦ σκάμματος φεύγουσιν. *& ibidem,* χωρὶς ἀγῶνος οὐδεὶς στεφανοῦται ἐν βίῳ, καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς ἀσκήσεως ἄνευ ἀγῶνος, οὐδεὶς δύναται ἐπιτυχεῖν ἀμαράντου στεφάνου, καὶ ζωῆς αἰωνίου· *Sic Chrysost. hom. 23. in priorem ad Cor.* Καὶ γὰρ ἔδει τῶν σκαμμάτων εἴσω μένοντα, ἀγωνίσασθαι, καὶ οὐ μετὰ τὸ λυθῆναι τὸ θέατρον δακρύειν ἀνόνητα. *vbi de pænitentia post mortem inutili locus est insignis. Cuius sententiæ Ephr. Syrus* περὶ μετανοίας, *suffragatur.* Δεῦτε οὖν δεηθῶμεν ἕως ἐστὶν καιρός, ὧδε ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἐφ' ὅσον ἐσμὲν ἡμεῖς δυνάμεθα δυσωπῆσαι πάντοτε τὸν Θεόν, εὐχερές ἡμῖν ἐστιν καὶ κρούειν εἰς τὴν θύραν τῆς αὐτοῦ εὐσπλαγχνίας· ἐκχέωμεν δάκρυα ἕως καιρός ἐστιν δεχθῆναι τὰ δάκρυα, ἵνα μὴ ἀπελθόντες εἰς τὸν ἐκεῖ αἰῶνα, κλαύσωμεν ἀνωφελῶς· ἐκεῖ τὰ δάκρυα εἰς οὐδὲν λογίζονται· ὅσον γὰρ ἡμεῖς θέλομεν, τοσοῦτον καὶ συγχωρεῖ ὁ Θεός, ὁ ἀγαθός· ἐνταῦθα γὰρ ἀκούει ἡμῶν παρακαλούντων, καὶ ἐνταῦθα συγχωρεῖ ἡμῶν ἱκετευόντων, ἐνταῦθα ἐξαλείφει τὰς ἡμῶν ἀνομίας, ἡμῶν εὐγνωμονούντων· ἐνταῦθα παράκλησις, ἐκεῖ δὲ ἐκδίκησις· ἐνταῦθα συγχώρησις, ἐκεῖ καταζήτησις· ὧδε μακροθυμία, ἐκεῖ ἀποτομία· ὧδε συγκατάβασις, ἐκεῖ δὲ ἀκρίβεια. ὧδε αὐτεξουσία, ἐκεῖ δικαστήριον· ἐνταῦθα ἄδεια, ἐκεῖ στενοχωρία· ἐνταῦθα ἀπόλαυσις, ἐκεῖ δὲ βασανισμοί, *&c. Et Basilius ad Virginem lapsam tom. 2. pag. 755. Asterius etiam homilia de divite & Lazaro,* Ἐλθόντος δὲ καιροῦ τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ ἀπαραιτήτου προστάγματος τοῦ πρὸς τὸ σῶμα κοινωνίας ἀποσπῶντος αὐτήν, ἀναλογισμὸς εἰσέρχεται τῶν βεβιω-

μένων

μένων, καὶ ἀνωφελὴς μετάνοια, κατόπιν γινομένη τῆς χρείας· τότε γὰρ ὀνίνησι μεταμέλεια, ὅταν ὁ μεταβαλλόμενος ἐξουσίαν ἔχῃ τῆς διορθώσεως. *& Iustinius Martyr in Apolog.* Ἐν ᾅδου ἀνωφελὴς ἔσται ἡ μετάνοια. *Sed in viam redeamus, neq; longius extra scamma vagemur. Cyrillus Alexandrinus Glaphyrorum lib. 1. Deum nihil Sanctis largiri sine labore & sudore, author est, nec quenquam ante* γυμνάσματα *votis & desiderijs coronare,* καὶ τῇ τῶν ἄθλων ἀμφιλαφίᾳ καταπλουτίζειν. *Et Clemens in Protreptico,* ἀποδυσάμενοι δ' οὖν περιφανῶς ἐν τῷ τῆς ἀληθείας σταδίῳ, γνησίως* ἀγωνιζώμεθα βραβεύοντος μὲν τοῦ λόγου τοῦ ἁγίου, ἀγωνοθετοῦντος δὲ τοῦ δεσπότου τῶν ὅλων· οὐ γὰρ σμικρὸν ὑμῖν τὸ ἆθλον, ἀθανασία πρόκειται· *& lib. 7. Strom.* Οὗτός ἐστιν ὁ ἀθλητὴς ἀληθῶς, ὁ ἐν τῷ μεγάλῳ σταδίῳ τῷ καλῷ κόσμῳ, τὴν ἀληθινὴν νίκην κατὰ πάντων στεφανούμενος τῶν παθῶν· ὅ τε γὰρ ἀγωνοθέτης ὁ παντοκράτωρ θεός, ὅ τε βραβευτὴς ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ, θεαταὶ δὲ ἄγγελοι· καὶ τὸ παγκράτιον τὸ πάμμαχον, οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ τὰς διὰ σαρκῶν ἐνεργούσας πνευματικὰς ἐξουσίας ἐμπαθῶν παθῶν. *Quem locum Tertull. ad Martyras elegantissimè exprimit.* Bonum agonem subiturę estis, in quo Agonothetes Deus viuus est, Xystarches Spiritus sanctus, corona æternitatis, brabium, Angelicę substantiæ politia in cælis, gloria in secula seculorum. Itaq; Epistates vester Christus Iesus, qui vos spiritu vnxit, & ad hoc scāma produxit, *&c. Sed verendum est, ne dum explicationi huius vocis diutius immoramur, & testimonia varia cumulamus, longiores quibusdam videamur; quare superato hoc scammate, postea saltuatim tantùm hinc inde quædam libabimus: neq; enim* κατὰ πόδας, *progredi, & singula acuratius persequi, si quidem hoc maximè vellemus, typographus patitur, qui calces premit, & operas suas cessare queritur.*

* ἴσ. ἀγωνίζεσθε.

Pag. 10. Μετανοίας τύπον. *Forte* τύπον *i. e.* ὑπόδειγμα, *vt est vers. 15. cap. 44. Sap. Sirach, ad quem locum respexisse videtur author noster.*

Pag.

Pag. 11 Μετανοήσατε οἶκος ἰσραήλ. *Verba contextus aliter se habent. verùm de hoc loco, & aliis S. Scripturæ testimoniis, quæ frequenter in hac epistola citantur, plura loca in vnum interdum compingi (quod ab aliis etiam Patribus non rarò fit, nec Apostoli ipsi exemplis carent) sensum quoque aliquoties, & non verba exprimi, observandum est, quod vtrumque in hoc loco, deprehendere est; quin & in verbis ipsis non parva sæpenumero differentia occurrit: varietates autem singulas notare longum esset, & cuivis ex collatione cum editione τῶν ο. quæ exstat, & omnium manibus teritur, obvium est. Quare laborem hunc aliis relinquimus, & damnum, si quod inde existit, maiore lucro postea compensabimus, cùm novam editionem Bibliorum græcorum, ex manuscripto exemplari Theclæ, quod omnium quotquot hodie in Europa sunt, longè optimum & antiquissimum est, divini numinis auspiciis, & Ser^mi Regis Domini mei gratia & favore, in lucem emittere dabitur.*

Pag. 12. Διὸ ἐπακούσωμεν. *Dominus Boisius* ὑπακούσωμεν *legendum monuit, cuius coniecturæ ego libens subscribo, licet interdum* ἐπακούειν *pro* ὑπακούειν *vsurpetur, vt Es. 45.* ἐπακοῦσαι ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔθνη, *& tertio casui iunctum reperiatur apud 70 Seniores, sed sensu diverso, vt Prov. 15. 32.* εὐχαῖς δὲ δικαίων ἐπακούει, *& Gen. 16. 11.* ὅτι ἐπήκουσε ὁ κύριος τῇ ταπεινώσει σου.

Ματαιοπονίαν. *Fortè* ματαιολογίαν.

Pag. 13. Παλιγγενεσίαν κόσμῳ ἐκήρυξεν. *Regeneratio quæ fit per baptismi lavacrum operante S. Sancto,* παλιγγενεσίας *nomine hoc loco intelligenda non est; sed generis humani instauratio, et generatio nova: atque hoc sensu apud Philonem Iudæum, et alios reperitur. Locus etiam Matthæi*

19. 28.

19.28. ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ *sic interpretandus est, cùm scilicet, cælum, terra, et mare præterierint, ut est Apoc. 21. et qui throno insidet nova omnia creabit,* οὐρανὸν καινὸν, γῆν καινὴν, καὶ καινὰ πάντα.

Ἀβραὰμ ὁ φίλος προσαγορευθείς. *forte* τοῦ Θεοῦ *addendum, ut est Iac. 2.23.* καὶ φίλος Θεοῦ ἐκλήθη.

Pag. 15. Τῆς περιχώρου πάσης κριθείσης. *Dominus Boisius* καταστραφείσης *legendum putat, suffragante historia, & verbis contextus, Gen. 19.25.* καὶ κατέστρεψε τὰς πόλεις ταύτας, καὶ πᾶσαν τὴν περίχωρον, *vel* κατακαυθείσης. *Ego simplex* καυθείσης *substituendum puto, & in versione latina illam lectionem sequutus sum; quamvis non negem* κριθείσης *retineri posse, & quidem sensu commodissimo, pro* κατακριθείσης. Κρίνειν *enim pro* κατακρίνειν, *&* κρῖμα *pro* κατάκριμα. *sæpissime in novo Testamento, & in hoc scripto usurpantur. Primæ et postremæ lectioni favere videtur Pet. v. 6. 2.2.* Καὶ πόλεις Σοδόμων καὶ Γομόῤῥας τεφρώσας κατέκρινεν. *De vastitate autem et sterilitate illius regionis, olim fertilissimæ et amœnissimæ, quæ divinam scelerum et impietatis vindictam, et imbrem igneum ac sulphureum cælitus demissum, sequuta est, apud Chrysostomum homil. 8. in priorem ad Thess. locus est elegantissimus: quem hîc subijcere non pigebit, in gratiam eorum, quibus non minus gratum erit hæc legere, quàm nobis primùm notare, et excerpere iucundum fuit,* αὕτη δὴ οὖν ἡ οὕτως εὐθαλὴς καὶ πρὸς πάσας τὰς χώρας ἁμιλλωμένη, ἡ φθάνουσα τῇ εὐθηνίᾳ τὸν παράδεισον τοῦ Θεοῦ, πασῶν τῶν ἐρήμων ἐρημοτέρα ἐστὶ νῦν. καὶ ἕστηκε μὲν δένδρα, καὶ καρπὸν ἔχει, ὁ δὲ καρπὸς τῆς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς ἐστιν ὑπόμνημα. ἑστήκασι μὲν ἔξω (καὶ τὸ ξύλον λέγω, καὶ ὁ καρπὸς) λαμπρὰν τὴν ἐπιφάνειαν ἔχουσαι, καὶ τῷ ἀγνῶτι παρέχουσαι πολλὰς τὰς ἐλπίδας: εἰ δὲ ληφθεῖεν εἰς χεῖρας, διακλασθεῖσαι καρπὸν μὲν οὐδένα, κόνιν δὲ καὶ τέφραν πολλὴν δεικνύουσιν ἀναποκειμένην ἔνδον, τοιαύτη καὶ ἡ γῆ πᾶσα, κἂν λίθον εὕρῃς, τετεφρωμένον εὑρήσεις καὶ τί λέγω λίθον, καὶ ξύλα, καὶ γῆν, ὅπουγε καὶ ἀὴρ, καὶ τὰ ὕδατα μετέσχε τῆς συμφορᾶς; καθάπερ γὰρ σώματος ἐμπρησθέντος καὶ κατακαυθέντος

δῆλος, τὸ μὲν σχῆμα μένει, καὶ ὁ τύπος ἐν τῇ τοῦ πυρὸς ὄψει καὶ ὄγκος, καὶ ἡ ἀναλογία, ἡ δὲ δύναμις οὐκέτι ὑπὸ τῆς ἐκεῖ γῆς ἐστιν ἰδεῖν. ἀλλ' οὐδὲν ἔχουσαν γῆς, ἀλλὰ πάντα τέφραν· δένδρα καὶ καρπούς, ἀλλ' οὐδὲν ἔχοντα δένδρων, οὐδὲ καρπῶν· ἀέρα καὶ ὕδωρ, ἀλλ' οὐδὲν ἀέρος οὐδὲ ὕδατος. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα τετέφρωται. *Sic Tertullianus in Apolog.* Sodomam & Gomorram igneus imber exussit; olet adhuc incendio terra, & si qua illic arborum poma conantur, oculis tenus, cæterùm contactu cinerescunt. *Et de Pallio idem*, Aspice ad Palæstinam, quà Iordanis amnis finium arbiter, vastitas ingens, & orba regio, & frustra ager est, & vrbes retro, & populi frequentes, &c.

Στήλην ἁλός. *Cyrillus Hieros. catech. mystagogicâ primâ*, ἡ γὰρ τούτου γυνὴ στήλη γέγονεν ἁλὸς ἐστηλιτευμένη δι' αἰῶνος, ἔχουσα τῆς πονηρᾶς προαιρέσεως καὶ ὑποστροφῆς τὴν μνήμην. *Abraham contra*, τῇ οἰκουμένῃ στήλη πίστεως καὶ ὑπακοῆς ἵδρυται, *vt loquitur Basilius in Constitt. monasticis.*

Pag. 19. οἵτινες ἐξακοντίζουσιν. *Dominus Boisius deesse aliquid putat, et vocem* λόγους, *aut* ῥήματα, *suppleri debere. Ego malim, sine vlla additione* ἐξακονῶσιν *legere, atq; ita in versione nostra à nobis redditum est: vt verò sensus plenior et rotundior sit, non recuso* τὰς γλώσσας *addere, si quis ita velit, et phrasi quidem elegantissimâ, quâ Libanius Epistolâ ad Basilium vtitur*, Εἰ ταῦτα γλώττης ἀργοτέρας, τίς ἂν εἴποι αὐτὴν ἀκονᾶν. *sic Epistolâ ad Salustium nondum editâ*, χεῖρα ἀκονᾷν *dicit*, ἤδη γὰρ ἀνισταμένων τῶν τὰς δεξιὰς εἰς τὸ ταχέως γράφειν ἀκονώντων. *sic Psalmista, linguam improborum, qui iniquitatem et dolos machinantur*, ξυρὸν ἠκονημένον, *vocat. Quibus vero* ἐξακοντίζειν *magis placet, ad explendum sensum addere possunt*, τὰς γλώσσας *vel* ταῖς γλώσσαις· *lingua enim convitiantium et pravorum hominum*, βολὶς ἐστι τιτρώσκουσα, *&* τόξον ψευδὲς, *vt loquitur Ieremias cap. 9. vers. 3. et 8. quam Salomon in Proverbijs* μάχαιραν *appellat*

pellat, et Iobus μάστιγα. Vnde Nazianzenus Epist. 191. quæ in MS. codice bibliothecæ Bodleianæ, non Timotheo, vt in impressis, sed Stagirio sophistæ, inscribitur, καταθέσθε ποτὲ τὰ ὅπλα, καὶ τὰς σφενδόνας, καὶ τὰς δεινοτέρας μαλίας, τὰς γλώσσας, αἷς κατ' ἀλλήλων βάλλετε καὶ τιτρώσκετε et Nicephorus Callistus lib. 8. cap. 11. de Ariana haeresi, et schismate in Ecclesia tum orto, verba faciens, οὐ γὰρ ἀλλόγλωσσοι ταῖς ἐκκλησίαις ἐπεστράτευον, ἀλλ' ὁμοδίαιτοι καὶ ὁμόφυλοι κατ' ἀλλήλων ὡπλίζοντο, ταῖς γλώσσαις, οἷα δόρασι, χρώμενοι.

Pag 20. Ἀλλὰ φωνηθήτω. Clemens Alexandrinus legit ἄλαλα, et quidem rectè; locus autem hic conflatus est, ex vers. 19, Psalmi 30. iuxta computationem græcorum; et versu 4. Psal. 11. et eis qui sequuntur. In testimonijs scripturarum citandis, solenne esse Patribus, ex varijs locis vnum corpus efficere, supra notavimus. Cur autem in Imperatiuo φωνηθήτω et non φωνηθείη scribatur, audiatur Basilius ad illud Psalm. μδ. καὶ κατευόδου, καὶ βασίλευε. Μὴ ξενιζέτω δὲ ἡμᾶς τὸ προστακτικῶς λέγεσθαι τὸ, κατευόδου, διὰ τὴν συνήθειαν τῆς γραφῆς, οὕτως ἀεὶ σχηματιζούσης τὰ εὐκτικά. γενηθήτω γὰρ τὸ θέλημά σου, ἀντὶ τοῦ γενηθείη, καὶ ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, ἀντὶ τοῦ ἔλθοι. et Cyrillus ad illud Psal. νδ. ἐλθέτω δὴ θάνατος ἐπ' αὐτούς, vt est in Catena nostra; non tantùm εὐκτικά, sed προῤῥητικὰ etiam in scripturis προστακτικῶς efferri, author est. Ἔθος δὲ τῇ γραφῇ τὰ προῤῥητικὰ προστακτικῷ εἴδει προφέρεσθαι· καὶ ἐνταῦθα τοίνυν τὸ, ἐλθέτω θάνατος, καὶ τὸ, καταβήτωσαν, ἀντὶ τοῦ ἐλεύσεται, καὶ καταβήσονται, εἴρηται.

Τὸ σκῆπτρον. Hieronymus in 52. cap. Esaiæ hunc locum laudat, vt supra inter veterum testimonia de Clemente & eius scriptis, à nobis notatum est. De ratione autem primi adventus Christi in humilitate et clementia, addatur ex Epistola ad Diognetum, Iustini Martyris locus. τοῦτον πρὸς αὐτοὺς ἀπέστειλεν, ἆρά γε ὡς ἄνθρωπον ἄν τις λογίσαιτο, ἐπὶ τυραννίδι, καὶ φόβῳ, καὶ καταπλήξει; οὐ μὲν οὖν, ἀλλ' ἐν ἐπιεικείᾳ καὶ πραΰτητι &c. et de duplici habitu et duplici adventu Christi, legatur Tertullianus, capite vltimo contra Iudæos.

Pag.

Pag. 23. Οἵτινες ἐν δέρμασιν. *Hic locus ex* 11. *ad Hebræos desumptus est, provt tota hæc narratio de fide et obedientia Patriarcharum: similitudinem sensuum et verborum, quam Patres inter Epistolam ad Hebræos, et hanc Clementis esse dixerunt, ex hoc loco et alijs facilè deprehendere potest, diligens et attentus lector. Clemens Alex. lib. 4. Strom. addit,* καὶ τριχῶν καμηλείων πλέγμασι.

Pag. 24. Ἐγὼ δέ εἰμι ἀτμὶς ἀπὸ χύτρας. *De hoc loco cùm nusquam in Pentateucho reperiatur, pro me respondeat Chrysostomus homil. 7. in priorem ad Corinthios,* Καὶ ποῦ γέγραπται ταῦτα; λέγεται γὰρ γεγράφθαι, καὶ ὅταν μὴ διὰ τῶν ῥημάτων, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων κείμενα ᾖ ἐπὶ τῶν ἱστοριῶν· ἢ ὅταν τὸ αὐτὸ μὲν νόημα κείμενον ᾖ, μὴ ἐπ' αὐτῶν δὲ τῶν ῥημάτων, ὡς ἐνταῦθα. *et paulò infra,* ἢ εἰκὸς καὶ γεγράφθαι ἐν βίβλοις, καὶ ἠφανίσθαι τὰ βιβλία. καὶ γὰρ πολλὰ διεφθάρη βιβλία, καὶ ὀλίγα διεσώθη, καὶ ἐπὶ τῆς προτέρας αἰχμαλωσίας· καὶ τοῦτο δῆλον ἐν ταῖς παραλειπομέναις, *&c. vide locum, et homiliam 9. in Matthæum, vbi eadem eisdem fere verbis habentur. Iosephus etiam in Hypomnestico, et resp. ad quæstionem* 120. *recenset,* τὰ μνημονευόμενα ἐν ταῖς γραφαῖς βιβλία ὡς ὄντα, οὐχ εὑρισκόμενα δέ. *sed nos ad finem festinantes, ad alia transire cogimur.*

Pag. 27. Τῇ διοικήσει αὐτοῦ σαλευόμενοι. *Lego* μὴ σαλευόμενοι, *sic Chrisostomus ad versum 6. Psalmi* ρμη. οὐκ οὐρανὸς παρεσαλεύθη. *Locus integer divinam* διοίκησιν *universi elegantissimè depingit.* Καὶ τί δὴ θαυμαστὸν, οὐχ ὅτι διακρατεῖ μόνον, οὐδὲ ὅτι ἑστήκασιν ἀκίνητοι οἱ νόμοι τῆς φύσεως, ἀλλ' ὅτι καὶ χρόνον οὕτως ἄπειρον. ἐννόησον γοῦν πόσος αἰὼν καὶ οὐδὲν συνεχύθη τῶν ὄντων· οὐ θάλαττα τὴν γῆν ἐπέκλυσεν, οὐχ ἥλιος τί δὲ τὸ ὁρώμενον κατέκαυσεν, οὐκ οὐρανὸς παρεσαλεύθη, οὐ νυκτὸς οὐδὲ ἡμέρας ὅροι συνεχύθησαν, οὐχ ὡρῶν τροπαὶ, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. ἀλλ' ἕκαστον καὶ τῶν κάτω καὶ τῶν ἄνω, μετὰ πάσης ἕστηκε τῆς ἀκριβείας, τοὺς ἅπαξ τεθέντας ὅρους ἐξ ἀρχῆς αὐτῷ διατηροῦν. *Vox autem* σαλευθῆναι *vt obiter moneamus, non semper motum localem et corporis significat, sed motus etiam et affectus animi interdum metaphoricῶs, vt*

notat

notat Greg. Nazian. ad illud Psal. λβ. σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην, *ut est in Catena nostra.* Ἀκούοντές φησι αὐτοῦ οἱ τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντες ἄνθρωποι, ἀπὸ τῆς προτέρας στάσεως ἧς εἶχον εἰδωλολατροῦντες δηλονότι σαλευθήτωσαν, πρὸς ἰδίῳ δημιουργῷ ὑπακούοντες· τὸ γὰρ σαλευθῆναι ἐνταῦθα δηλοῖ, οὐ κίνησίν τινα σωματικήν, ἢ κλόνον τοιοῦτον· ἐκεῖνο γὰρ μᾶλλον ἔθος καὶ θεοπνεύστῳ γραφῇ, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἐπὶ τῶν ἐπισήμως δρωμένων λέγειν ὅτι ἐσαλεύθη. οἷον ὅτε χριστὸς ἐποχούμενος τῷ πώλῳ, μειρακίων ὑμνολογούντων αὐτόν, ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα· τότε τὸ ἐπίσημον τῆς εἰσβολῆς διερμηνεύων ὁ εὐαγγελιστὴς γέγραφεν, ὅτι εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις, αἰτία τοῦ, ἔγνω, καὶ ἔλαθεν οὐδένα, καὶ τι θαύμασον παρὰ πάντων. οὕτω καὶ ἐνθάδε νοήσεις τό, σαλευθῆναι πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν οἰκουμένην, καταπληττομένους καὶ θαυμάζοντας, ὡς ἀγνοεῖσθαι παντελῶς οὐδένα τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, καὶ τὸ ὑπερφερὲς ἀξίωμα τῆς ἐνώσεως αὐτῷ δυνάμεως καὶ ὑπεροχῆς.

Pag 28. Ἀλλήλοις ἐμποδίζοντα. *Lego* ἀλλήλαις ἐμποδίζουσαι. *De lucis et tenebrarum, diei et noctis, mutua et perpetua successione, de constanti et irremisso à prima creatione utriusq; cursu, sine ulla confusione, aut impedimento quocunq;, legatur Chrysostomi homil. 3. in Genesin.* ἰδίαν τινὰ χώραν ἑκάστῳ ἀπένειμεν, ὅρους τινὰς ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἐκ προοιμίων ἑκάστῳ πηγνύς, ὥστε εἰς τὸ διηνεκὲς τούτους ἀπαραποδίστως διαφυλάττειν· καὶ τοῦτο ἔξεστι συνιδεῖν ἑκάστῳ τῶν εὖ φρονούντων, πῶς ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ παρόντος οὔτε τὸ φῶς ὑπερέβη τοὺς οἰκείους ὅρους, οὔτε τὸ σκότος τὴν οἰκείαν τάξιν παρῆλθε, σύγχυσίν τινα καὶ ἀταξίαν ἐργαζόμενον. *et paulò infra,* ὥστε μιμήσασθαι κἂν τῶν στοιχείων τὴν τάξιν τὴν ἀπαραπόδιστον τηρούντων τὸν δρόμον, καὶ μὴ ὑπερβαίνειν τὰ οἰκεῖα μέτρα. *Et Iustinus Martyr ad Diognetum* ᾧ τοὺς οὐρανοὺς ἔκτισεν, ᾧ τὴν θάλασσαν ἰδίοις ὅροις ἐνέκλεισεν· οὗ τὰ μυστήρια πιστῶς πάντα φυλάσσει τὰ στοιχεῖα, παρ᾽ οὗ τὰ μέτρα τῶν τῆς ἡμέρας δρόμων εἴληφε φυλάσσειν, ᾧ πειθαρχεῖ σελήνη, νυκτὶ φαίνειν κελεύοντι ᾧ πειθαρχεῖ τὰ ἄστρα, τῷ τῆς σελήνης ἀκολουθοῦντα δρόμῳ, &c. *Et Eucherius de contemptu mundi.* Cernis ut etiam dies atq; anni, & cuncta hæc ornamenta cœli, Dei verbum mandatumq; infatigabili observatione conservent, præceptorumq; ejus custodiant irremissa lege famulatum.

Οὐ παρεκβαίνει τὰ περιτεθέμενα αὐτῇ κλεῖθρα.

De

De cancellis & limitibus mari à Deo positis, intra quos fluctuum feroces fremitus se continentes, præscriptos fines transgredi non audent, Vide Ierem. 5.22. & Prouerb. 8.29. vbi 70 Seniores voce ἀκριβασμοῦ *vtuntur, quæ exactam terminorum limitationem, & finium acuratam metationem significat. Vide etiam Tertullianum cap. primo de Trinitate, & Chrysostomum ad vers. 7. Psalmi* ϱμη. *& Theodoretum ad eundem, cuius verba cùm græcè adhuc non exstent, & sint longè elegantissima, placet hic attexere.* Βλέπε τῆς θαλάσσης τὸ κύτος, τὸ μέγεθος, τὴν εἰς πελάγη διαίρεσιν, τὰς ἀκτὰς, τοὺς ὅρμους, τὰς ἐν μέσῳ νήσους, τῶν ἰχθύων τὰ γένη, τὰ εἴδη, τὰ σχήματα, τὴν ποικιλίαν, τὴν πρὸς τὴν χέρσον φιλίαν, τὰ τῶν κυμάτων σκιρτήματα, τὸν ἐπικείμενον αὐτοῖς τῆς προνοίας χαλινὸν· δι᾽ ὃν τὴν ἤπειρον ἐπικλύζειν οὐ δύναται, ἀλλὰ ὁρμῶσα κατὰ τῆς ψάμμου φοβεῖται τοὺς ὅρους, καὶ τὸν θεῖον ἐκεῖ νόμον γεγραμμένον ὁρῶντα, ὥσπερ τις γαῦρος ἵππος ἀγχόμενος ὑπὸ τῶν χαλινῶν ἀνακλᾷ τὸν αὐχένα, καὶ εἰς τοὐπίσω χωρεῖ, ὥσπερ μεταμελομένη ὅτι καὶ τῆς ψάμμου προσέψαυσε. *Cum his confer, quæ scribit Cyrillus Hieros. catech. 9.* Τίς δύναται διηγήσασθαι τῆς θαλάσσης τὸ βυθὸν, καὶ τὸ πλάτος, ἢ τῶν ὑπερμέτρων κυμάτων τὴν ὁρμήν· ἀλλ᾽ εἰς τοὺς ὅρους αὐτῆς ἕστηκε, διὰ τὸν εἰπόντα, ἄχρι τούτου ἐλεύσῃ, καὶ οὐχ ὑπερβήσῃ, ἀλλ᾽ ἐν σεαυτῇ συντριβήσεταί σου τὰ κύματα· ἥτις καὶ δηλοῦσα τὸν ἐπικείμενον αὐτῇ τοῦ προστάγματος λόγον, ἐπιδραμοῦσα διὰ τῶν κυμάτων, χαμηλήν τινα φανερὰν ἐναφίησι τοῖς αἰγιαλοῖς, δηλοῦσα τοῖς ὁρῶσιν, ὥσπερ ὅτι τοὺς προστεταγμένους οὐ παραβέβηκεν ὅρους.

Ὠκεανὸς ἀνθρώποις ἀπέραντος. *Lege* ἀπέρατος, *atque ita Ruffinus Originis interpres*, intransibilis & intransmeabilis *vertit, licet eodem errore apud Clementem Alex. scribatur* ἀπέραντος. *Per Oceanum autem hic, nisi me fallit coniectura,* τὴν ἔξω θάλασσαν *intelligit, neque eam omnem, sed Britannicum nostrum & Hibernicum mare, quod veteribus græcis & Romanis æquè imperuium erat, ac ipsa Britannia incognita, cuius ora maritima quæ contra Galliam est, ante Iulij Cæsaris tempora (qui posteris ostendisse potius quàm tradidisse insulæ notitiam dicitur) vix Gallis vici-*

nis illorumq; mercatoribus innotuerat. Quid quod Basilius longè post Clementem nostrum, homil. 4. in Hexaëmeron, τὸ πέλαγος τὴν Βρεττανικὴν νῆσον καὶ τοὺς ἑσπερίους Ἴβηρας περιπτυσσόμενον, μέγα *vocet* καὶ πλωτῆρσι ἀτόλμητον: *quem locum Ambrosius sic exprimit.* Quis deinde sciat, in quantum se illud magnum & inausum navigantibus, atq; intentatum nautis fundat mare, quod Britannias frementi includit æquore? &c. *Et Libanius Basilij coætaneus in Basilico, describens Constantij Imperatoris* τὸν διάπλουν εἰς τὴν νῆσον τὴν Βρεττανίαν, *& traiectus difficultatem maximam, propter æstus contrarios, et ventorum violentiam, mare Britannicum* ἀπέραντον *esse dicit; vbi fortè* ἀπέρατον *legendum esse, non ineptè quis conijcere potest, sed de voce contentionem non moveo. Eius verba ita se habent.* Ἔστι δὴ λόγος, μάρτυρας τὰς ὄψεις παρεχόμενος, ὡς ἄρα μεῖζον * ἐς κίνδυνον πλοῖον στρογγύλον ὑπὲρ ἐκείνης ἀφεῖναι τῆς θαλάττης, ἢ ναυμαχίαν ἑτέρωθι συστήσασθαι, οὕτω λαμπραὶ μὲν καταιγίδες εἰς οὐρανὸν κυρτοῦσι τὰ κύματα· ἐξωθοῦσι δὲ ὑπολαμβάνοντες ἄνεμοι, πρὸς ἀπέραντον ἐκφέρουσι πέλαγος· τὸ δὲ δεινότατον, ἐπειδὰν γὰρ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ὁ κυβερνήτης ἀντιστήσῃ τὴν τέχνην, ὑπονοστεῖ μὲν ἐξαίφνης ἡ θάλαττα ἡ δὲ τέως μετέωρος ὑπὸ τῶν κυμάτων ὁλκὰς, ἐπὶ ψιλῆς ὁρᾶται τῆς ψάμμου κειμένη. καὶ εἰ μὲν ὀξεῖαν ἀνταποστείλῃ τὴν παλίρροιαν, ἀναλαμβάνει τε αὖθις τὸ σκάφος· καὶ δεῖ τὰ λοιπὰ πονεῖν τοὺς ἐμπλέοντας· ἢν δὲ μελλήσῃ πρὸς τὴν ἐπάνοδον, δύεται κατὰ μικρὸν τὸ πλοῖον, ὑπεικούσης πρὸς τὸ ἄχθος τῆς ψάμμου.

* ἴσ. ἐστι κίνδυνος.

Pag. 29. Καὶ οἱ μετ᾽ αὐτὸν κόσμοι. Κόσμοι *pro* κόσμος *numero plurali, quod hebraicum est, et scripturis familiare, vt notat Chrysost. ad v. 1. Psal. 18. vt est in Catena nostra,* Ὁ δὲ ψαλμὸς ὀνομάζων οὐρανοὺς οὐρανῶν, καὶ πλειόνων ἡμῖν ἔννοιαν ἐνεποίησεν, εἰ μήπου τις εἴποι ὅτι εἴωθεν ἡ τῶν ἑβραίων διάλεκτος τὰ ἑνικὰ πληθυντικῶς ὀνομάζειν, ἀντὶ γοῦν τοῦ εἰπεῖν, ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ, εἶπεν, οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν. *Sic Theodoretus quæst. 11. in Genesin,* πληθυντικῶς δὲ ἡ θεία γραφὴ τοὺς οὐρανοὺς ὀνομάζει λέγουσα· οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν, ἐπειδὴ τῶν ἑβραίων ἡ γλῶττα, οὔτε τὸν οὐρανὸν, οὔτε τὸ ὕδωρ οἶδεν ἑνικῶς ὀνομάσαι· εὕροι δ᾽ ἄν τις τοιαῦτα πολλὰ καὶ παρὰ τῇ ἑλλάδι φωνῇ· ἀθήνας γὰρ τὴν πόλιν οὐδεὶς ἑνικῶς ὀνομάζει,

μάζει, ἀλλ' Ἀθήνας πληθυντικῶς, καὶ Δελφὸν πάλιν τὴν πόλιν, οὐδεὶς καλεῖ Δελφὸν ἀλλὰ Δελφούς. *Sic Philoponus in Genesin lib. 4. cap. 5.* Πολλὰ τῶν ὀνομάτων ἑνικῶς ἅμα καὶ πληθυντικῶς λέγεται, τῆς αὐτῆς μὲν οὔσης ἐν ἑκατέρᾳ φωνῇ σημασίας, *nec tantùm in nominibus proprijs hoc obtinere vult,* ἀλλὰ καὶ ἐπὶ προσηγορικῶν, *et vtriusque generis exempla affert.* Τῶν κόσμων *autem nomine, si præcedens nostra coniectura vera est, gentes Britannicæ intelligendæ veniunt, et populus qui insulam incolebat: vel insula ipsa, quæ propter magnitudinem, mundi alterius nomen meretur, et à reliquo orbe, tanquam orbis alter, Oceano divisus est. Verùm hæc acuratius perpendenda* τῶν γεωγράφων παισὶ *relinquimus, neque quicquam in re adeo obscurâ, pro certo et indubitato affirmamus; nobisque satis erit, si viris doctis, quæ in medium protulimus, non prorsus* ἀπίθανα, *nec penitus absurda videbuntur.*

Ὧ ἡ δόξα &c. *Non tantùm in fine, sed in initio, et medio epistolarum suarum, Divus Paulus* δοξολογίαν *vsurpat, quem Clemens discipulus, vt in alijs, sic in hoc etiam imitatur. Apud Chrysostomum homil. 55. in Matthæum, hymnus* εὐχαριστήριος *habetur, quo monachi sui temporis in Eremo, à cœna vtebantur (quos propter vitæ sanctimoniam, et cœlestem in terris conversationem,* ἀγγέλους *vocat) in quo, cur post* δοξολογίαν, *hymnum rursus inciperent et continuarent, rationem reddit, his verbis,* Μὴ τοίνυν μηδὲ τούτοις ἐγκαλῶμεν τοῖς ἀγγέλοις ὡς ἀτάκτως ποιοῦσιν, ὅτι καταλύσαντες τὸν λόγον εἰς δοξολογίαν, πάλιν ἄρχονται τῶν ὕμνων τῶν ἱερῶν, ἀποστολικοῖς γὰρ ἕπονται νόμοις, ἀπὸ δοξολογίας ἀρχόμενοι, καὶ εἰς τοῦτο τελευτῶντες, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ταύτην προοιμιαζόμενοι πάλιν· *Sic Hieronymus in præfatione in Psalmos ad Sophronium, probat vnum tantùm esse Psalmorum volumen, licet quinquies occurrat illud* γένοιτο, γένοιτο *i. e. Amen, Amen; vnde quidam in quinque libros dividere solent, et* πεντάτευχον *faciunt, vt loquitur Nicetas in præfatione*

in

in Catenam ſuam. Si enim Amen, *inquit*, pro quo Aquila tranſtulit πεπιστωμένως in fine tantummodo librorum poneretur, et non interdum aut in exordio, aut in calce ſermonis ſiue ſententiæ, nunquam ſalvator in Evangelio loqueretur, *Amen Amen dico vobis*: nec Pauli epiſtolæ, in medio illud opere continerent. Moyſes quoq; & Ieremias, & cæteri in hunc modum multos haberent libros, qui in medijs voluminibus ſuis, *Amen*, frequenter interſerunt.

Pag. 30. Προσκόψωμεν. *Forte* προσκρούσωμεν, *quâ voce Chryſoſtomus frequentiſſimè vtitur, vt homil. 20. in epiſt. ad Epheſ.* οὐδὲν φοβερὸν τῶν ἐν τῷ βίῳ, ἢ μόνον τὸ προσκροῦσαι τῷ θεῷ. *et homil. 5. in epiſt. ad Rom.* τὸ γὰρ προσκροῦσαι τῷ θεῷ, τοῦ κολασθῆναι χαλεπώτερον. *et in Matth. homil. 31.* τὸ γὰρ πάντων χαλεπώτερον παρῆκα νῦν, ὅτι τῷ θεῷ προσκρούεις: *et alibi paſſim. quibus verò* προσκόψωμεν *magis arridet, per me retineant licebit, cùm ſciam apud Petrum ſcriptum eſſe,* τῷ λόγῳ προσκόπτειν.

Ὑπὲρ ἡμῶν ἐδόθη. *Clemens Alex. legit* ἡγιάσθη: *quid ſi* ἐξεχύθη, *ſed nihil muto.*

Pag. 31. Διὰ τῆς φωνῆς. *Clemens Alex. legit* σιγῆς, *& quidem multò rectiùs:* γύναιξι γὰρ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει, *vt author eſt Sophocles. Modeſto enim ſilentio in muliere nihil commendatius, præſertim in publicis cœtibus, & ſacris conventibus, vt præcipit Paulus. Vnde Cyrillus Hieroſ. in Procatecheſi, mulieres vult in templis exorciſmorum tempore, legendo, orando, & pſallendo occupatas eſſe, ſed ſine omni murmure & ſtrepitu, ita vt proximè aſſidentium vicinæ aures, labiorum loquelas non audiant. Eius verba ita ſe habent,* καὶ ὁ σύλλογος πάλιν ὁ παρθενικὸς οὕτω συνειλέχθω, ἢ ψάλλων, ἢ ἀναγινώσκων ἢ εὐχῇ (*MS. Oxonienſis in Bibliotheca Bodleiana optimæ notæ, legit* ἡσυχῇ, *et rectè*) ὥστε λαλεῖν μὲν

τὰ

τὰ χείλη, μὴ ἀκούειν δὲ τὰ ἀλλότρια ὦτα. γυναικὶ γὰρ λαλεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ οὐκ ἐπιτρέπω. καὶ ἡ ἔγγαμος ὁμοίως μυμείσθω καὶ προσευχέσθω, καὶ τὰ χείλη κινείσθω, φωνὴ δὲ μὴ ἀκουέσθω, &c. ἴσ. ὑμνείσθω.

Pag. 32. μηδὲ ἰνδαλλέσθω. *Fortè* ἐνδοιάσθω *literarum levi mutatione, vel potius* ἰλιγγιάσθω *quod idem est, & à Chrysostomo sæpenumero usurpatur; ut homil. 25. in epist. ad Hebræos, de Abrahamo verba faciens, & eius fide quæ non vacillaverat, licet Dei præcepta promissis planè contraria viderentur:* εἶδες μάχην προσταγμάτων καὶ ἐπαγγελίας, ἐναντία ταῖς ἐπαγγελίαις προσέταξε, καὶ οὐδὲ οὕτως ἰλιγγίασεν ὁ δίκαιος, οὐδὲ ἠπατῆσθαι ἔφη. *& paulò infra ibidem,* ἐναντία ταῖς ὑποσχέσεσι προσετέτακτο ποιεῖν, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐθορυβήθη, οὐδὲ ἰλιγγίασεν, οὐδὲ ἠπατῆσθαι ἐνόμισεν, *& homil. 19. in epist. ad Ephesios, ubi de providentia divina dubitandum non esse asserit, licet rerum multarum caussæ & rationes nos lateant, quod egregijs similitudinibus, à fabrorum, pictorum, apum, formicarum, arenearum, & hirundinum operibus illustrat.* ἀλλ' ἄπελθε εἰς τεκτονεῖον, καὶ οὐκ ἐξετάζεις τὸν λόγον καίπερ γε οὐδὲν οἶδας τῶν γινομένων ἐκεῖ, καὶ πολλὰ ἄτοπα εἶναί σοι δοκεῖ, οἷον ὅταν τορεύῃ τὸ ξύλον, ὅταν μετασχηματίζῃ· μᾶλλον δὲ εἰς εὐπορωτέραν σε τέχνην ἂν ἀγάγω, οἷον τὴν τῶν ζωγράφων, καὶ ἐκεῖ ἰλιγγιάσεις· εἰπὲ γάρ μοι, οὐχὶ ἁπλῶς σοι δοκεῖ ποιεῖν ἃ ποιεῖ; τί γὰρ αὐτῷ βούλονται αἱ γραμμαὶ καὶ αἱ περιαγωγαὶ τῶν γραμμῶν; ἀλλ' ἂν ἐπιθῇ τὰ χρώματα, τότε σοι φανεῖται ἡ τέχνη καλή, καὶ ὅμως οὐδὲ οὕτως ἀκριβῶς οὐδὲν δυνήσῃ καταμαθεῖν, &c.

Pag. 33. παλαίπωροι εἰσίν. *De hoc loco, cùm nusquam in Scripturis exstet, nihil aliud responderi potest, quàm quod supra de verbis Moysis,* Ἐγὼ δὲ εἰμὶ ἀτμὶς ἀπὸ χύτρας. *ex Chrysostomo à nobis allatum est. Videtur autem respexisse ad locum Petri epist. 2. cap. 3.* Καὶ λέγοντες, Ποῦ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία τῆς παρουσίας αὐτοῦ; ἀφ' ἧς γὰρ οἱ πατέρες ἐκοιμήθησαν, πάντα οὕτω διαμένει ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως.

Pag. 34. ἡμέρα καὶ νὺξ ἀνάστασιν ἡμῖν δηλοῦσιν. *Tertullianus de resurrectione c. 12. locũ hunc eleganter exprimit,*

nec dubium est, quin in hoc, & sequente capite quod de Phœnice est, Clementem nostrum sequutus sit. Aspice nunc, *inquit*, ad ipsa quoq; exempla divinæ potestatis. Dies moritur in noctem, & tenebris vsquequaq; sepelitur. Funestatur mundi honor, omnis substantia denigratur. Sordent, silent, stupent cuncta, vbiq; iustitium est, quies rerum. Ita lux amissa lugetur, & tamen rursus cum suo cultu, cum dote, cum Sole, eadem & integra & tota vniverso orbi reviviscit, interficiens mortem suam noctem, rescindens sepulturam suam tenebras, hæres sibimet existens, donec & nox reviviscat cum suo & illa suggestu. &c. *Sic Epiphanius in Ancorato*, Καὶ ἡ κτίσις πᾶσα διαῤῥήδην αὐτοὺς ἐλέγχει, ὑποφαίνουσα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀναστάσεως τοῦ εἶδος· δύεται γὰρ ἡ ἡμέρα, καὶ νεκρῶν αἰνιττόμεθα τὸν τρόπον κοιμισμὸν αἰνιττομένης· ἀνατέλλει ἡ ἡμέρα ἡμᾶς διυπνίζουσα, καὶ ἀναστάσεως ὑποδεικνύουσα τὸ σημεῖον. *Locus hic corruptus videtur, quem nos ex coniectura sic emendandum putamus*, καὶ νεκρῶν ὑπνωττόμεθα τὸν τρόπον, κοιμήσεως θάνατον αἰνιττομένης *&c.*

Ξηρὰ καὶ γυμνά. *Sic Proclus apud Epiphanium*, γυμνὰ καὶ ἄσαρκα βάλλεται εἰς γῆν, καὶ τελεσφορούμενα ἀποδίδοται. *Sic Apostolus ad Corinth.* I. 15. 37. οὐ τὸ σῶμα γενησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον.

Ὄρνεον γάρ ἐστι ὃ προσονομάζεται Φοῖνιξ. *De Phœnice, aue* πολυθρυλλήτῳ, *& resurrectionis symbolo, multi multa, Patres græci & latini, historici, & philosophi, stricta & soluta oratione. Maximus autem contra Severi dogmata ad Petrum Illustrium, fabulam conatur ostendere, quæ de ea narrantur, nullumq; animal* μοναδικὸν *esse contendit*, οὐδὲ τι τῶν ὑπὸ γένεσιν καὶ φθορὰν ἐμψύχων καὶ αἰσθητικῶν σωμάτων *(vt ille loquitur)* μοναδικῆς ὑπάρχειν καθ' ὑπόστασιν φύσεως· ὧν ἡ ἐξ ἀλλήλων κατ' εἶδος διαδοχὴ, ἀείδηλος χαρακτὴρ τοῦ εἶναι, καὶ ὅρος ἐστί. *Ego licet, incerta sint quædam quæ de hoc alite feruntur, & fabulosis aucta*

(vt

(vt Tacitus annalium lib. 6.) cæterùm eſſe eiuſmodi volucrem, quæ rediviva ſuæ carnis humore reparetur, & de ſuo ſurgat rogo, corporiſq. ſui hæres, & cineris ſui fœtus ſit, & quod in Ægypto etiam aliquando aſpiciatur, cum illo non ambigo: maloq. cum Clemente noſtro viro Apoſtolico, Tertulliano, Origene, Cyrillo Hieroſ., Euſebio, Nazianzeno, Epiphanio, Syneſio, Hieronymo, Ambroſio, Lactantio, Plinio, Seneca, Mela, Solino, Philoſtrato, Libanio, & alijs, errare, quàm Maximum et eius ſequacium opinionem ſequi, qui τὴν παντοκρατορικὴν τοῦ δημιουργοῦ δύναμιν rationis humanæ imbecillitate metiuntur, et ancillantis naturæ legibus, naturæ dominum circumſcribunt. Maximo autem Origenem oppono, qui lib. 4. contra Celſum, ſecundùm naturam hoc fieri poſſe aſſerit, eius verba ita ſe habent, δύναται καὶ αὐτὸ φυσικὸν τυγχάνειν, ἐπιδαψιλευσαμένης τῆς θείας προνοίας καὶ ἐν ταῖς διαφοραῖς τῶν ζώων, παραστῆσαι τοῖς ἀνθρώποις τὸ ποικίλον τῆς τῶν ἐν κόσμῳ κατασκευῆς, φθάνον καὶ ἐπὶ τὰ ὄρνεα· καὶ ζῶον τι μονογενὲς ὑπέστησεν, ἵνα καὶ τούτῳ ποιήσῃ θαυμασθῆναι, οὐ τὸ ζῶον, ἀλλὰ τὸν πεποιηκότα αὐτό. Et pleniſſimo huic et firmiſſimo (vt Tertulliani verbis vtar) reſurrectionis ſpecimini, ex Methodio, etiam noviſſimi diei non abſimile in natura indicium et documentum, addo; Pyragnum, ſcilicet, plantam, quæ ardente Olympo in medijs flammis viret et floret, ac ſi iuxta aquarum decurſus plantaretur, ſed præſtat ipſum audire, qui miraculi huius αὐτόπτης fuit.

Ἐθεασάμην ἐν Ὀλύμπῳ ἐγὼ πῦρ αὐτομάτως κατὰ τὴν ἀκρώρειαν τοῦ ὄρους κάτωθεν ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόμενον, περὶ ὃ πύραγνον φυτόν ἐστιν, οὕτω μὲν εὐθαλὲς καὶ χλοερὸν, οὕτω δὲ εὔσκιον, ὡς ὑπὸ πηγῆς μᾶλλον αὐτὸ βεβλαστηκέναι· δι' ἥντινα οὖν αἰτίαν, εἰ φύσεις εἰσὶ φθαρτῶν, καὶ ὑπὸ πυρὸς καταναλουμένων σωμάτων, οὐ μόνον οὐ καταφλέγεται τὸ φυτὸν τοῦτο, ἀλλὰ μᾶλλον ἀκμαιότερον ὑπάρχει, εἰ τῇ φύσει ἐστὶν εὔκαυστον, καὶ ταῦτα περὶ αὐτὰς αὐτοῦ τὰς ῥίζας τοῦ πυρὸς ἐντυφωμένου; κλάδους γοῦν ἐγὼ δένδρων ἐκ τῆς παρακειμένης ὕλης ἐπέρριψα, καθ' ὃν ἀνεφαίνετο τὸ πῦρ τόπον, καὶ εὐθέως εἰς φλόγα ἀρθέντες ἐτεφρώθησαν. Τί οὖν βούλεται τὸ παράδοξον; δεῖγμα τοῦτο τῆς μελλούσης ὁ θεὸς ἡμέρας καὶ προοί-

Phot. bibl. pag 923. edit. Schot. ἴσ. ὅτι πηγῇ.

μιον

μιον ἔθετο, ἵνα γινώσκωμεν ὅτι πάντων πυρὶ κατομβρυμένων, τὰ ἐν ἁγνείᾳ σώματα διατρίψαντα καὶ δικαιοσύνῃ, καθάπερ ψυχρῷ ὕδατι πυρὶ, ἐπιβήσονται. *Verùm solertibus naturæ mystis, abditas harum rerum caussas curiosius indagãdas relinquo, et cum Cyrillo Alexandrino, de ceto qui Ionam Dei iussu devoravit, verba faciente, locum hunc concludo.* Φαμὲν οὖν ὅτι παράδοξον ἀληθῶς, καὶ λόγου καὶ συνηθείας ἐπέκεινα, τοῦτ᾽ ἂν εἰκότως τὸ συμβεβηκός. ἀλλ᾽ εἰ Θεὸς λέγοιτο κατορθοῦν, τίς ὁ ἀπιστήσων ἔτι; παναλκὲς γὰρ τὸ θεῖον, καὶ τὰς τῶν ὄντων φύσεις μεταπλάττων εὐκόλως, πρὸς ὅπερ ἂν ἕλοιτο, καὶ τοῖς ἀρρήτοις αὐτοῦ νεύμασι τὸ αὐτεξάγον οὐδέν. τὸ γὰρ φθείρεσθαι πεφυκὸς, κρεῖττον ἂν γένοιτο καὶ φθορᾶς αὐτοῦ ἐθέλοντος, καὶ τὸ πεπηγὸς καὶ ἀκράδαντον, καὶ τοῖς τῆς φθορᾶς δυσάντητον νόμοις, πάθοι ἂν εὐκόλως φθοράν· φύσις γὰρ, οἶμαι, τοῖς οὖσι, τὸ τῷ κτίσαντι δοκοῦν. *Sed dum hæc scribimus, longè funestissimum nuntium huc allatum est, de cæde incomparabilis Herois, et Regis bellicosissimi, GVSTAVI verè Augusti, Phœnicis huius seculi; cuius egregia facinora æternus annalium honor celebrabit: nos subitam heu nimis et immaturam orbi Christiano eius mortem (si vera sunt quæ tristi fama percrebrescunt) similitudine à Phœnice sumpta, et verbis Libanij, in necem strenui bellatoris, sed longè dissimilis Principis, non ineptè deflere possumus, si tantam, et tam calamitosam, tanti Ducis iacturam, verba vlla, satis exprimere valerent.* Ὤιχετο γεύσας μὲν ἀγαθῶν τὴν οἰκουμένην, κορέσαι δὲ οὐκ ἀρκέσας· ἀλλὰ πεπόνθαμεν οἷον εἰ τῷ φοίνικι, τῷ ὄρνιθι πάρεστι, διὰ πάσης μὲν τῆς γῆς ἐκτεῖναι τὴν πτῆσιν, στῆναι δὲ μηδαμοῦ, μήτε ἀγρῶν, μήτε ἀστέων· ἀμυδρὰ γὰρ οὔ πως ἂν γέγονε τοῖς ἀνθρώποις, ἡ τῆς ὄρνιθος ὄψις· καὶ νῦν ἣν οὗτος ἀπέδωκεν εὐδαιμονίαν, ὥσπερ ὑπόπτερος διέδραμεν: *nisi Deus Opt. Max. Ecclesiæ suæ misertus, ex eius favillis, novum et redivivum alium Phœnicem laboranti suo populo suscitaverit; quod vt faciat, votis assiduis et ardentibus flagitare non cessabimus.* γένοιτο, γένοιτο.

Pag. 35. Πρὸς ἀπόλυσιν τοῦ ἀποθανεῖν. *Boisius legendum monuit,* πρὸς ἀπόλυσιν, καὶ καιρὸν τοῦ ἀποθανεῖν. *Quod Epiphanius*

sic

ſic exprimit, ἐπὰν γνοίη τὸν καιρὸν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς ἐνστάντα. *&* *Ambroſius*, quæ cùm finem vitæ ſibi adeſſe adverterit. *et Tacitus*, Confecto quippe annorum numero, vbi mors propinquet, ſuis in terris ſtruere nidum, &c.

Pag. 38 Ἐὰν καταστρώσω εἰς τὰς ἀβύσσους. *Sic Iob.* 17. 12. ἐν δὲ γνόφῳ ἔστρωταί μου ἡ στρωμνή. *verbum autem* καταστρωννύειν *hoc loco, proximè accedit ad fontem hebraicum.*

Pag. 39. Ὁ ἔπαινος ἡμῶν ἔστω ἐν Θεῷ. *fortè*, ἐκ Θεοῦ.

Διδόσθω ὑπ' ἄλλων. *Sic Proverb.* 27. 2. Ἐγκωμιαζέτω σε ὁ πέλας, καὶ μὴ τὸ σὸν στόμα, ἀλλότριος καὶ μὴ τὰ σὰ χείλη. In proprias enim laudes odioſa eſt iactatio, *vt Cyprianus ad Donatum loquitur. & vt Plinius epiſt.* 8. *lib.* 1. *eleganter*, quod magnificum referente alio fuiſſet, ipſo qui geſſerat recenſente, vaneſcit. *Et Clemens noſter infra pag.* 50. ὁ ταπεινοφρονῶν μὴ ἑαυτῷ μαρτυρείτω, ἀλλ' ἐάτω ὑφ' ἑτέρου μαρτυρεῖσθαι.

Pag 40. Τὸ δωδεκάσκηπτρον. *hoc eſt*, τὸ δωδεκάφυλον, σκῆπτρον *enim pro* φυλῇ *ſumitur*; *vt Reg.* 11. 31. Καὶ δώσω σοι δέκα σκῆπτρα, καὶ δύο σκῆπτρα ἔσονται αὐτῷ. *Sic etiam Clemens noſter paginaſequente*, τὰ δὲ λοιπὰ σκῆπτρα.

Pag. 44. Τῇ συνειδήσει. *fortè* καὶ τῇ συνειδήσει, *vel potius* συνδέσει. *ſic etiam ſupra pag.* 4. μετ' ἐλέους καὶ συνειδήσεως *fortè* συνδέσεως, *legendum eſt.*

Pag. 46. Ταῦτα οἱ πράσσοντες. *Hac* αὐτολεξεὶ *ferè apud Paulum ad Romanos capite primo, & verſu vltimo.*

Pag. 47. Ἀναθάλλει εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς. *fortè* ἀναθρεῖ *vel* ἀναθεωρεῖ, *i.e. diligenter & attentè contemplatur: vel potius integer locus ſic legendus eſt*, διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἀσυνέτῳ καὶ ἐσκοτισμένῃ διανοίᾳ ἡμῶν, ἀνατέλλει τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς, *vbi phraſi Paulina ad Rom.* 1. 21. διάνοιαν *noſtram*, ἀσύνετον *&* ἐσκοτισμένην *vocat.*

Ὡς ὢν ἀπαύγασμα. *Hæc ex Epiſtola ad Hebræos, & capite primo, eiſdem fere verbis deprompta ſunt, vnde, & ex aliis locis,* ὁμοιότης τοῦ χαρακτῆρος τῆς φράσεως, καὶ τῶν νοημάτων, *vt loquitur Euſebius, inter hanc Clementis, & Epiſtolam ad Hebræos, facilè liquet.*

Pag. 50. Ἕτερός ἐστιν ὁ ἐπιχορηγῶν. *Cyprianus ad Donatum de gratiæ divinæ efficacia eleganter,* Dei eſt, inquam, Dei omne quod poſſumus, inde vivimus, inde pollemus, &c. *vbi ad verba Divi Pauli Act. 17. 28. alludere videtur.* Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμέν.

Pag. 53 Μωμοσκοπηθέν. *Sacerdotes non tantum Iudæorum, ſed Gentium etiam, hoſtias probare ſolebant, & victimarum præcordia diligenter inſpicere & examinare, antequam litarent. quod* οἱ ἔξωθεν, δοκιμάζειν *et* ἐξετάζειν τὰ ἱερεῖα, *vocant, ſcriptores autē ſacri* μωμοσκοπεῖν *Vnde Philo Iudæus* περὶ γεωργίας· Ἄτοπον γὰρ ἱερέων μὲν πρόνοιαν ἔχειν, ὡς ὁλόκληροι τὰ σώματα καὶ παντελεῖς ἔσονται, τῶν τε καταθυομένων ζώων, ὡς οὐδὲν οὐδ᾽ ἐμμωμον τὸ παράπαν, ἀλλ᾽ οὐδὲ τῇ βραχυτάτῃ χρήσεται λώβῃ· καὶ τινὰς δεῖ καὶ ὅσους ἐπ᾽ αὐτὸ τοῦτο χειροτονεῖν τὸ ἔργον, οὓς ἔνιοι, μωμοσκόπους ὀνομάζουσιν, ἵνα ἄμωμα καὶ ἀσινῆ προσαγῆται τῷ βωμῷ τὰ ἱερεῖα, *&c. vbi nominis rationem obſervare licet, & quòd infrequenter ante ipſum, & à quibuſdam tantùm vſurparetur. Vt vt eſt, libro de ſacrificiis, & initio tractatus de ſacrificantibus, oſtendit ſummam curam adhibitam fuiſſe in deligendis his* μωμοσκόποις ἀριστίνδην, *qui acurato examine ſacrificia ſingula, & partes ſingulas ſcrutarentur* ἀπὸ ποδῶν ἄκρων, ὅσα τε ἐμφανῆ, καὶ ὅσα ἐπὶ γαστρὶ, καὶ μηροῖς ἀνακέκρυπται, *ne quid vitij, corruptelæ, aut labis lateret. Sic Clemens Alex. lib. 4. Strom* ἦσαν δὲ κἂν ταῖς τῶν θυσιῶν προσαγωγαῖς παρὰ τῷ νόμῳ, οἱ τῶν ἱερείων μωμοσκόποι. *Et Chryſ. hom. 20. in Epiſt. ad Romanos, de prævia examinatione noſtra corporis & animi, antequam ad ſacram ſynaxin accedere præſumamus, ſic ſcribit.* Διὸ χρὴ παντοχόθεν

μωμοσκο-

μωμοσκοπεῖσθαι τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον. εἰ γὰρ οἱ τὰς παλαιὰς ἀναφέροντες θυσίας ἐκελεύοντο πάντα περισκοπεῖν, καὶ οὔτε ὠτότμητον, οὔτε κολοβόκερκον, οὔτε ψωραγχιῶντα, οὔτε λειχῆνα ἔχοντα ἐπετρέποντο ἀναφέρειν· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τοὺς οὐ πρόβατα ἄλογα, ἀλλ' ἑαυτοὺς ἀναφέροντας, πλείονα ἀκρίβειαν ἐπιδείκνυσθαι χρὴ, καὶ πάντοθεν εἶναι καθαρούς. *&c. Et homil.* 17. *in epist. ad Hebræos.* Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἱερεὺς ἐπιφωνεῖ τότε τοὺς ἁγίους καλῶν, καὶ διὰ τῆς φωνῆς ταύτης μωμοσκοπῶν ἅπαντας, ὥστε μὴ προσελθεῖν τινα ἀπαράσκευον, *&c. Dominus Dunæus in annotationibus suis, pro* μωμοσκοπῶν *hoc loco* μιμνήσκων *reponendum putat, ego verò* μωμοσκοπῶν *retinenere malim; cùm Chrysostomus, solennem illam vocem in participatione* τῶν φρικτῶν μυστηρίων *in primitiua Ecclesia vsurpari solitam, respiciat.* Ὅσοι ἐν μετανοίᾳ, ἀπέλθετε πάντες *&* Ἀπέλθετε οἱ μὴ δυνάμενοι δεηθῆναι. *Vide eiusdem homil.* 3. *in epistolam ad Ephesios, et diligenter perpende.*

Pag. 57. ἐπινομὴν δεδώκασιν. *Boisius* ἐπιλογὴν *legit, ego malim* ἀπονομὴν, *i. e.* ἀπομέρισμον *cum Hesychio, et cum Suida* ἀπομοῖραν. *Descriptæ autem ministeriorum et officiorum vices hac voce exprimuntur, quæ apud Dionysium Areopagitam* λήξεις *et* ἀπονεμήσεις, *Budæo teste, vocantur: atq; hoc sensu vox,* census, *apud Tertullianum fortè accipienda est, de præscript. adversus hæreticos cap.* 32. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt, sicut Smyrnæorum ecclesia habens Polycarpum ab Iohanne conlocatum refert; sicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit; proinde vtiq; et cæteræ exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces habeant, *&c. Vbi census suos deferre, est, ordinem Episcoporum suorum ad originem recensere, vt ipse lib.* 4. *adversus Marcionem cap.* 5. *loquitur (vbi etiam vox hæc, census, legitur, prout libro primo contra eundem et cap.* 21. *bis)* Ordo tamen Episcoporum ad originem

nem recenſus, in Iohannem ſtabit authorem: ſic et cæterarum generoſitas recognoſcitur. *alibi, libros cenſuales vocat; verùm de re dubia ſatis.*

Pag. 59. Εἰς τοσοῦτο ἐξήνεσαν θυμοῦ. *Boiſius legendum putat,* ἐξήρθησαν *vel* ἐξηγριώθησαν, *vel* ἐξηνιάσθησαν; *quid ſi* ἐξέχυσαν, *ut in initio,* εἰς τοσοῦτον ἀπονοίας ἐξέχυσαν, *licet literarum affinitas huic lectioni nō adeo faueat, vel* ἐξέρριψαν, *ſcil.* ἑαυτούς, *phraſi græcis et latinis ſcriptoribus non inuſitata.*

Ἔπαφοι ἐγένοντο. *Boiſius legit* ἐλαφροὶ *vel* ἀνέπαφοι. *Ego malim* ἐλαφριζόμενοι *legere cum Philone Iudæo, qui hanc vocem cum* ἐπικουφίζεσθαι *eandem facit, et ſæpius coniungit. Sic* περὶ φυτουργίας, Τότε γὰρ ὑπὸ τῆς σωτηρίου παιδείας ἐπικουφιζομένην καὶ ἐπελαφριζομένην, οὐδὲν ἴσχυσε βλάψαι. *Et de mundo,* Τῆς γεώδους καὶ βάρος ἐχούσης οὐσίας ἐπελαφρισθείσης, καὶ τὸν ἄνω τόπον ἀντιλαβούσης. *Syneſius de inſomnijs voce ſimplici in eadem ſignificatione vtitur,* Τῆς τε ἀερίας ἕξεως ἐν ψυχαῖς ἐλαφριζούσης αὐτὸν καὶ ἀναπορρηγνυμένης κηλῖδα τῆς χείρονος. *Non ſum neſcius tamen Chryſoſt. homil. 44. in Geneſin, ubi comparationem inter tres pueros in caminum ignis coniectos, et Ioſephum eiuſq; continentiam et caſtitatem inſtituit, voce* ἀνεπάφου *uti, quam lectionem non improbo. Eius verba, ita ſe habent,* Οὐχ οὕτω θαυμαστὸν εἶναι μοι δοκεῖ, τὸ τοὺς τρεῖς παῖδας ἐκείνους, ἐν μέσῃ τῇ καμίνῳ τῇ Βαβυλωνίᾳ ἐκείνῃ, τοῦ πυρὸς ἀνωτέρους γενέσθαι, καὶ μηδὲν πλέον τὰ σώματα αὐτῶν παθεῖν· ὡς θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, τὸν δίκαιον τοῦτον εἰς τὴν κάμινον ταύτην, τὴν τῆς Βαβυλωνίας χαλεπωτέραν ἐμπεπτωκότα, τὴν ἀσέλγειαν λέγω τῆς Αἰγυπτίας, ἀνέπαφον διαμεῖναι, καὶ καθαρὸν τῆς σωφροσύνης τὸ ἔνδυμα διατηρήσαντα, οὕτως ἐξελθεῖν.

Pag. 61. Ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου. Εὐαγγέλιον *hoc loco latè ſumitur, et Apoſtolorum ſcripta comprehendit, ut apud Nyſſenum, qui contra Apollinarem locum ex Epiſtola Iohannis laudans, ſcribit,* καθὼς φησὶ τὸ εὐαγγέλιον, ὅλον τοῦτον τὸν κόσμον ἐν τῷ πονηρῷ κεῖσθαι. *Sic legis nomine non tantùm* πεντάτευχος *Moyſis, ſed Prophetarum etiam interpretationes, et reliqui veteris Teſtamenti*

ſtamenti libri intelliguntur. Vnde Iohannis cap. 10.34. locus Pſalmiſtæ, Ἐγὼ εἶπα θεοί ἐστε, *ſcriptus eſſe dicitur* ἐν τῷ νόμῳ· *et cap. 15. eiuſdem Evangelij verſ. 25.* ὅτι ἐμίσησάν με δωρεάν, *quæ verba ſunt Pſalmiſtæ, Pſal. 34. 19.* ἐν τῷ νόμῳ, *ſcripta eſſe dicuntur. et ad Corinth. 1. 14. 21. locus Eſaiæ, ab Apoſtolo* ἐν νόμῳ *ſcriptus eſſe dicitur. Ignorantia huius latioris acceptionis in errorem quoſdam induxit, qui Moyſis tantùm quinq; libros à 70 Senioribus in linguam græcam verſos eſſe opinantur, quia apud quoſdam Patres inveniatur, ex Hebraico fonte illos* τὸν νόμον *transtuliſſe, ac ſi legis nomine, libri Moyſis tantùm intelligendi eſſent. ſed de verſione* τῶν ο, *aliàs fortaſſe commodior diſſerendi occaſio dabitur.*

Pag. 63. Ζητεῖ τὸ κοινωφελές. *Chryſoſtomus ad illud Pauli Corinth. 1. 11.* μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν ἵνα σωθῶσι, *dicit publicum eccleſiæ bonum quærere, et aliorum ſalutem privato commodo anteponere, canonem eſſe Chriſtianiſmi perfectiſſimum.* Τοῦτο κανὼν χριστιανισμοῦ τοῦ τελειοτάτου, τοῦτο ὅρος ἠκριβωμένος, αὕτη ἡ κορυφὴ ἡ ἀνωτάτω, τὸ τὰ κοινῇ συμφέροντα ζητεῖν.

Pag. 64. Ἀγάπη κολλᾷ ἡμᾶς. *Hoc loco Paulum imitatur ad Corinthios 1. 13. vbi charitatis, et mutuæ dilectionis, elegantiſſima deſcriptio eſt; et Ephraëm Syrus tractatu* περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν *utriuſq; veſtigijs inſiſtit, cuius verba cùm græcè non exſtent, placet hîc ſubiungere.* Μακάριος ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ ἔχων ἀγάπην Θεοῦ, ὅτι τὸν Θεὸν ἐν αὐτῷ περιφέρει, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν. καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐν τῷ Θεῷ μένει· ὁ ἔχων ἀγάπην πάντων σὺν Θεῷ περιγίνεται, ἡ γὰρ ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον. ὁ ἔχων ἀγάπην, οὐδένα βδελύσσεταί ποτε, οὐ μικρὸν, οὐ μέγαν, οὐκ ἔνδοξον, οὐκ ἄδοξον, οὐ πένητα, οὐ πλούσιον, ἀλλ' ἀπάντων περίψημα γίνεται, πάντα στέγει, πάντα ὑπομένει· ὁ ἔχων ἀγάπην, οὐκ ἐπαίρεται κατά τινος, οὐ φυσιοῦται, οὐδένος καταλαλεῖ, ἀλλὰ τοὺς καταλαλοῦντας ἀποστρέφεται. ὁ ἔχων ἀγάπην ἐν δόλῳ οὐ περιέρχεται, οὐχ ὑποσκελίζει τὸν ἀδελφόν· ὁ ἔχων ἀγάπην οὐ φθονεῖ, οὐ ζηλοῖ, οὐ βασκαίνει, οὐ χαίρει ἐπὶ πτώσει ἑτέρων, οὐ διασύρει τὸν πταίοντα, ἀλλὰ συλλυπεῖται καὶ συναντιλαμβάνεται· οὐ παρορᾷ τὸν ἀ-

δελφὸν

ἀδελφὸν ἐν τῇ ἀνάγκῃ, ἀλλὰ συνεπαμύνει καὶ συναποθνήσκει· ὁ ἔχων ἀγάπην, τὸ θέλημα ποιεῖ τοῦ Θεοῦ, καὶ μαθητὴς τῆς ἀληθείας ὑπάρχει. Αὐτὸς γὰρ ὁ καλὸς δεσπότης ἡμῶν εἶπεν, ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοῦ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. ὁ ἔχων ἀγάπην οὐδέποτε ἑαυτὸν περιποιεῖται, οὐ λέγει ἑαυτοῦ ἴδιον οὐδὲν, ἀλλὰ πάντα ὅσα ἔχει, κοινὰ τοῖς πᾶσι προτίθησιν· ὁ ἔχων ἀγάπην, ἀλλότριον οὐδένα λογίζεται, ἀλλὰ πάντας ἰδιοποιεῖται· ὁ ἔχων ἀγάπην, οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἐξάπτεται εἰς ὀργὴν, οὐ χαίρει ἐπὶ ἀδικίᾳ, ἐπὶ φθόνει οὐκ ἐνδελεχίζει, ἐχθρὸν οὐδένα ἡγεῖται, εἰ μὴ μόνον τὸν διάβολον· ὁ ἔχων ἀγάπην, πάντα ὑπομένει, χρηστεύεται, μακροθυμεῖ. Μακάριος οὖν ὁ τὴν ἀγάπην κεκτημένος, καὶ μετὰ ταύτης ἀποδημήσας πρὸς Θεὸν, ὅτι αὐτὸς τὸ ἴδιον ἐπιγινώσκων, προσδέξεται αὐτὸν ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ· ὁμοδίαιτος γὰρ ἀγγέλων ἔσται, καὶ σὺν Χριστῷ βασιλεύσει ὁ τῆς ἀγάπης ἐργάτης. Διὰ αὐτῆς γὰρ καὶ ὁ Θεὸς λόγος ἐπὶ τῆς γῆς παρεγένετο, δι᾽ αὐτῆς καὶ ὁ παράδεισος ἠνέωκται ἡμῖν, καὶ ἄνοδος εἰς οὐρανὸν ἐπεδείχθη πᾶσιν· ἐχθροὶ ὑπάρχοντες τῷ Θεῷ δι᾽ αὐτῆς κατηλλάγημεν· εἰκότως οὖν εἴπωμεν, ὅτι ἀγάπη ὁ Θεός ἐστιν, καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐν τῷ Θεῷ μένει.

Pag 67. Ἀπροσδεὴς, ἀδελφοὶ, ὁ δεσπότης. *Sic Iustinus Martyr ad Diognetum,* Ὁ γὰρ ποιήσας τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς καὶ πᾶσιν ἡμῖν χορηγῶν ὧν προσδεόμεθα, οὐδενὸς ἂν αὐτὸς προσδέοιτο τούτων ἂν τοῖς οἰομένοις διδόναι παρέχει αὐτός. *Et Cyrillus de Festis Paschalibus homil.* 22. παναρκὲς γὰρ τὸ θεῖον, καὶ ζωοποιεῖ μὲν τὰ πάντα, δεῖται δ᾽ ὅλως αὐτὸ τῶν τοιούτων οὐδενός.

Pag. 69. Εἰ δι᾽ ἐμὲ στάσις. *Epiphanius lib.* 1. *adversus Carpocrasios, vbi mentionem Clementis nostri facit, ad hunc locum respicit, scribens,* λέγει γὰρ ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ· Ἀναχωρῶ ἄπειμι, ἐνσταθήτω ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ *&c. vbi* εὐσταθείτω *legendum puto, proquo Clemens noster* εἰρηνευέτω *habet. Quantùm fraternitatem vniversam dilexerit,* τὸ κοινωφελὲς *quæsiverit, et paci Ecclesiæ, vir hic sanctus, studuerit; et quàm abominanda ipsi fuerint schismata, quæ Christi* τὸν ἄρραφον καὶ ἄρρηκτον χιτῶνα σχίζουσι, *ex hoc loco facile apparet: nullum enim gravius peccatum admitti potest, quam vnionem Ecclesiæ scindere, authore Cypriano, qui libro de vnitate Ecclesiæ, inexpiabilem discordiæ maculam martyrij sanguine ablui, et passione purgari*

gari negat; quod Chrysostomus homil. 11. ad Ephesios suppresso nomine, audax sed verum esse dictum pronuntiat. Eius verba ita se habent. Ἀνὴρ δέ τις ἅγιος εἶπέ τι δοκοῦν εἶναι τολμηρὸν, πλὴν ἀλλ' ὅμως ἐφθέγξατο· τί δὴ τοῦτο ἐστιν; οὐδὲ μαρτυρίου αἷμα ταύτην δύνασθαι ἐξαλεῖψαι τὴν ἁμαρτίαν ἔφησεν. &c: qui paulò infra eâdem homiliâ, se pacis studio omnia postponere, immo et Episcopatum ipsum abdicare, paratum esse profitetur, modò vnitas Ecclesiæ conseruetur. Εἰ μὲν οὖν περὶ ἡμῶν ταῦτα ὑποπτεύετε, ἕτοιμοι παραχωρῆσαι τῆς ἀρχῆς, ὅτῳ περ ἂν βούλοισθε· μόνον ἐκκλησία ἔστω μία. in quo Clementem nostrum ὑπογραμμὸν sibi proposuisse, & locum hunc, ad quem alludit, præ oculis habuisse, verisimile est.

Pag. 74. Ἐκ τῆς ἐλπίδος. Fortè κιγκλίδος, vel ἐπαυλίδος potius. Basilius in Psal. 28. homil. prima, μία ἐστὶν αὐλὴ, ἁγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησία· ἦν αὐλὴ πρότερον, ἡ τῶν ἰουδαίων συναγωγὴ, ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰς χριστὸν ἁμαρτίαν ἐγένετο ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἠρημωμένη.

Pag. 75. Desideratur hîc in exemplari antiquo folium integrum, quod quatuor impreßi codicis folia constituit. Si vnius tantùm aut alterius vocis defectus fuisset, & paucarum literarum lacuna, medicinam qualemcunq; huic loco malè affecto, non minus quàm aliis afferre conati fuissemus, sin minus pristinæ sanitati & integritati reddere, licuisset: sed πάθος est ἀνίατον, & vulnus maius quàm vt vllo coniecturæ emplastro tegi poßit; exspectandus est ex Ægypto vel Græcia novus Æsculapius, qui Clementi nostro ποδαγρῶντι subveniat. Quæ in reliquo corpore medicam manum prorsus refugere non videbantur, pro facultatis nostræ modulo sarcire & καταρτίζειν conati sumus; quàm benè penes doctos, et artis Criticæ mystas, iudicium esto. Paßim autem in membranis ex quibus epistola hæc descripta est, observare licet ν finale additum esse tertiis personis verborum, desinentibus in ε & in ι, licet sequentis dictionis litera initialis sit consona, contra receptum et communem scribendi

bendi vſum; quod ſummæ antiquitatis non leue argumentum eſt, cùm in antiquis marmoribus, et MSS. omnibus codicibus, qui grandioribus literis exarati ſunt, eadem ſcribendi forma reperiatur.

Sed manum de tabula, præter enim operas typographicas, quæ deſinente iam opere plus ſolito feſtinant, et notas has abrumpunt; muneris noſtri cura, et familiæ privata negotia domum revocant, nec ſine diſpendio diutius abeſſe ſinunt. Si ῥακώματα *hæc noſtra,* Benigne lector, *purpuræ Clementinæ aſſuta, non indignè te ferre, (cùm ſcias, vt loquitur Libanius, ad Evagoram epiſtolâ nondum editâ,* ὅτι καὶ ἐα-κια, καὶ τὴν καλλίστην ἐσθῆτα, πολλάκις ἐνδέχεται κιβώτιον*) et primitias has ſubita manu collectas, quas nunc in ara benevolentiæ tuæ colloco, palato tuo non ingratas eſſe, nec omnino diſplicere intellexero: poſtea ſi Deus vitam cum valetudine indulſerit, largioribus manipulis ſinum implebo, et uberiorem meſſem adolebo. Interea his fruere, et Ornatiſſimo humaniſſimoq́ue Viro, Domino Doctori* Duppa, *celeberrimæ Academiæ Oxonienſis Vicecancellario digniſſimo, gratias mecum agito; qui dum opus hoc vrgeo, humanitate me ſingulari et benevolentia complexus eſt, qui theſauros Academiæ recluſit, qui typos Savilianos* πρόφρονι θυμῷ *communicauit, qui lentas typographorum moras authoritate ſua caſtigavit, et aucto operariorum numero, editionem hanc multum promouit. Errata quæ à nobis, vel typographis, commiſſa ſunt, humaniter condona, feſtinationi da veniam; et quales alios tibi fieri velis, talem te nobis præbe. Vale, et humanum eſſe, errare, memineris.*

Τῷ τρισαγίῳ Θεῷ δόξα,
καὶ χάρις.

FRAGMENTVM

EPISTOLÆ SECVNDÆ

EX EODEM *MS.*

Ἀδελφοί, οὕτως δεῖ ἡμᾶς φρονεῖν περὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς περὶ Θεοῦ, ὡς περὶ κριτοῦ ζώντων καὶ νεκρῶν. καὶ οὐ δεῖ ἡμᾶς μικρὰ φρονεῖν περὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, ἐν τῷ γὰρ φρονεῖν ἡμᾶς μικρὰ περὶ αὐτοῦ, μικρὰ καὶ ἐλπίζομεν λαβεῖν. * Καλοὶ ἀκούον- ἴσ. καίτοι.
τες * ὥσπερ μικρῶν ἁμαρτάνομεν, οὐκ εἰδότες πόθεν ἐκλήθη- ἴσ. ὡς περὶ.
μεν, καὶ ὑπὸ τίνος, καὶ εἰς ὃν τόπον, καὶ ὅσα ὑπέμεινεν Ἰησοῦς Χριστὸς παθεῖν ἕνεκα ἡμῶν. Τίνα οὖν ἡμεῖς αὐτῷ δώσομεν ἀντιμισθίαν; ἢ τίνα καρπὸν ἄξιον, οὗ ἡμῖν αὐτὸς ἔδωκεν; πόσα δὲ αὐτῷ ὀφείλομεν ὅσια; τὸ φῶς γὰρ ἡμῖν ἐχαρίσατο, ὡς πατὴρ υἱοὺς ἡμᾶς προσηγόρευσεν, ἀπολλυμένους ἡμᾶς ἔσωσεν. * Ποίου ἴσ. Ποῖον
αἶνον αὐτῷ δώσομεν, ἢ * μισθὸν ἀντιμισθίας ὧν ἐλάβομεν πηροὶ οὖν.
ἴσ. μισθὸν ἀντιμισθίαν.
ὄντες τῇ διανοίᾳ, προσκυνοῦντες λίθους καὶ ξύλα, καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ χαλκόν, ἔργα ἀνθρώπων. καὶ ὁ βίος ἡμῶν ὅλος ἄλλο οὐδὲν ἦν εἰ μὴ θάνατος. Ἀμαύρωσιν οὖν περικείμενοι, καὶ τοιαύτης ἀχλύος γέμοντες ἐν τῇ ὁράσει, ἀνεβλέψαμεν ἀποθέμενοι

ἐκεῖνο ὃ περικείμεθα νέφος τῇ αὐτοῦ θελήσει· ἠλέησεν γὰρ ἡμᾶς
καὶ σπλαγχνισθεὶς ἔσωσεν, θεασάμενος ἐν ἡμῖν πολλὴν πλάνην
ἴσ. ἔχοντας — καὶ ἀπώλειαν, καὶ μηδεμίαν ἐλπίδα *ἔχοντες σωτηρίας, εἰ μὴ
τὴν παρ' αὐτοῦ· ἐκάλεσεν γὰρ ἡμᾶς οὐκ ὄντας, καὶ ἠθέλησεν ἐκ
μὴ ὄντος εἶναι ἡμᾶς. Εὐφράνθητι στεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον
καὶ βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου, μᾶλλον
ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. ὃ εἶπεν, εὐφράνθητι στεῖρα ἡ οὐ τίκτου-
σα, ἡμᾶς εἶπεν, στεῖρα γὰρ ἦν ἡ ἐκκλησία ἡμῶν πρὸ τοῦ δο-
θῆναι αὐτῇ τέκνα. ὃ δὲ εἶπεν, βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα, τοῦτο λέγει,
τὰς προσευχὰς ἡμῶν ἁπλῶς ἀναφέρειν πρὸς τὸν θεόν, μὴ ὡς
αἱ ὠδίνουσαι ἐγκακῶμεν. ὃ δὲ εἶπεν, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρή-
μου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα· ἐπεὶ ἔρημος ἐδόκει εἶναι
ἴσ. αὐτ. — *ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ λαὸς ἡμῶν, νυνὶ δὲ πιστεύσαντες πλείονες ἐγενό-
μεθα τῶν δοκούντων ἔχειν θεόν. Καὶ ἑτέρα δὲ γραφὴ λέγει, ὅτι
οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους ἀλλὰ ἁμαρτωλούς· τοῦτο λέγει, ὅτι
δεῖ τοὺς ἀπολλυμένους σώζειν· ἐκεῖνο γάρ ἐστιν μέγα καὶ θαυμαστόν,
οὐ τὰ ἑστῶτα στηρίζειν, ἀλλὰ τὰ πίπτοντα· οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς
ἠθέλησεν σῶσαι τὰ ἀπολλύμενα, καὶ ἔσωσεν πολλοὺς ἐλθών, καὶ κα-
λέσας ἡμᾶς ἤδη ἀπολλυμένους. Τοσοῦτον οὖν ἔλεος ποιήσαντος
αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς· πρῶτον μὲν ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες τοῖς νεκροῖς
θεοῖς οὐ θύομεν, καὶ οὐ προσκυνοῦμεν αὐτοῖς, ἀλλὰ ἔγνωμεν δι'
αὐτοῦ τὸν πατέρα τῆς ἀληθείας· τίς ἡ γνῶσις ἡ πρὸς αὐτόν, ἢ τὸ
μὴ ἀρνεῖσθαι δι' οὗ ἔγνωμεν αὐτόν; Λέγει δὲ καὶ αὐτός, τὸν ὁμο-
λογήσαντά με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω αὐτὸν ἐνώπι-
ον τοῦ πατρός μου. Οὗτος οὖν ἐστιν ὁ μισθὸς ἡμῶν, ἐὰν οὖν ὁμολο-
γήσωμεν δι' οὗ ἐσώθημεν· ἐν τίνι δὲ αὐτὸν ὁμολογοῦμεν; ἐν τῷ

ποιεῖν

ποιεῖν ἃ λέγει, καὶ μὴ παρακούειν αὐτοῦ τῶν ἐντολῶν, καὶ μὴ μόνον χείλεσιν αὐτὸν τιμᾶν, ἀλλ' ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας· λέγει δὲ καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ, ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χείλεσίν με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἄπεστιν ἀπ' ἐμοῦ. Μὴ μόνον οὖν αὐτὸν καλῶμεν κύριον, οὐ γὰρ τοῦτο σώσει ἡμᾶς· λέγει γάρ, οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, κύριε, κύριε, σωθήσεται, ἀλλὰ ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην· ὥστε οὖν, ἀδελφοί, ἐν τοῖς ἔργοις αὐτὸν ὁμολογῶμεν, ἐν τῷ ἀγαπᾶν * αὐτούς, ἐν τῷ μὴ μοιχᾶσθαι, μηδὲ καταλαλεῖν ἀλλήλων, μηδὲ ζηλοῦν, ἀλλ' ἐγκρατεῖς εἶναι, ἐλεήμονας, ἀγαθούς. καὶ συμπάσχειν ἀλλήλοις ὀφείλομεν καὶ μὴ φιλαργυρεῖν· ἐν τε ἀγαθοῖς τοῖς ἔργοις ὁμολογῶμεν τὸν θεόν, καὶ μὴ ἐν τοῖς ἐναντίοις· καὶ οὐ δεῖ ἡμᾶς φοβεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους, μᾶλλον ἀλλὰ τὸν θεόν· διὰ τοῦτο ταῦτα ὑμῶν πρασσόντων εἶπεν ὁ κύριος, Ἐὰν ἦτε μετ' ἐμοῦ συνηγμένοι ἐν τῷ κόλπῳ μου, καὶ μὴ ποιῆτε τὰς ἐντολάς μου, ἀποβαλῶ ὑμᾶς, καὶ ἐρῶ ὑμῖν, ὑπάγετε ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστέ, ἐργάται ἀνομίας. Ὅθεν, ἀδελφοί, καταλείψαντες τὴν παροικίαν τοῦ κόσμου τούτου, ποιήσωμεν τὸ θέλημα τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς· καὶ μὴ φοβηθῶμεν ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· λέγει γὰρ ὁ κύριος, Ἔσεσθε ὡς ἀρνία ἐν μέσῳ λύκων· ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος αὐτῷ λέγει, Ἐὰν οὖν διασπαράξωσιν οἱ λύκοι τὰ ἀρνία; εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ, μὴ φοβείσθωσαν τὰ ἀρνία τοὺς λύκους μετὰ τὸ ἀποθανεῖν αὐτά· καὶ ὑμεῖς μὴ φοβεῖσθε τοὺς ἀποκτείνοντας ὑμᾶς, καὶ μηδὲν * ὑμῖν δυναμένους ποιεῖν, ἀλλὰ φοβεῖσθε τὸν μετὰ τὸ ἀποθανεῖν ὑμᾶς, ἔχοντα ἐξουσίαν ψυχῆς καὶ σώματος τοῦ βαλεῖν εἰς γέενναν πυρός· καὶ γινώσκετε, ἀδελφοί, ὅτι ἡ ἐπιδημία ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῆς σαρκὸς

ταύτης

ἴσ. αὐτούς.

ἴσ. πλέον.

ταύτης μικρά ἐστιν καὶ ὀλιγοχρόνιος, ἡ δὲ ἐπαγγελία τοῦ Χριστοῦ
μεγάλη καὶ θαυμαστή ἐστιν, καὶ ἀνάπαυσις τῆς μελλούσης βασι-
λείας καὶ ζωῆς αἰωνίου. Τί οὖν ἐστιν ποιήσαντας ἐπιτυχεῖν αὐτῶν;
Εἰ μὴ τὸ θείως καὶ δικαίως ἀναστρέφεσθαι, καὶ τὰ κοσμικὰ ταῦτα
ὡς ἀλλότρια ἡγεῖσθαι, καὶ μὴ ἐπιθυμεῖν αὐτῶν· ἐν γὰρ τῷ ἐπι-
θυμεῖν ἡμᾶς κτήσασθαι ταῦτα, ἀποπίπτομεν τῆς ὁδοῦ τῆς δι-
καίας. Λέγει δὲ ὁ κύριος, Οὐδεὶς οἰκέτης δύναται δυσὶ κυρίοις
δουλεύειν· ἐὰν ἡμεῖς θέλωμεν καὶ θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ,
ἀσύμφορον ἡμῖν ἐστιν· τί γὰρ τὸ ὄφελος, ἐάν τις τὸν ὅλον κόσμον
κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν ζημιώσῃ; ἔστιν* δὲ οὗτος, ὁ αἰών, καὶ ὁ μέλλων   *ἴσ. εἰσὶν.*
δύο ἐχθροί, οὗτος λέγει μοιχείαν, καὶ φθοράν, καὶ φιλαργυρίαν,
καὶ ἀπάτην, ἐκεῖνος δὲ τούτοις ἀποτάσσεται· οὐ δυνάμεθα οὖν
τῶν δύο φίλοι εἶναι, δεῖ δὲ ἡμᾶς τούτῳ ἀποταξαμένους ἐκεί-
νῳ χρῆσθαι. Οἰόμεθα ὅτι βέλτιόν ἐστιν τὰ ἐνθάδε μισῆσαι, ὅτι
μικρὰ καὶ ὀλιγοχρόνια, καὶ φθαρτά· ἐκεῖνα δὲ ἀγαπῆσαι τὰ
ἀγαθὰ καὶ ἄφθαρτα. Ποιοῦντες γὰρ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ
εὑρήσομεν ἀνάπαυσιν. Εἰ δὲ μήγε, οὐδὲν ἡμᾶς ῥύσεται ἐκ τῆς
αἰωνίου κολάσεως, ἐὰν παρακούσωμεν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ· λέγει
δὲ καὶ ἡ γραφὴ ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ, ὅτι ἐὰν ἀναστῇ Νῶε καὶ Ἰὼβ καὶ Δα-
νιήλ, οὐ ῥύσονται τὰ τέκνα αὐτῶν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ· Εἰ δὲ καὶ οἱ
τοιοῦτοι δίκαιοι οὐ δύνανται ταῖς αὐτῶν δικαιοσύναις ῥύσασθαι τὰ
τέκνα αὐτῶν· ἡμεῖς ἐὰν μὴ τηρήσωμεν τὸ βάπτισμα ἁγνὸν καὶ
ἀμίαντον, ποίᾳ πεποιθήσει εἰσελευσόμεθα εἰς τὸ βασίλειον τοῦ
Θεοῦ; ἢ τίς ἡμῶν παράκλητος ἔσται, ἐὰν μὴ εὑρεθῶμεν ἔργα ἔ-
χοντες ὅσια καὶ δίκαια; Ὥστε οὖν, ἀδελφοί μου, ἀγωνισώμεθα, εἰδό-
τες ὅτι ἐν χερσὶν ὁ αἰών· καὶ ὅτι εἰς τοὺς φθαρτοὺς ἀγῶνας κατα-

πλέουσιν

πλέουσι πολλοί, ἀλλ' οὐ πάντες στεφανοῦνται, εἰ μὴ οἱ πολλὰ
κοπιάσαντες, καὶ καλῶς ἀγωνισάμενοι. ἡμεῖς οὖν ἀγωνισώμεθα,
ἵνα πάντες στεφανωθῶμεν· ὥστε *θῶμεν τὴν ὁδὸν τὴν εὐθεῖαν,
*ἀγῶνα τὸν ἄφθαρτον, καὶ πολλοὶ εἰς ἑαυτὸν καταπλεύσωμεν,
καὶ ἀγωνισώμεθα, ἵνα καὶ στεφανωθῶμεν. καὶ, εἰ μὴ δυνάμεθα ἀ-
πάντες στεφανωθῆναι, κἂν ἐγγὺς τοῦ στεφάνου γενώμεθα. Εἰδέ-
ναι ἡμᾶς δεῖ ὅτι ὁ τὸν φθαρτὸν ἀγῶνα ἀγωνιζόμενος, ἐὰν εὑρεθῇ
φθείρων, μαστιγωθεὶς αἴρεται, καὶ ἔξω βάλλεται τοῦ σταδίου. τί δοκεῖτε, ὁ τὸν
τῆς ἀφθαρσίας ἀγῶνα φθείρας, τί παθεῖται; τῶν γὰρ μὴ τηρησάντων,
φησὶν, τὴν σφραγῖδα, ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν
οὐ σβεσθήσεται, καὶ ἔσονται εἰς ὅρασιν πάσῃ σαρκί. ὡς οὖν ἐσμὲν ἐπὶ
γῆς μετανοήσωμεν, πηλὸς γὰρ ἐσμὲν *εἰς τὴν χεῖρα τοῦ τεχ-
νίτου. ὃν τρόπον γὰρ ὁ κεραμεὺς ἐὰν ποιῇ σκεῦος, καὶ ἐν ταῖς χερσὶν αὐ-
τοῦ διαστραφῇ ἢ συντριβῇ, πάλιν αὐτὸ ἀναπλάσσει· ἐὰν δὲ
προφθάσῃ εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς αὐτὸ βαλεῖν, οὐκέτι βοη-
θήσει αὐτῷ· οὕτως καὶ ἡμεῖς ἕως ἐσμὲν ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, ἐν τῇ
σαρκὶ ἃ ἐπράξαμεν πονηρὰ, μετανοήσωμεν ἐξ ὅλης τῆς καρ-
δίας, ἵνα σωθῶμεν ὑπὸ τοῦ κυρίου, ἕως ἔχομεν καιρὸν μετανοίας.
μετὰ γὰρ τὸ ἐξελθεῖν ἡμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, οὐκέτι δυνάμεθα ἐκεῖ
ἐξομολογήσασθαι ἢ μετανοεῖν ἔτι. ὥστε, ἀδελφοί, ποιήσαντες τὸ θέ-
λημα τοῦ πατρὸς, καὶ τὴν σάρκα ἁγνὴν τηρήσαντες, καὶ τὰς ἐντο-
λὰς τοῦ κυρίου φυλάξαντες, ληψόμεθα ζωὴν αἰώνιον. Λέγει γὰρ
κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, εἰ τὸ μικρὸν οὐκ ἐτηρήσατε, τὸ μέγα
τίς ὑμῖν δώσει; λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ, καὶ ἐν
πολλῷ πιστός ἐστιν. ἄρα οὖν τοῦτο λέγει, τηρήσατε τὴν σάρκα
ἁγνὴν καὶ τὴν σφραγῖδα ἄσπιλον, ἵνα τὴν αἰώνιον ζωὴν *ἀπο-

ἴσ. τρέχωμεν.

ἴσ. εἰς.

ἴσ. ἐν τῇ χειρί.

ἴσ. ἀπολάβητε.

λάβωμεν. καὶ μὴ λεγέτω τις ὑμῶν, ὅτι αὕτη ἡ σὰρξ οὐ κρίνεται,
οὐδὲ ἀνίσταται. γνῶτε ἐν τίνι ἐσώθητε, ἐν τίνι ἀνεβλέψατε, εἰ μὴ
ἐν τῇ σαρκὶ ταύτῃ ὄντες· δεῖ οὖν ἡμᾶς ὡς ναὸν Θεοῦ φυλάσσειν
τὴν σάρκα, ὃν τρόπον γὰρ ἐν τῇ σαρκὶ ἐκλήθητε, καὶ ἐν τῇ σαρκὶ
ἐλεύσεσθε. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ κύριος, ὁ σώσας ἡμᾶς, ὢν μὲν τὸ
πρῶτον πνεῦμα, ἐγένετο σάρξ, καὶ οὕτως ἡμᾶς ἐκάλεσεν, οὕτως καὶ
ἡμεῖς ἐν ταύτῃ τῇ σαρκὶ ἀποληψόμεθα τὸν μισθόν· Ἀγαπῶμεν
οὖν ἀλλήλους, ὅπως ἔλθωμεν πάντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ
Θεοῦ. ἕως ἔχομεν καιρὸν τοῦ ἰαθῆναι, ἐπιδῶμεν ἑαυτοὺς τῷ θε-
ραπεύοντι Θεῷ, ἀντιμισθίαν αὐτῷ διδόντες, ποίαν; τὸ μετανοῆ-
σαι ἐξ εἰλικρινοῦς καρδίας. προγνώστης γάρ ἐστιν τῶν πάντων, καὶ
εἰδὼς ἡμῶν τὰ ἐν * καρδίᾳ. δῶμεν οὖν αὐτῷ * αἰώνιον, μὴ ἀπὸ
στόματος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ καρδίας, ἵνα ἡμᾶς προσδέξηται ὡς
Θεοῦ υἱούς. καὶ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος, ἀδελφοί μου οὗτοι εἰσίν, οἱ ποι-
οῦντες τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου. Ὥστε, ἀδελφοί μου, ποιήσωμεν τὸ
θέλημα τοῦ πατρὸς τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς, ἵνα ζήσωμεν. καὶ διώξωμεν
μᾶλλον τὴν ἀρετήν, τὴν δὲ κακίαν καταλείψωμεν, ὡς προο-
δοιπόρον τῶν * ἁμαρτιῶν ἡμῶν. καὶ φύγωμεν τὴν ἀσέβειαν, μὴ ἡ-
μᾶς καταλάβῃ τὰ κακά. ἐὰν γὰρ σπουδάσωμεν ἀγαθοποιεῖν, δι-
ώξεται ἡμᾶς εἰρήνη. διὰ ταύτην γὰρ τὴν αἰτίαν οὐκ ἔστιν εὑρεῖν
ἄνθρωπον. οἵτινες γὰρ ἄγουσι φόβους ἀνθρωπίνους, προῃρημένοι
μᾶλλον τὴν ἐνθάδε ἀπόλαυσιν, ἢ τὴν μέλλουσαν ἐπαγγελίαν.
ἀγνοοῦσιν γὰρ ἡλίκην ἔχει βάσανον ἡ ἐνθάδε ἀπόλαυσις, καὶ οἵαν
τρυφὴν ἔχει ἡ μέλλουσα ἐπαγγελία. Καὶ εἰ μὲν αὐτοὶ μόνοι ταῦ-
τα ἔπρασσον, ἀνεκτὸν ἦν. νῦν δὲ ἐπιμένουσιν κακοδιδασκαλοῦν-
τες τὰς * αἰετίους ψυχάς, οὐκ εἰδότες ὅτι δισσὴν ἕξουσιν τὴν

κρίσιν

ἴσ. ἐγκαρδίᾳ.

ἴσ. αἶνον. vel δόξαν αἰώνιον.

ἴσ. πημονῶν.

ἴσ. ἀναιτίους

κρίσιν, αὐτοί τε, καὶ οἱ ἀκούοντες αὐτῶν. Ἡμεῖς οὖν ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ δουλεύσωμεν τῷ Θεῷ, καὶ ἐσόμεθα δίκαιοι. ἐὰν δὲ μὴ δουλεύσωμεν, διὰ* τοῦ μὴ πιστεύειν ἡμᾶς τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ Θεοῦ, ταλαίπωροι ἐσόμεθα. λέγει γὰρ ὁ προφητικὸς λόγος, Ταλαίπωροι εἰσὶν οἱ δίψυχοι οἱ διστάζοντες τῇ καρδίᾳ, οἱ δὲ λέγοντες, ταῦτα πάλαι ἠκούσαμεν καὶ* ἐπὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, ἡμεῖς δὲ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας προσδεχόμενοι, οὐδὲν τούτων ἑωράκαμεν. Ἀνόητοι συμβάλετε ἑαυτοὺς ξύλῳ, λάβετε ἄμπελον, πρῶτον μὲν φυλλοῤῥοεῖ, εἶτα βλαστὸς γίνεται, μετὰ ταῦτα ὄμφαξ, εἶτα σταφυλὴ παρεστηκυῖα. οὕτως καὶ ὁ λαός μου ἀκαταστασίας καὶ θλίψεις ἔσχεν, ἔπειτα ἀπολήψεται τὰ ἀγαθά. ὥστε, ἀδελφοί μου, μὴ διψυχῶμεν, ἀλλὰ ἐλπίσαντες ὑπομείνωμεν, ἵνα καὶ τὸν μισθὸν κομισώμεθα. πιστὸς γάρ ἐστιν, ὁ ἐπαγγειλάμενος τὰς ἀντιμισθίας ἀποδιδόναι ἑκάστῳ τῶν ἔργων αὐτοῦ. ἐὰν οὖν ποιήσωμεν τὴν δικαιοσύνην ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, εἰσήξομεν εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ ληψόμεθα τὰς ἐπαγγελίας, ἃς οὖς οὐκ ἤκουσεν, οὐδὲ ὀφθαλμὸς ἴδεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. Ἐκδεχώμεθα οὖν καθ' ὥραν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἐν ἀγάπῃ καὶ δικαιοσύνῃ ἐπειδὴ οὐκ οἴδαμεν τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ.* ἐπερωτηθεὶς γὰρ αὐτὸς ὁ κύριος ὑπό τινος, πότε ἥξει αὐτοῦ ἡ βασιλεία, εἶπεν. Ὅταν ἔσται τὰ δύο ἕν, καὶ τὸ ἔξω ὡς τὸ ἔσω, καὶ τὸ ἄρσεν μετὰ τῆς θηλείας, οὔτε ἄρσεν οὔτε θῆλυ. Τὰ δύο δὲ ἕν ἐστιν, ὅταν λαλῶμεν *αὐτοῖς ἀλήθειαν, καὶ ἐν δυσὶ σώμασιν ἀνυποκρίτως εἴη μία ψυχή. καὶ τὸ ἔξω ὡς τὸ ἔσω, τοῦτο λέγει, τὴν ψυχὴν λέγει τὸ ἔσω, τὸ δὲ ἔξω τὸ σῶμα λέγει. ὃν τρόπον οὖν σοῦ τὸ σῶμα φαίνεται, οὕτως καὶ ἡ ψυχή σου *δῆλος ἔστω ἐν τοῖς καλοῖς ἔργοις. καὶ τὸ ἄρσεν μετὰ τῆς θηλείας, ἄρσεν οὔτε θῆλυ, τοῦτο *

ἴσ. τὸ.

ἴσ. ὑπὸ.

Vide Euangel. secundùm Ægypt. apud Cl. Alex. l. 3. Strom.

ἴσ. ἄλλοις, vel ἀλλήλοις.

ἴσ. πρόδηλος.

Παρόραματα.

INter testimonia, Origines, lege Origenes. & Originis, l. Origenis. In test. Euseb Ανάγκλητος, l. Ανακλ. & in test. Phot. Πιλιππησίους l. Φιλιπ. Epist ad lect. tenuitata l. tenuitate. Pag. 20. μεγαλορήμονα, l. μεγαλορρήμονα. 22. ἀνοισεῖ l. ἀνοίσει, 23. σωσάτο, l. σωσάτω, 24. κατηορῶν l. κατηγορῶν. 32. ἔχλινον, l. ἔκκλινον 44. in marg. ἐγκαλείψομεν, l. ἐγκαταλείψομεν. 44. l. 3. τὸ, l. τὰ. 67. Δαβὶδ l. Δαβὶδ, 73. Σημωΐα l. Σημωνία, 73. μάπεθε l. μάθετε. 74. spiritur; l. spiritus. Inter notas p. 3. ἐνέγειαν l. ἐνέργειαν. Cætera prudens lector facilè animadvertet, & benignè corriget.

SVMMA PRIVILEGII.

CAutum eſt authoritate Regis, ne quis in Magnæ Britanniæ Regnis, alijſue ditionibus Ma^{ti} S^{æ} ſubiectis, *Clementis Epiſtolam ad Corinthios græcè & latinè editam* abſque Patricij Iunij, Bibliothecæ Regiæ Curatoris, permiſſu, intra decennium imprimat, aut alibi locorum impreſſam, in ditiones Magnæ Britanniæ vel Hiberniæ importet, & venalem exponat; neuè in Anglicam, aut aliam linguam vernaculam transferat, & tranſlatam in lucem edat, aut diuendat infra ditiones prædictas: publicatione exemplarium, & pœna arbitraria indicta, ſi quis ſecus fecerit, prout fuſius in ipſo diplomate continetur.

Prid. Cal. Ianuarij. 1632.